

Драгица Радетић

Show business прерушен у културу

Прошлу, 2008. годину, Европска Унија је прогласила за европску годину интеркултуралног дијалога. У току 2008. године било је много прилика да се ова тема промовише и у борској средини која је специфична по својој различитости, у етничком и у културолошком смислу. Међутим, у Бору није било манифестација које би подржале и допринеле успешном интеркултуралном дијалогу, али дијалога о култури је било. Он се водио на различитим нивоима и местима у граду незванично, на кућним седељкама, по канцеларијама, блогovima, на улици и званично, у институцијама културе, општинским форумима и медијима.

Повод за расправе о култури и културним вредностима били су концерти организовани у оквиру Борског културног лета, у јулу и августу 2008. године. Гостовање естрадних личности у нашем граду представљено је у јавности као допринос градској култури и истинска културна потреба Борана, а њихови концерти, који су плаћени милионским цифрама из општинске касе, као бесплатни.

Неопходне припреме обављале су се данима пре концерата: лепљење плаката по граду, са којих су нам се смешили познати ликови из света естраде, бучно постављање бине, монтирање разгласне технике, проверавање појачала од чијих басова су звечала стакла на суседним зградама. Концерти су се одржавали у вечерњим сатима на платоу Дома у коме станује култура у нашем граду. Био је то својеврстан пркос масовне, уличне културе институционализоване култури. Цело лето су запослени у Дому културе, корисници библиотеке и посетиоци Музеја рударства и металургије прескакали каблове који, у тражењу извора напајања, нису били само симболична препрека за улаз у ове установе.

И док би крај дана још увек дахтао од целодневне спарине, лепљив и отежао од мириса врућег асфалта и топионичког дима, главна саобраћајница Бора би се затварала за саобраћај и пуштала реку људи избеглих из својих загрејаних станова у потрази за ве-

черњим освежењем. Лењо корачање дуж шеталишта или трчање за немирном децом, водило би их до најближег места где могу попити хладно пиво, лимуну или појести сладолед.

Сусретање познаника настављало би се заједничком шетњом уз разговор о врелини, о дану проведеном на језеру, о пожарима на Црном врху и Дубашници, о планираном годишњем одмору и путовању које се одлаже за следећу годину, о проблемима на послу, у породици, о све раширенијој појави наркоманије у нашем граду, о насиљу свуда и у свим облицима, политичким темама, о свакодневним бригама...

Много је тога што притиска данашњег човека и разумљиво је да он тежи да слободно време искористи на начин који му одговара, и зависно од сопственог избора, препушта се одмору, забави или култури. У време економске кризе која иде под руку са политичком кризом, обичном човеку, који нема доступне алтернативе у сфери јавног, не остаје друго него да се повуче у приватност. Социолози културе тумаче то као бекство или начин неприхватања политичког естаблишмента који тежи томе да све држи под контролом. Оријентација ка приватном животу за појединца постаје вид личног отпора постојећем стању у друштву и потребе да се има моћ бар над сопственим животом.

Управо криза, а са њом материјално и интелектуално сиромаштво, чини човека погодним за манипулацију и употребу у остварењу идеолошких и комерцијалних интереса. У манипулативне стратегије масовне културе спада индустрија забаве која производи телевизијске сапунице, новокомпоновану турбо-фолк музику, забавну и тривијалну литературу и друге, разноврсне субкултурне садржаје.

О злоупотреби културе у маркетиншке, комерцијалне или политичко-пропагандне сврхе, у време свеопште кризе у Србији деведесетих година, аналитички и са социолошког аспекта, пише Ерик Горди у књизи *Култура власти у Србији* (Самиздат Б92, Београд, 2001).

Да би разумели теорију о манипулацији публике, Борани нису морали

прочитати ову књигу, јер су њену практичну примену, иако мимикријски уклопљену у манифестацију „Борско културно лето 2008“, могли видети на делу. На радост бројне публике која није морала да плаћа карте за скупе концерте народњака, али и извођача који то нису, јер су се одржавали на отвореном, популарне музичке нумере трештале су градом, ђипало се и пљескало, и све то плаћало знатним сумама из општинске касе, под ставком *Култура*.

Без намере да се суди културном укусу или склоностима одушевљене публике, које је било, и без намере да се умањи вредност забаве и омаловаже забављачи (имена нису важна), потребно је рећи да то није култура и да није имало никакве везе са културом, осим што се трошио новац под њеним именом.

Иако културу није лако дефинисати, ипак се зна шта је култура, а шта некултура и контракултура, као њена супротност. Култура не манипулише људима из идеолошких, комерцијалних, личних и било којих других интереса, култура се не бави спекулацијама и нема потребе да се маскира и прерушава.

Потреба дистанцирања од такве манипулаторске културне политике у нашем граду исказана је у јавном протесту библиотекара Народне библиотеке Бор, којим се тражило од одговорних у Општинској управи да не доводе у питање културну делатност установа, која је законом прописана, због приватне естраде, јефтиног популизма и личне користи појединаца.

Протест је истовремено био глас одбране библиотечке струке и професионалне етике. Глас који из гомиле узвикује: *Цар је io!* да би као у бајци „Царево ново одело“, распршио маскарладу и разоткрио лажно представљање. Протест је био упозорење да све то нема смисла, а да може имати далекосежне последице, као што се, на жалост свих нас, убрзо и показало: буџетски новац је потрошен, установе културе су у 2009. ушле са великим дуговањима из прошле године, рачуне јавних предузећа и једне од установа културе преко које су концерти плаћани, повериоци су блокирали више пута...

Година интеркултуралног дијалога, која се на различите начине и кроз разноврсне манифестације обележавала у Европи, у нашој средини је „обележена“ дијалогом између културе и некултуре, који се наставља... Докле, не зна се позвано.

Реч забележена	
Драгица Радетић	
SHOW BUSINESS ПЕРУШЕН	
У КУЛТУРУ	2
Живот библиотеке	
Драгана Милуновић	
КА ДЕФИНИЦИЈИ И ТИПОЛОГИЈИ	
СПЕЦИЈАЛНИХ БИБЛИОТЕКА	4
Јелица Живковић	
СТРУЧНО ЗВАЊЕ У БИБЛИОТЕКАРСТВУ	
И КАКО ГА СТЕЋИ	7
Драган Стојменовић	
ЕФЕКТИ ПРОЈЕКТА ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ	
НЕКЊИЖНЕ ГРАЂЕ И КУЛТУРНЕ	
И ЈАВНЕ ДЕЛАТНОСТИ	
НА ЗАВИЧАЈНОМ ОДЕЉЕЊУ	
НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ БОР	10
Марија Радосављевић	
КУЛТУРНО-ОБРАЗОВНА ДЕЛАТНОСТ	
ДЕЧЈЕГ ОДЕЉЕЊА	
НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ БОР	13
Жаклина Николић	
ЈАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ И МЕДИЈАТЕКЕ	
У ФРАНЦУСКОЈ	17
Шта се дешава	
Конкурс за кратку причу	
ОДЛУКА ЖИРИЈА	20
Саша Д. Ловић	
„ЈЕДНА НЕОБИЧНА ПРИЧА”	21
Предраг Црнковић	
„ОСВЕТА”	21
Миодраг Игњатовић	
„ИСЕЧАК ИЗ ДНЕВНИКА	
ЈЕДНОГ ПЕТАКА”	23
Драган Тешовић	
КЊИЖЕВНИ КЛУБ „ИНОРОГ”	25
Књиге, књижевност	
Тамара Ђуканов	
Разговор са проф. др Миодрагом Сибиновићем	
О АКМЕИЗМУ И АНИ АХМАТОВОЈ	34
Зоран Пауновић	
КАКО ЧИТАТИ ПРЕВОД	38
Предраг Црнковић	
О НЕКИМ „СКАНДИНАВСКИМ	
ЦАКАМА” И ПРЕВОЂЕЊУ УОПШТЕ	44
Виолета Стојменовић (преводацац)	
МИЛТОНОВ ТРАКТАТ О ОБРАЗОВАЊУ	47
Јелена Радовановић (преводацац)	
ЏУМПА ЛАХИРИ:	
„ПРИВРЕМЕНА СТВАР”	59
Светислав Стојановић	
ПРВИ СРПСКО-МАЛТЕШКИ РЕЧНИК	67
Кадрија Шаиновић	
ИЗ НЕОБЈАВЉЕНЕ ЗБИРКЕ	
ХТЕЛА СИ ДА СЕ ИГРАШ	69
Павле Паја Станковић	
НЕОБЈАВЉЕНЕ ПРИЧЕ	74
Горан Миленковић (уредник)	
ЈЕСЕН УЛАЗИ У ГРАД	77
На нашој стази	
Слађана Ђурђекановић Мирић	
РУЖЕЊЕ ГРАДА	82
Драгољуб Ђуровић – Ђуша	
СТАРИ БОР – СЕЋАЊА (ОДЛОМАК)	86
Милен Миливојевић	
ЕПИДЕМИОЛОГ СА КЛИЦОМ ХУМОРА	89
Прикази, читања, расветљења	
Бранислав Бане Димитријевић	
УЛОГА И ЗНАЧАЈ НАРАТОРА У	
ПРИПОВЕДАЊУ	91
Милен Миливојевић	
САТИРИЧАР КОЈИ	
НЕЋЕ БИТИ МИНИСТАР	94
Весна Тешовић	
ПИСАЊЕ КАО ЛЕК ЗА САМОЋУ	96
ИЗБОР БЕЛЕЖНИЦЕ	97
Летопис библиотеке	102
Ствари које су прошле	
М. Јовановић	
КУЛТУРА ПРИПАДА СВИМА	103
Горан Миленковић	
RIPLEY’S BELIEVE IT OR NOT	103

БЕЛЕЖНИЦА, лист Народне библиотеке Бор
број 19, година 10, јесен/зима 2008. године

Цена: 150 динара; ISSN 1451-2378

Издаје два пута годишње; Тираж: 300 примерака

Издавач: Народна библиотека Бор, 19210 Бор, Моше
Пијаде 19, За издавача: Весна Тешовић, директор
Народне библиотеке Бор, Главни и одговорни

уредник: Ана Јанковић, Редакција: Слађана Ђурђекановић-Мирић, Милен Миливојевић, Радиша Драгићевић, Бранислав
Димитријевић, Јелица Живковић, Драгица Радетић, Драган Стојменовић, Горан Миленковић, Виолета Стојменовић,
Припрема и прелом: Александар Живуловић, Лектура и коректура: Виолета Стојменовић; Штампа: n-design Бор

Телефони: 030/423-592 (директор), 458-120 (редакција); E-mail: nbbor@nadlanu.com, nbbor@ptt.rs.

Редакција Бележнице захваљује свима онима који су
својим текстовима, саветима и сугестијама помогли да 19. број
угледа светлост дана и буде овакав какав јесте.

Позивамо све оне који то желе и могу, да буду сарадници и
у наредним бројевима.

Следећи, 20. број Бележнице излази у ЈУНИ 2009.
године.

Мр Драгана Милуновић, Народна библиотека Србије

Ка дефиницији и типологији специјалних библиотека

Дефиниција специјалне библиотеке

Велики број теоретичара библиотекаштва сматра да су специјалне библиотеке – као збирке публикација које се односе на неку одређену област – толико разноврсне, како по карактеру, тако и по начину коришћења, да се ни на који начин не може доћи до дефиниције која би била прецизна и истовремено довољно обухватна. Дефиницање специјалне библиотеке отежано је и непостојањем у пракси опште прихваћених стандарда којима би се подробније утврдила њихова делатност.

Из наведених разлога, неопходно је привремено се задовољити дефиницијом специјалне библиотеке коју даје Удружење специјалних библиотека (Association of Special Libraries). Оно дефинише специјалну библиотеку као одељење / објекат који је одговоран за набавку, индексирање и дистрибуцију (дисеминацију) бележеног знања које је у непосредној вези са радом неке специјализоване организације или специјалне групе корисника.

За почетак, можемо рећи да су у овој дефиницији алтернативно заступљене две врсте библиотека: библиотеке у саставу и специјализоване библиотеке (било самосталне, било у саставу), односно да се полази од два критеријума – институционалне самосталности и посебних потреба корисника – који нису логички строго супротстављени, већ се у пракси могу преклапати.

Ако пођемо од претпоставке да постоје три основне одреднице специјалне библиотеке: група корисника, тип фонда и отвореност, доћи

ћемо до следећих увида: код критеријума институционалне самосталности група корисника је одређена формалном припадношћу организацији, фонд је прилагођен потребама делатности организације и постоји већа или мања затвореност према јавности у оквиру организације. Код критеријума посебних потреба корисника, група је дефинисана личним својствима или интересовањима чланова групе, фонд је уопштено прилагођен дифузно одређеним члановима групе, ако постоји затвореност она је искључиво функционалног типа (условљена посебним својствима и потребама чланова групе).

Да бисмо дошли до разумевања суштине специјалних библиотека неопходно је утврдити у чему се оне разликују у односу на библиотеке општег типа. Иако су послови који се у њима обављају сродни и врше се на исти или веома сличан начин, између њих постоје и јасно уочљиве разлике. Превасходно, рад специјалне библиотеке по природи ствари карактерише извесна превласт информатике над библиотекашвом - библиотекашвом специјалне библиотеке, тзв. *subrarian* (термин за који се у нашем језику не може наћи адекватан преводни еквивалент), бави се у већој мери информацијом него медијумом којим се она фиксира и преноси.

Осим тога, задаци специјалне библиотеке, осим у погледу изградње фонда, дисеминације информација, позајмљивања књига и циркулације периодике, везани су и за израду индекса и различитих

апстраката, компилацију и редакцију релевантних библиографија, обраду интерних извештаја (са изложби, састанака, саветовања). Као илустрација њихове специфичности може послужити интересовање за специфичну грађу која не постоји у библиотекама општег типа као што су нпр. извештаји са стручних путовања стручњака матичне организације и слично.

У аналитичком смислу, библиотека чини специјалном ако:

1. а. (правно, економски и организационо) се налази у саставу организације чији примарни интерес није пружање библиотечких услуга,
б. њена делатност је у непосредној и динамичној вези са радом организације у чијем се саставу налази или
2. опслужује посебну групу корисника.

Последице 1. и 2. су да је:

- њен књижни фонд специјализован за неку посебну област,
- њено особље посебно обучено за неку област или примену неке методологије.

Библиотека може бити у саставу неке организације формално или суштински. У формалном смислу, потребно је да библиотека нема статус самосталног правног лица и да буде финансијски зависна од организације којој припада, а чија основна делатност није пружање библиотечких услуга. Независно од правне и/или финансијске зависности, са становишта библиотекаштва суштински је значајна *функционална (не) независност*, односно чињеница да ли библиотека обавља своју делатност у зависности од текућих потреба, активности, планова рада и радних потреба запослених у организацији којој припада или не. Нека библиотека је у пуном смислу речи библиотека у саставу само ако испуњава

оба наведена критеријума (формални и суштински), то јест да је *јравно, економски и организационо, али и функционално зависна*.

Веома важан додатни аспект овог разматрања је да ли је библиотека у саставу по профилу своје делатности *доминантно библиотеке*, односно да ли претежно пружа класичне библиотечке услуге или пре свега обавља послове друге врсте, попут дистрибуције и продаје публикација организације којој припада (рачунајући и информативни и пропагандни материјал), организовања предавања, скупова, одржавања Интернет сајта и слично.

У нашим условима специјалне библиотеке могу бити образоване при државним органима, органима јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, јавним службама, друштвеним установама, привредним друштвима, политичким организацијама, верским заједницама, невладиним организацијама, удружењима грађана и другим правним лицима.

Од специјалних библиотека морају се разликовати библиотеке општег типа при правним лицима чији фонд није уско везан за делатност, односно стручни профил организације у чијем саставу се налази. Ове библиотеке заправо припадају мрежи јавних библиотека.

Док је неопходно да књижни фонд специјалне библиотеке буде специјализован за неку посебну област, није нужно да у сваком поједином случају има и специјализован кадар, то јест да њено особље буде посебно обучено за неку одговарајућу област (мада је то често незаобилазно - нпр. када се ради о библиотекама за хендикепирана лица).

Типологија специјалних библиотека

Као нерешено теоријско питање библиотекарства, специјална библиотека не може бити до краја адекватно анализирана. Због не-

Бележница у Француској бр. 7

У четвртак 27. новембра у Удружењу књижевника Србије у Београду, на традиционалном окупљању Удружења Тимочана и Крајинаца – Јесењи дани Тимочана и Крајинаца у Београду – представљени су књижевни часописи који се уређују и штампају у Тимочкој крајини – *Развићак* (Зајечар), *Бдење* (Сврљиг/Књажевац), *Букџиња* (Неготин), али и наша *Бележница*, чији је издавач Народна библиотека Бор.

О својим часописима, у Француској 7, говорили су уредници: Зоран Цвјетићанин (*Развићак*), Горан Вучковић (*Букџиња*), Зоран Вучић и Обрен Ристић (*Бдење*), Радиша Драгићевић, Бранислав Димитријевић и Ана Јанковић (*Бележница*).

постојања јединствених стандарда, не постоје ни параметри на основу којих би се могла вршити процена обима и квалитета њиховог рада и њихово поређење. Такође, разноликост и специфичност области којима се баве отежава њихову прецизну класификацију. Успостављање типологије специјалних библиотека је стога корак од великог значаја за могућност праћења, проучавања и оцене њиховог стручног рада.

Према ASLIB-у, постоје следећи типови специјалних библиотека:

- владине (административне, ресорске и истраживачке),
- друштвене и институтске (научне и професионалне),
- трговачких фирми (индустријске и комерцијалне),
- образовне,
- специјална одељења јавних библиотека.

Томе бисмо додали и одређени број могућих додатних подела.

1. ПОДЕЛА ПРЕМА ТИПУ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

а. према типу организације у чијем саставу се налазе:

- Библиотеке у саставу државних органа
- Библиотеке у саставу јавних предузећа

- Библиотеке у саставу јавних установа
- Библиотеке у саставу привредних друштава
- Библиотеке у саставу верских заједница
- Библиотеке у саставу удружења грађана

Библиотеке у саставу државних органа

- Библиотеке у саставу законодавних органа
- Библиотеке у саставу судских органа
- Библиотеке у саставу управних органа

2. Библиотеке у саставу јавних предузећа

- јавна предузећа јавног информисања
- јавна предузећа за ПТТ саобраћај
- јавна предузећа у области енергетике
- јавна предузећа за област путева
- јавна предузећа за област комуналних услуга

3. Библиотеке у саставу јавних установа

- јавне установе у култури (архиви, музеји, кинотеке, заводи за заштиту споменика културе),

- јавне установе у образовању (школе, факултети),
- јавне установе у науци (институту),
- јавне установе у физичкој култури,
- јавне установе у области ученичког и студентског стандарда,
- јавне установе у области здравствене заштите,
- јавне установе у области социјалне заштите,
- јавне установе у области друштвене бриге о деци (дечији вртићи),
- јавне установе у области социјалног осигурања,
- јавне установе у области здравствене заштите животиња

- природне науке
- друштвене науке

Највеће одступање од класичних библиотека постоји код специјалних библиотека које обављају научно-истраживачку делатност у области природних наука. Овде постоји велика динамика протока информација, наглашена потреба за ажурним и континуираним праћењем одговарајуће области и брзом применом најновијих резултата који су у њој постигнути, због чега у њеној грађи доминирају интерни извештаји, билтени и специјално (по нарузбини) израђене библиографије. Сличан профил може се наћи и код библиотека које припадају привредним субјектима за чију делатност је од виталног значаја промптно и континуирано праћење научних и техничких достигнућа релевантних за њихов производни програм.

Нешто статичнији положај имају библиотеке при научно-истраживачким организацијама које се баве друштвеним наукама. Области попут историје, археологије или етнологије споро се развијају и не доживљавају нагле и битне промене. Осим тога, у поменутих областима доминира историографски приступ у истраживањима, због чега, по логици ствари, претеже потреба за литературом старијег датума. То обично не подразумева нове набавке, а самим тим ни додатну каталогизацију, упознавање библиотекара и запослених са новом библиотечком грађом итд.

Треба напоменути и да су специјалне библиотеке у организација-

ма које се баве само једном научном облашћу обично мање динамичне од оних које се налазе у саставу организација које практикују мултидисциплинарна истраживања.

У посебну групу бисмо могли сврстати специјалне библиотеке организација које се баве стручним, а не и научним радом. У њима је много мање новонастале интерне грађе, брзина протока информација је знатно мања, док у погледу расположивих наслова обично доминира веома уско специјализована, стандардна тематика.

Треба нагласити да су опште научне библиотеке такође специјалне, с тим што оне предмет свог књижног фонда не подређује једној, већ већем броју наука.

б. за одређене групе корисника

Како следи из дефиниције специјалне библиотеке, библиотека, осим за одређену област знања, може бити специјализована и за потребе једне одређене категорије корисника. Оне нису специјализоване у односу на делатност запослених у организацији којој библиотека припада нити преваходно служе њиховим потребама, већ служе јединственим потребама њихових корисника, који нису чланови те организације.

Друга велика група специјалних библиотека су стога библиотеке специјализоване за одређене групе корисника. У овој групи су најважније библиотеке за хендикепиране (слепе, глуве од рођења, ментално заостале). Такав је случај и са школским и високошколским библиотекама, у којима грађа која је у њима заступљена мора пре свега да прати садржај и структуру образовног програма. Ту спадају и неке друге специјализоване библиотеке (војне, полицијске и сл.).

У оквиру наведене групе специјалних библиотека можемо сматрати посебном подгрупом библиотеке специјализоване за одређени тип привремених корисника. То су, на пример, затворске и болничке библиотеке.

б. по организационом облику

1. централизоване
2. децентрализоване
3. централне

2 ПОДЕЛА ПО СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈИ

а. за одређену област знања

Према областима специјализације за одређену област знања, специјалне библиотеке могле би се поделити на:

1. Научне (у којима се остварују истраживачки процеси)
 - природне науке
 - друштвене науке
2. Стручне (у којима се остварују радни процеси)

Јелица Живковић

Стручно звање у библиотекарству и како га стећи

По свему судећи, нестаће фама о библиотекарству као професији за коју се опредељују марљиви и дискретни људи, лишени амбиције да граде каријеру – јавна расправа о нацрту новог „Правилника о ближим условима за стицање звања у библиотечким и информационим наукама“ анимирала је велики број учесника и показала да су библиотекари итекако заинтересовани за напредовање у послу и спремни да се боре за најповољније услове и најкраћи пут да се у каријери попну степен више.

Да се подсетимо – још увек важећи, 14 година стар „Правилник о ближим условима за стицање звања лица која обављају стручне послове у библиотеци“, омогућава запосленима са положеним стручним библиотечким испитом, који је обавезан, да стекну следећа виша звања: лица са високом стручном спремом могу добити звања виши библиотекар и библиотекар саветник, стручни радници са вишом спремом звање самостални виши књижничар, а они са средњом спремом звање самостални књижничар. Сложенији послови, боља радна места, већа одговорност, али и новчана стимулација, скупа представљају лепу мотивацију за запослене да испуне критеријуме који их кандидују за звање. Ипак, према подацима из анализе Драгане Милуновић „Стручна звања у библиотечко-информационој делатности у Републици Србији у периоду 2000–2006 године“, ову могућност је у поменутом периоду искористило свега око 1% запослених у српским библиотекама. Далеко највећи број звања

добили су запослени у београдским библиотекама: 58 из Библиотеке града Београда, 54 из Народне библиотеке Србије и 38 из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, што укупно износи 56% свих звања која су додељена за 7 година, док је 67 (25%) припало библиотекарима из свих других места у Србији, а 52 (19%) библиотекарима из Војводине. Ако се посматра само Србија без Војводине, библиотекари из главног града су добили 69%, односно, више од две трећине, а сви остали библиотекари који раде у остатку Србије изван Београда мање од једне трећине укупно додељених звања. Библиотекари из седам округа у овом периоду нису добили ниједно звање.

Питање „зашто је тако“ захтева сложен одговор, а изгледа да се у протеклом периоду нико није нарочито бавио размишљањем о томе да ли је то правилно, све до тренутка када је покренута расправа о нацрту новог Правилника. Могло би се рећи да је на (параноично?) питање „да ли се српско библиотекарство, као и све остало у овој земљи, београдизује“, током јавне расправе, дат спонтан одговор: „Да!“ А иницијатива за измену услова за стицање звања, потекла са Скупштине Заједнице матичних библиотека Србије пре око годину дана, имала је за циљ нешто сасвим друго – да се речени документ усклади са савременим токовима у области библиотечко-информационе делатности; том приликом је предложено да се именује Комисија која ће припремити предлог нацрта новог Правилника. Петочлана Коми-

сија (два члана из Народне библиотеке Србије, и по један из Библиотеке Матице српске, Универзитетске библиотеке и Библиотеке града Београда), која је именована у септембру прошле године са задатком да “у складу са променама у савременим информационим системима предложи Министарству културе доношење новог Правилника о ближим условима за стицање звања лица која обављају стручне послове у библиотеци”, прионула је на посао и за кратко време сачинила и ставила нацрт на јавну расправу, за коју је дат рок од месец дана. Изгледа да у „остатку Србије“ нису баш на време сви били обавештени о томе, иако је документ објављен на сајтовима Народне библиотеке Србије и Библиотечког друштва, и то због тога што библиотекари ван Београда немају навику, или могућности да користе Интернет, а неки немају чак ни компјутере! Матичне библиотеке, са своје стране, због кратког рока који је одређен за јавну расправу, нису успеле да прибаве мишљења од библиотека са својих територија. Тако смо се још једном уверили да се без информатичке технологије данас не може обављати библиотечка, као ни многе друге делатности, а нарочито да се у послу, тј. каријери, не може напредовати.

Док је, коначно, већина оних којих се то тиче схватила о чему је реч, рок за расправу је скоро истекао! Ипак, уследиле су многобројне, свакако довољно гласне реакције како појединаца, тако и са неколико организованих скупова, какав је био и заједнички састанак Комисије за развој корисничких сервиса и Секције за матичне библиотеке Библиотечког друштва Србије, одржан 26. новембра 2008. године, који је био посвећен овој теми, иако је на дневном реду био и нацрт новог Стандарда за јавне библиотеке. Примедбама које су путем Интернета стављене на увид јавности огласили су се и Управни одбор БДС-

на од сугестија са заједничког састанка Комисије за развој корисничких сервиса и Секције за матичне библиотеке БДС била је да се из додатка „Нивои знања” потпуно избрише табела „стручност и особине личности подносиоца захтева” у којој руководилац, оценом од 1 до 5, процењује да ли, и у ком обиму, кандидат поседује особине као што су расположивост, емпатија, радозналост, способност преговарања и сл, јер се дошло до закључка да је ово критеријум који је у највећој мери подложен субјективном вредновању.

Показало се да већина учесника у расправи сматра да је предлог новог Правилника о звањима дискриминаторски и да ће строги критеријуми које предвиђа за будуће кандидате многе библиотекаре из „остатка Србије” обесхрабрити да уопште конкуришу за звање, а тај став се могао чути и у свим неформалним разговорима који су вођени у току и након јавне расправе. Као илустрација за то да је нови Правилник смишљен, пре свега, по мери библиотечко-информационих радника запослених у институцијама од националног значаја и културним центрима, наводе се бројни примери, од којих су најчешће помињани следећи: подношење доказа о знању страних језика и познавању информационо-комуникационе технологије доводи библиотекаре из унутрашњости у потпуно неравноправан положај јер се процењује да ће ретко која (ако не ниједна) библиотека бити у стању да раднику који жели више звање обезбеди услове да дође до потребних сертификата; у малим, најчешће и лоше опремљеним библиотекама, стручни радници никада неће моћи да испоље своју способност за тимски рад, нити ће добити шансу да уређују веб сајт или информатички описмењују кориснике; библиотекари из унутрашњости много мање прилика имају да присуствују стручним скуповима (о организовању да и не говоримо) или

а, библиотеке Матице српске и Универзитета у Новом Саду, библиотекарки Панчева и други. Радна група није прихватила често истицан захтев да се време за јавну расправу продужи, па ће се у обзир узети само примедбе које су у назначеном року достављене у писаној форми. А њих је, по речима Весне Ињац, координатора Радне групе, било изузетно много, од којих неке садрже по двадесетак страница, због чега нису могле све бити размотрене на само једном састанку, који је одржан по окончању јавне расправе, па ће се започети посао довршити у току 2009.

Највећи број начелних примедби на нацрт Правилника односи се на краткоћу рока који је дат за јавну расправу, недовољну терминологију прецизност, поштрене критеријуме које кандидати треба да испуне и ревизију звања, коју досадашњи Правилник није познавао.

Мада је више учесника заступало мишљење да је прво требало донети нови Закон о библиотечко-информационој делатности, па тек онда Правилник о стицању звања, оно је свакако закаснило и без ефекта, јер је стигло када је јавна рас-

права већ била у току, али је добра илустрација за такав тип примедби и сугестија, за које је одмах јасно да су без сврхе, али скрећу пажњу на чињеницу да добар део библиотечке јавности, нарочито у провинцији, остаје необавештен о важним стварима које се тичу струке – ваљало би, овим поводом, порадити мало на стратегији да се то исправи.

Иако се Радна група трудила да изради документ који ће омогућавати пре свега квантитативну процену, парадоксално, највише су критиковани додаци „Бодовна листа стручних радова и других стручних активности” и „Нивои знања”, који би, као саставни део нацрта Правилника, требало да буду инструменти објективности. Један од аргумената у прилог иницијативи да се донесе нови Правилник био је то што је у старом било доста произвољних критеријума који су комисијама стварали потешкоће у проценама, као што је нпр. „запажени резултати”, а испало је да су, међу примедбама на нацрт најчешће оне које осуђују формулације као што је она да кандидат треба да „поседује особине које се сматрају корисним или потребним за професију”. Јед-

да своје радове објављују у стручним часописима. Са друге стране, има примедби да нису вредновани послови којима се бави већина библиотекара изван националних и научних центара, као што су организовање семинара и радионица, или рад са децом и особама са посебним потребама.

Јавна расправа о нацрту новог Правилника о звањима указала је на многа нерешена питања у овој области – пре свега на неопходност доношења новог Закона о библиотечно-информационој делатности, са којим ће, вероватно, бити у колизији неким својим решењима и нови Правилник, уколико буде усвојен. Међутим, с обзиром на спорост којом се код нас доносе закони, као и на чињеницу да пре Закона о библиотекарству мора да се донесе нови Закон о култури, питање је када би овај документ дошао на ред, па је разумљиво и то што је Заједница матичних библиотека Србије покренула иницијативу за усклађивање наших докумената са европским и светским стандардима у овој области, како српско библиотекарство не би остало изван токова, из којих је деведесетих година испало.

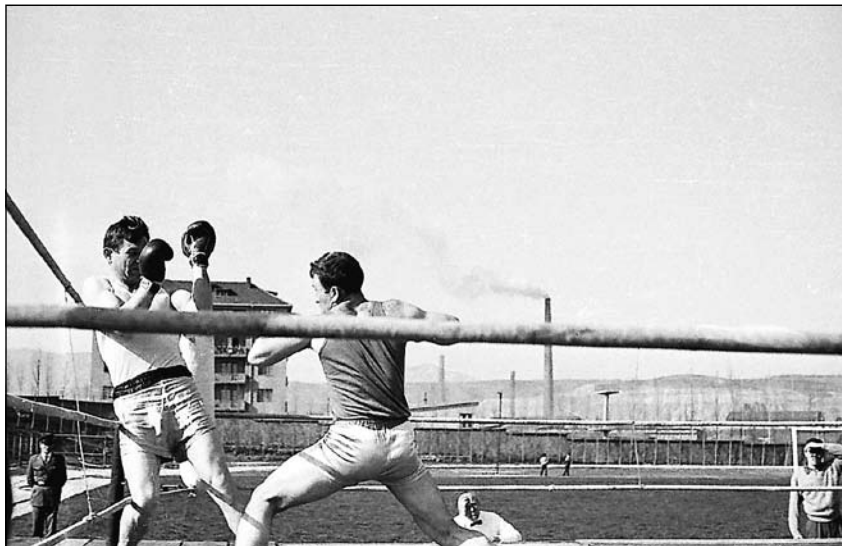
“Свакако нећемо одустати од бодовне листе, јер сматрамо да је то једини прави начин да се оцене кандидати,” каже Весна Ињац у име Радне групе која је на првом сасланку неке од примедби и сугестија већ прихватила, а друге одбацила. Оно што оставља опор утисак на првом кораку у формулисању једног модерног и ефикасног акта, какав је, неоспорно, српском библиотекарству потребан, јесте чињеница да су се и овом приликом појавиле јасно наглашене разлике између бављења струком у провинцији и престоници. При томе, изгледа да су сви у праву: и чланови комисија којима је стари Правилник са својим непрецизним и произвољним ставовима стварао проблеме у процени кандидата и доношењу одлука, и Заједница матичних

библиотека која жели да “у складу са променама у савременим информационом системима и актуелним стандардима предложи министру културе доношење новог Правилника,” и афирмисани библиотечки сручњаци који схватају потребу да се виша звања код нас приближе евросертификатима у том домену – ништа мање од њих, у праву је и (нажалост) већина библиотекара која streпи да ће, са новим Правилником, виша звања бити резервисана за ионако повлашћене колеге из културних средишта.

Наравно, нико паметан се неће заложити за очување постојећег стања, или враћање на чувену уравниловку – сви исти, по сваку цену, макар и у сиромаштву и незнању! –

свакако је и нашој струци потребан елитизам који ће трасирати боље и лепше путеве, али, шта онда са осталима који неће добити шансу јер им то не дозвољавају услови у којима раде? Немогуће је израдити тако суптилан Правилник који ће поморити преку потребу једних и других. То питање не могу да реше сами библиотекари, него културна политика на нивоу државе, којом би се обезбедили елементарни услови за обављање делатности “у складу са променама у савременим информационом системима”, а пошто свет неће нас да чека, очигледно ће они који то могу и у овом домену кренути даље, док ће остали махати са празног перона чекајући ко зна који воз.

Драган Стојменовић

Ефекти пројекта дигитализације некњижне грађе и културне и јавне делатности на Завичајном одељењу Народне библиотеке Бор

Министарство културе Републике Србије је ове године подржало пројекат Завичајног одељења Народне библиотеке Бор под називом „Дигитализација некњижне грађе и културне и јавне делатности Народне библиотеке Бор“. Током јула и августа месеца 2008. г. инсталирана је опрема која је пројектом била предвиђена. По програму и плану за реализацију пројекта „Дигитализација некњижне грађе и културне и јавне делатности“, дигитализација је отпочела 21. 08. 2008. г. Приоритет на почетку дигитализације био је медијска кампања промовисања пројекта, која је за циљ имала упознавање шире јавности о новим услугама и пословима Завичајног одељења. У кампањи је посебно наглашавана акција и могућност дигитализације приватних колекција фотографија и негатива. Идеја је била да Завичајно одељење уз адекватну процену грађе може дигитализовати приватне колекције фотографија и негатива свих формата, уколико корисници уступе на чување и коришћење, по прописаним условима, дигиталне копије. Могућност додатних услова коришћења остала је отворена за договоре тако да је постојала и мо-

гућност ограничене презентације те врсте грађе и враћање оригинала након дигитализације. По плану је таквом стратегијом покушано приближавање ове идеје ширем кругу грађанства, пружање сигурности, заштите права, поштовање жеља дародаваца, стицање поверења, пружање услуга стручне обраде, чувања и презентације грађе. Пружена је и могућност ограничавања презентације грађе на одређени период потенцијалним дародавцима који изразе такву жељу и враћање оригинала негатива или фотографија. У принципу, било је неопходно појаснити и приближити широј јавности вредности дигитализације визуелне грађе која по својим карактеристикама и плановима може превазићи приватни простор и интиму оријентацију уколико сам потенцијални дародавац то дозволи и уколико стручни проценитељ у тој грађи може препознати културно-историјски, документарни или уметнички карактер. То је био први корак, повезан са процесом упознавања са карактеристикама и могућностима набављене опреме, консултацијама са искуснијим колегицима из Народне библиотеке Србије, као и планирањем припреме

19. број *Бележнице* илустрован је фотографијама (период 1947–1963. г.) из приватне колекције писца и новинара Мирослава Радуловића, коју је он поконио на чување Завичајном одељењу Народне библиотеке Бор.

негатива за дигитализацију. У том тренутку се као потенцијални дародавци појављују две особе које долазе да се упознају са могућностима и новим услугама библиотеке, госпођа Брежанчић и господин Мирослав Радуловић. Госпођа Брежанчић је кћер борског фотографа Ђуре Коловратара, који је оставио своје негативе у једном коферу и које би гђа Брежанчић у једном тренутку уступила библиотеци, када се пре свега одлучи за такав потез, али и када стекне одређену сигурност у институције које би се бринуле о заоставштини. Међутим, стални сарадник и дугогодишњи пријатељ и дародавац библиотеке господин Мирослав Радуловић, писац и новинар, после једног неформалног разговора, касније и формалне презентације дигитализације, одлучио је да у етапама покони Завичајном одељењу Народне библиотеке Бор своју колекцију негатива и разгледница. Договор је био да прво добијемо 100 негатива формата 35mm и да по обављеном послу дигиталне копије дамо дародавцу, а негативе оставимо на Завичајном одељењу као поклон. Тако је, по обављеном послу у првој етапи до 19. 12. 2008. г. скенирано 100 негатива у ролнама, односно 1284 снимака из периода 1947–1963. г. Библиотеци је поконио још 49 негатива у ролнама формата 35 mm, један негатив формата 60 mm и 35 ручно рађених дописних карата (разгледница) из периода од 1912. до 1918. г. исписаних немачким писмом и језиком чије порекло није још увек прецизно утврђено. Једна од тих разгледница је од изузетне вредности за Завичајни фонд

Дигитална читаоница новина

Највећа дигитална медијска документација у Србији, прва архива такве врсте на Балкану, са око 1,2 милиона новинских текстова из дневне и недељне штампе, архивираних од почетка 2003. године до данас, од 2008. године је на располагању члановима Народне библиотеке Бор.

Новинари, истраживачи, студенти, пензионери и сви други, могу да користе и претражују „Актуелну архиву“ Медијске документације Ебарт, у којој су похрањена комплетна издања петнаестак дневних и недељних новина које излазе на територији целе Србије и одабрани текстови из највећих локалних недељника. Архиви се приступа прко Ебартовог сајта www.arhiv.co.yu.

Најстарији архивирани текст датира од 3. јануара 2003. године, а последњи од пре 48 саги, колико је предвиђено прописима о заштити ауторских права штампаних медија. Архива је разврстана у 12 прегледа и потпуно претражива, а дневно се ажурира са просечно 1000 нових текстова. Осим прегледа „По рубрикама“, који садржи сву штампу у појединој години, постоји још 11 прегледа прилагођених различитим потребама корисника и уобличених по јасним и разумљивим критеријумима. Међу њима је и преглед текстова „По местима“, у оквиру којег грађани могу да прате шта се у штампаним објављује о различитим областима живота у њиховом граду.

Програм бесплатног повезивања библиотека са овом новинском архивом Ебарт је почео 2005/2006.

године, у сарадњи са Народном библиотеком Србије и уз подршку Министарства културе Србије. Тада је та врста јавног сервиса уступљена магичним библиотекама у 24 општине и градова у Србији.

Наставак програма, чији је циљ да ову врсту јавног сервиса учини доступним што већем броју грађана Србије, овог пута омогућила је Теленор фондација, а на препоруку Народне библиотеке Србије одабрано је 20 библиотека. Пројекат је почео у августу, када су за послени у панчевачкој библиотеци обучени за коришћење и претраживање ове обимне базе података.

Медијска документација Ебарт консалтинг једина у Србији има електронску архиву штампе којој је приступ могућ преко Интернета. Ту документацију користи више десетина медија, међународних и домаћих организација и институција, културних установа, невладиних организација, политичких странака, компанија и појединаца. Од 2005. године Ебарт прави и прву онлајн видео архиву ударних информативних емисија најгледанијих телевизија у земљи. Специјализован је за разноврсне медијске анализе, учествује у реализацији бројних пројеката који се односе на мањине, реформу правосуђе, професионализације медија.

Актуелна архива је подељена на тематске целине по угледу на уобичајене новинске рубрике.

Рубрике:

1. Унутрашња политика
2. Спољна политика
3. Друштво
4. Економија

5. Хроника и криминал
6. Култура&Забава
7. Спорт
8. Медији
9. Фелтони
10. Писма читалаца

Корисницима су доступне разноврсне предефинисане претраге текстова, па се сви пакети могу претраживати по:

- Темама: око 900 тема подељених на 3 нивоа (пример: Индустрија – Прехрамбена индустрија – Кондиторска индустрија)
- Личностима: око 4400 личности које се могу претраживати уз различита укрштања са темама и другим личностима
- Институцијама: око 1800 институција (Економске, друштвене, културне...)
- Политичким странкама (све парламентарне и важније ванпарламентарне)
- Географским одредницама (Београд, Беч, Бечеј, Беочин, Балкан, Банат... и тако до 550 различитих градова, села, региона, држава, планина...)
- Манифестацијама (сајмови, фестивали, награде...)
- Документима (важни закони, односно све што су новине писале о хипотекама, концесијама, порезима, радиодифузији, стечају, телекомуникацијама...)
- Догађајима (сви избори, афере, велики међународни скупови, ванредно стање...)

*(Подаци преузети са сајта
Медијска документација Ебарт,
<http://www.arhiv.co.yu/>)*

зато што је писана из Бора са фотографијом старе борске Цркве из 1915. г. Може се претпоставити да је колекција ових дописних карата вредна лична преписка која је ос-

тала сачувана у приватној колекцији и која је као приоритет дигитализована и припремљена за преводјење. Први преговори са евентуалним преводиоцима са немачког

су учињени, сада је у припреми детаљнији програм са презентацијом ове колекције дописних карата.

У смислу техничке стране припреме негатива за скенирање и од-

врши дигитализација културне и јавне делатности библиотеке. У оквирима културне и јавне делатности библиотеке од септембра 2008. г. до 20. децембра 2008. г. снимљени су, документовани и пропраћени сви програми који су били у организацији библиотеке, од којих бих истакао сва предавања из циклуса „Едукативни програм упознавања са најзначајнијим завичајним личностима: Ване Бор“, програм Дечјег одељења у оквиру Дечје недеље, књижевно вече посвећено Нервалу и представљање књига писца и преводиоца Предрага Црковића. У оквиру пројекта дигитализације културне и јавне делатности Народне библиотеке Бор по први пут се библиотека појављује као продуцент сопствених програма који представљају и употребљиви видео материјал за промоцију рада библиотеке на телевизијама и интернету, тако што су приређена два филма, „Нервал“ и видео рад „Пренос моштију интровертне птице“ (посвећен стогодишњици рођења Вана Бора).

ређивање услова чувања скенираних негатива, највише су помогле консултације са проф. др Миладином Чолаковићем, професором фотографије и камере на Факултету драмских уметности. Негативе, дакле, припрема за скенирање војник који је на цивилном служењу војног рока у Народној библиотеци Бор. Основни посао састоји се од припреме џепова у којима се негативи чувају, сува чишћења и сечења негатива на траке са по највише шест снимака; траке се стављају у наменске џепове од чрстог папира, затим се на њих уписују подаци који су исписани на негативима и представљају интерне ознаке и сигнатуре које повезују негатив са контакт албумима. Најчешће ознаке на негативима су редни бројеви и датуми фотографисања или развијања негатива. На џепу се уписују и подаци на колико трака је негатив подељен и колико снимака садржи. Тако припремљен негатив скенира библиотекар који претходно изврши селекцију и класификацију, а по скенирању на џепу испише број скенираних снимака по негативу

и број снимака који нису скенирани. Библиотекар сигнира и депонује електронска документа и фолдере који ће се обрађивати заједно са негативима. У току је и одабир фотографија за презентацију у листу *Бележница*, али и озбиљније планирање промоције овог вредног поклона Завичајном одељењу. У том смислу г. Мирослав Радуловић не крије задовољство због чињенице да сада по први пут може видети фотографије које су биле на негативима, и због заједничког посла презентације овог поклона, који следи у 2009. г. као и даље сарадње која ће уследити, јер поседује још негатива, фотографија, документа и рукописа које би поклонио библиотеци. Вредно је напоменути да је грађа која је до сада скенирана из ове колекције већ у употреби у локалном издаваштву и стручном раду локалних стручњака који припремају монографију о 100. г. екстрактивне металургије у Бору.

Поред дигитализације некњижне грађе библиотека је уз помоћ Министарства културе набавила камеру и фотоапарат којим се

Марија Радосављевић

Културно-образовна делатност Дечјег одељења Народне библиотеке Бор

Дечје библиотеке треба да буду свећла, јосиојримљива и удобна хумана месџа која деца уживају да јосећују и да у њима бораве,... месџо са којим деца ограсџају до џе мере да му се враћају и дуго након џио ирерасџу време за иричу (ако икада ирерасџемо!)¹

Значај рада Дечјег одељења и уопште рада дечјих библиотека огледа се у непроцењивој духовној, образовној, културолошкој и социолошкој вредности у формирању личности наших најмлађих и најдрагоценијих чланова друштва.

Организација културно-образовног програма има дугогодишњу праксу на Дечјем одељењу. Циљ ових програма је приближити деци књигу кроз интеракцијски моменат – не само са библиотекари-ма, већ и са осталом децом која активно учествују у програмима. Тако непосредно обједињујемо неколико важних аспеката не само у смислу афирмисања будућих читалаца, већ заједно пролазимо кроз фазе дружења, забаве, игре и свих оних садржаја који употпуњују једну целину културно-духовне наградње наших најмлађих корисника.

То је један од значајних разлога и повода зашто се са најозбиљнијом одговорношћу приступа неуморном залагању, тражењу нових тема, интересовањима, актуелностима и, уопште, свему ономе што се може искористити за квалитет у раду са децом да се тиме задовоље потребе наших најмлађих корисника. На тај начин поштујемо *јраво свакој дејетџа да у јојџуносџи развије*

своје моџућносџи, јраво на слободан и оџворен ирисџуј информацијама, ирађи и иројрамима јод једнаким условима за све, без обзира на: узрасџ, расу, јол, верску, националну и кулџурну иријадносџи.²

Ако посматрамо шири значај оваквог залагања, примећујемо да он излази из оквира библиотеке и поприма много већи значај у културном развоју наше локалне заједнице.

Програми су конципирани према узрастима, актуелним темама, али и сугестијама деце. Успешно се остварују захваљујући великом ентузијазму радника Дечјег одељења као и уз помоћ дугогодишњих пријатеља библиотеке.

Реализација културно-образовног програма у 2007. години

У току 2007. године на Дечјем одељењу је реализовано укупно 220 програма. Број деце која су учествовала у овим програмима, или само присуствовала је 2471. Преточени у статистику, ови подаци нам говоре да се током целе године у просеку четири пута недељно одвијала нека од активности. Реализовани су следећи програми: радионице, цртао-

нице, играонице, књижевне вечери, трибине и филмски програми. Постављено је 24 излога књига, 22 изложбе библиотекара, одржана су 34 филмска програма (231 посетилац), 54 цртаонице (507 учесника), 41 радионица (580 учесника), 82 играонице (440 учесника), 7 књижевних вечери (643 посетиоца) и 2 трибине.

У циљу популаризације културно-образовне делатности Дечје одељење је константно спроводило пропагандне активности. Ове активности су обухватале разне форме попут штампања водича, флајера, гостовања на локалној телевизији и у радио емисијама, презентација на веб сајту као и усмено давање разних информација везаних за организацију и реализацију програма Дечјег одељења.

Укупно је дата корисницима и сарадницима 3241 информација. На програмима локалне телевизије радници су представили програме и активности 27 пута.

Богат садржај свих наведених програма и активности Дечјег одељења, љубазност, ентузијазам, труд и љубав радника Дечјег одељења према деци и послу којим се баве, представљање нових културно-образовних садржаја, нови актуелни наслови, разна гостовања, обогаћен амбијент Дечјег одељења – допринели су да се чланство Дечјег одељења повећа за око 8% у односу на 2006. годину, односно око 10% у односу на 2005. годину.

У 2007. години у оквиру летњег забавно-образовног програма „Пут књиге“ организован је први колективни излазак ван библиотеке. Тим поводом остварена је успешна сарадња са Музејом рударства и металургије, штампаријом „Терција“ из Бора, Техничким факултетом, Историјским архивом Неготин и борским биоскопом „Звезда“. Корисници Дечјег одељења су имали прилике да на непосредан начин доживе, упознају и науче нешто више о штампању књига, њиховом смештају, прикупљању и чувању у ок-

виру другог типа библиотеке, врс-тама и начину чувања музејске историјске грађе, као и да упознају историјат биоскопа, технику пројектовања филма.

Обележени су сви важнији датуми као што су Светски дан поезије, Ускрс, Светски дан књиге, Дечја недеља, Светски дан детета, Нова година. Поменута дешавања остварена су у сарадњи са разним гостима предавачима, просветним радницима, књижевницима, омладином ЈАЗАС-а из Зајечара, етнологима и другим сарадницима. Угостили смо не само чланове Дечјег одељења, већ и децу појединих борских и сеоских основних школа. Великим бројем гостовања деце из градских и сеоских школа Дечје одељење је привукло нове чланове. Шест пута су угошћени и малишани из Основне школе „Видовдан“ (школа за децу ометену у развоју).

Ускршња радионица трајала је од 2. до 5. априла. Радионицу су осмислили радници Дечјег одељења, а свесрдну помоћ у остварењу исте пружили су гости – предавачи. Деца су имала прилику да испоље своју креативност, али и да упознају корене наше културне традиције.

На опште задовољство најмлађих корисника, али и нас старијих, 22. Борски сајам књига је отворио књижевник Раша Попов којем је додељена и прва диплома Дечјег одељења „Највећем проналазачу дечјих осмеха“.

Дечја недеља се већ традиционално организује на Дечјем одељењу и спада у специјалне забавно-образовне програме. Програми су организовани према различитим укусима и интересовањима деце. Поводом стоте годишњице рођења познате шведске дечје књижевнице Астрид Линдгрен, упознали смо децу са њеним књижевним радом и популарном јунакињом Пипи која још увек мами осмехе деци. Организована је и мала школа фотографије, разна такмичења у енигматици, шаху; цртаонице, видео пројекције. У току обележавања Дечје не-

деље, традиционално се говори о Конвенцији о правима детета. Један од начина на који Дечје одељење афирмише Конвенцију о правима детета је следећи: деци су подељени разнобојни флајери са информацијама о дечјим правима, а свако дете је имало задатак да прочита по неки члан закона из Конвенције о правима детета. Након тога је уследио разговор о значењу прочитаног уз додатна објашњења радника Дечјег одељења.

Дечје одељење је са својим члановима обишло и децу на лечењу у болници и том приликом уручене су поклон-књиге Дечјем одељењу болнице Бор.

На завршној вечери уручене су награде за најуспелије цртеже насликане у цртаоницама на Дечјем одељењу, као и дечје фотографије настале током „мале школе фотографије“, реализоване у сарадњи са локалним фотографом.

У 2007. години израђен је живописан „Водич кроз забавно-образовни програм Дечјег одељења“, „Водич кроз животописе великих дечјих писаца“ као и „Водич Жаркине звезде“ (жирафа Жарка – маскота Дечјег одељења). Први пут је прослављен, осми по реду рођендан маскоте Жарке у пријатној атмосфери са децом, сарадницима, пријатељима библиотеке.

Тежња да се још више помере границе квалитета пружених услуга, огледа се у оствареној сарадњи са другим библиотекама. Поводом Светског дана књиге одржан је и први састанак Комисије за координацију рада Дечјих одељења Тимочке подружнице Библиотекарског друштва Србије. Наменски је снимљен први двадесетоминутни филм о Дечјем одељењу Народне библиотеке Бор, поводом учешћа радника Дечјег одељења на Фестивалу хумора за децу у Лазаревцу. На стручном скупу библиотекара „Библионет“ у Крушевцу представљен је Фонд за адолесценте Дечјег одељења Народне библиотеке Бор.

Дечје одељење организовало је радионице едукативно-забавног карактера. Једна од њих била је радионица под називом: „Здраво другари, дружење и учење је баш лепо и лако. Крените за мном и покажаћу вам како“. Сваке недеље деца су имала прилику да кроз игру науче ново слово, а по завршетку радионице деци су додељене дипломе.

У оквиру едукативних садржаја за старији узраст, оформљена је и секција „Мали библиотекар“ са задатком да деца упознају библиотечки фонд Дечјег одељења, смештај књига, њихово чување и коришћење, као и саму професију библиотекара. Наши мали библиотекарски имају могућност да учествују у организацији и реализацији програма као и у свим забавним и креативним активностима.

Поводом новогодишњих празника Дечје одељење је обрадовало најмлађе кориснике организујући „Позориштанце“. Организована је и радионица за израду новогодишњих честитки и постављена изложба. У изради честитки учествовали су и радници Дечјег одељења. Гостовале су Основне школе „Вук Караџић“ и „Душан Радовић“, које су за ову прилику припремиле драмске приказе и рецитације. Дечје одељење је овом приликом посетило велики број деце.

Направљен је и први летопис Дечјег одељења у Power pointu, а на сајту Народне библиотеке Бор постављен је и кутак за најмлађе читаоце у виду Жаркиног водича кроз свет књиге, информатора о фондовима, забавно-образовном програму и новостима. Подаци о свим садржајима и програмима Дечјег одељења константно се ажурирају на сајту Народне библиотеке Бор.

Неке од акција у 2008. години

Дечје одељење користи разне начине и средства у циљу промовисања књиге и читања. Једна од многобројних акција које су започете у претходној години и наставиле се

и у овој години, била је и „Жаркина читалица“. Један од значајнијих циљева ове активности је да деца упознају квалитетнија књижевна дела. „Жаркина читалица“ је радионица такмичарског типа. У „читалици“ су учествовала деца узраста од 11 до 13 година. Они су имали задатак да прочитају задата дела почев од 15. децембра 2007. године до 23. априла 2008. године. Подељен је списак задатих дела, а за сваког такмичара израђен је Дневник читања са слоганом „Читај и стварај“, који им је омогућио да упознају писце и њихове биографије, време у којем су живели и стварали, књижевне правце и још пуно корисних информација. Дневник је послужио деци читаоцима и као врста подсетника, а питања из дневника су мотивисала децу да поново завире у прочитано дело. Радионице су организоване два пута месечно, током којих су деца могла да поставе питања и разговарају о делима. Обрадом народне лирске песме деца су се упознала са народним фолклором, симболичким значењима неких појмова у нашем народном веровању (једна од радионица посвећена и тој теми). Кроз анализу задатих дела деца су имала прилику да се упознају и да науче нешто о различитим уметничким правцима, књижевним формама и садржајима.

По завршетку радионице одржан је читалачки меч за титулу Жаркине Нај-читалице.

Оваква врста радионице је показатељ како се могу објединити разне области и правци из књижевности, уметности, историје, традиције и на непосредан начин утицати на формирање читалачког укуса деце.

Народна библиотека Бор сваке године обогаћује културно-образовне делатности новим садржајима. Тако је први пут 2008. године у Народној библиотеци Бор обележена и Недеља пријатељства. Гости на отварању били су ученици Основ-

Преглед чланства у односу на број деце у основним школама у Бору и проценат предшколске деце на Дечјем одељењу

година	број деце у основним школама у Бору	чланови (школска деца)	процент уписане деце	чланови (предшколска деца)	процент предшколске деце	укупно чланова на дечјем одељењу
2007	4549	528	11.60%	180	25,42%	708

Удео деце у укупном чланству Народне библиотеке Бор

година	одрасли	деца до 14 година	укупно	процент деце у односу на укупно чланство
2007	1 193	708	1 901	37,24%

Број деце у односу на укупно чланство у 2007. години увећао се за 2,69% (у 2006. години је износио 34,55%), али је на тај однос, поред повећања броја уписане деце за 41, утицало и смањење броја одраслих чланова за 70.

Корисници Дечјег одељења су активни чланови, Народна библиотека Бор не врши колективна учлађења. Деца предшколског узраста и ученици првог разреда имају право на бесплатно чланство.

не школе „Ђура Јакшић“ из Горња, којима је библиотека поклонила књиге. Постављена је изложба ликовних радова деце Основне школе „Вук Караџић“ из Бора, на тему пријатељства. Ову недељу обележило је и дружење кроз шаховска и енигматска такмичења. На Дечјем одељењу одржано је и такмичење у решавању лавиринта и ребуса. Најуспелијим такмичарима су додељене награде у виду књига, бесплатних чланарина, а Дечје одељење поделило је 15 Жаркиних диплома. Током ове недеље библиотека је понудила и попуст на појединачно годишње чланство за децу и одрасле.

Традиционално се на Дечјем одељењу обележава Дечја недеља, која је 2008. године посвећена француском књижевнику Жилу Верну. На ту тему су организоване филмске пројекције, цртаонице за чланове Дечјег одељења, упознавање деце са животом и књижевним делом овог писца. Слоган овогодишње Дечје недеље гласио је: „Одрасли, што сте стали? Хајде да растемо заједно“. То-

ком десет дана Дечје одељење је посетило 14 група деце (309 посетилаца). У цртаоници „Чудесни свет Жила Верна“ учествовало је 97 деце, а награде је добило њих седморо. Народна библиотека Бор поклонила је књиге Основној школи „Душан Радовић“ из села Луке. Поменути програми, који су обележили Дечју недељу, имали су укупно 600 посетилаца (учесника, гостију и публике). Одржане су следеће активности: приказана је луткарска представа „Шумска бајка“ у извођењу деце Основне школе „Душан Радовић“ (добитници прве награде у категорији лутака на Фестивалу у Новом Саду, 2008. године), представљена је књига *Поздрав њролећу* ученика Основне школе „Душан Радовић“. Дечје одељење позвало је у госте и Милицу Матијевић, колегиницу из библиотеке „Димитрије Туцовић“ из Лазаревца, која је представила Фестивал хумора за децу. Овај програм био је намењен педагозима, наставницима, учитељима и библиотекарима. Одржано је и такмичење у енигматици.

Попуст на чланство током Дечје недеље искористило је 50 малишана.

У току одржавања Борског сајма књига Народна Библиотека Бор сваке године позива у госте и дечје писце. 2008. године деца су имала прилику да уживају у стиховима, афоризмима и причама дечјих писаца уз пуно смеха и шале. Гости су овом приликом Дечјем одељењу поклонили књиге и часописе.

Као наставак сарадње започете у претходној години одржан је други састанак Комисије за координацију рада дечјих одељења Подружнице библиотекара Тимочке крајине Библиотекарског друштва Србије. Неке од тема о којима се разговарало на овом скупу биле су везане за програме и активности које се предузимају у циљу анимирања деце предшколског узраста за упис у библиотеку, сагледавање тренутног стања на Дечјим одељењима Тимочке подружнице, као и планирање даље сарадње.

У оквиру зимског забавно-образовног програма Дечјег одељења предвиђене су посебне активности за сваки дан :

- сваког понедељка причаће се о одређеној књизи, писцу и занимљивостима везаним за то дело и аутора, (новембар је предвиђен за читање и причање о *Животињској фарми* Џорџа Орвела, *Алиси иза огледала* Керола Луиса, *Осврту с благом* Роберта Л. Стивенсона, *Пути око света за 80 дана* Жила Верна);

- уторак је дан за играоницу за кориснике Дечјег одељења узраста од 10 до 14 година, деца учествују у квизу „Ко зна више, ко зна боље!“ (сврха ове играонице је да деца науче што више нових речи и појмова уз коришћење речника, лексикона и енциклопедија);

- „Среда је баш диван Дан за забаву!“ (У овој малој школи другарства деца размењују сличице, стрипове, постере и уживају у филмском програму); овај дан биће посвећен и учењу и причању бајки (бајке причају библиотекари и деца)

уз „помоћ“ маскоте Жарке (радионица посвећена предшколском узрасту);

- четвртом најмлађи корисници (од 4 до 6 година) уче слова кроз игру и забаву, уз помоћ сликовница са DVD-ом, музике, играчака;

- сваког петка одржаваће се радионица за узраст од 4 до 7 година са слоганом „Цртам и причам“.

Закључак

За преходна покољења постојали су постојећи обрасци живљења и понашања и млада генерација релативно лако и брзо могла се прилагодити уобичајеном и усталијеном поретку ствари... Данашња млада генерација мора да открива свој власитији, персонални свет...³ Нова мисија библиотеке је да пружи деци уточиште у коме обитава љубав, осмех, знање. Знаће да постоји место које само њих чека, осетиће сигурност, топлину и пожеље да се опет и опет врате у свој мали свет књиге. На тај начин отварамо им нове капије знања, штитимо их од погубних телевизијских садржаја у којима доминира све више шунда и агресивности, а који неоспорно утичу на њихов интелектуални развој. Говорити о значају укључивања наших најмлађих у свет библиотеке подразумева да је у цео тај процес неопходно укључити родитеље и предшколске и школске установе.

Библиотека није изолована институција и она сама по себи не може остварити тај интеракцијски тренутак без осталих важних чиниоца друштва. Породица је први важан чинилац – темељ који се стално надграђује. Много је лакше афирмисати дете као читаоца ако у његовом дому читају мама, тата, бака или дека. Али ако у породици не постоје такве склоности ту су предшколске установе и школе које треба да иницирају читање.

Децу непрекидно треба подстицати да користе библиотеку, јер се тиме повећава вероватноћа да ће и

у будућности остати њени корисници.

Од почетка године до краја октобра 2008. године учланило се 619 деце, што већ премашује остварено прошлогодишње чланство у истом периоду. Реално је очекивати да ће Дечје одељење Народне библиотеке Бор и 2009. године повећати број чланова у односу на претходну годину. Оваква тенденција раста је јасан показатељ значаја културно-образовне делатности Дечјег одељења Народне библиотеке Бор.

НАПОМЕНЕ:

1. Мајкл Горман, *Наше нейролазне вредности*, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2007, стр. 68.
2. IFLA/UNESCO, *Смернице за развој јавних библиотека*, 2001.
3. Др Жељко Вучковић, *Јавне библиотеке и јавно знање*, Библиотека Матице српске, Футура публикације, Нови Сад, 2003, стр. 119-120.

ЛИТЕРАТУРА:

1. IFLA/UNESCO, *Манифест за јавне библиотеке*, 1995.
2. Жан Пијеџе, *Порекло сазнања*, НОЛИТ, Београд, 1983.
3. *Летопис Дечјег одељења* (2007)
4. *Летопис Дечјег одељења* (2008)

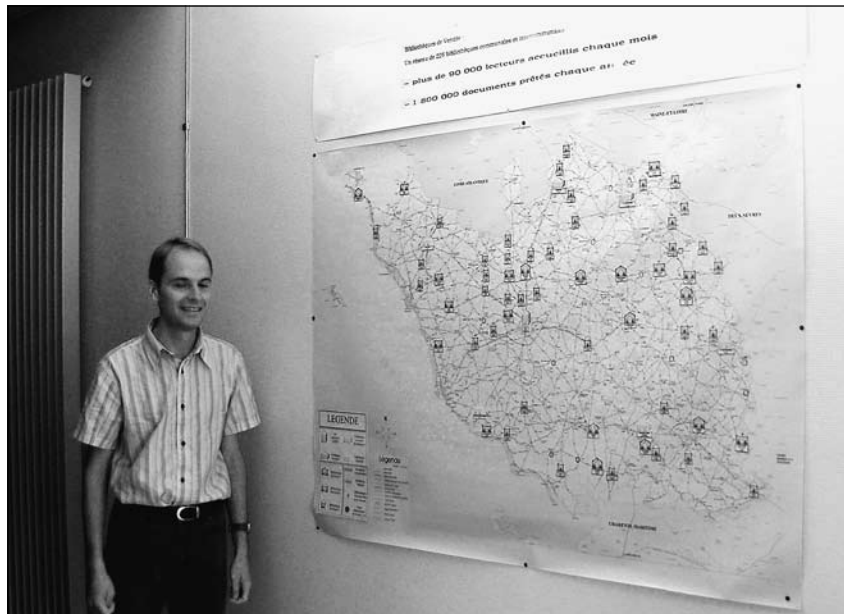

Жаклина Николић, Центар за културу Кладово

Јавне библиотеке и медијатеке у Француској

Током јула 2008. године имала сам пријатно и несвакидашње задовољство да боравим у Француској на позив Територијалног Савеза Вандеје. Вандеја је покрајина која се налази у западном делу Француске, у региону реке Лоаре, на самој обали Атлантског океана. Петочлана делегација из Кладова позвана је, у знак захвалности, за дванаестогодишњу подршку рада Алијансе „Јелена Анжујска“, удружења које у Кладову окупља младе који развијају франкофону културу кроз различите видове учења француског језика. Алијансу је формирао и афирмисао професор Срђан Адамовић из Кладова, који је сада лектор српског језика и књижевности на катедри за славистику у Стразбуру на Универзитету „Marc Bloh“.

Наш боравак је трајао 21 дан и организован је у виду предавања на којима смо упознали начин државног уређења Француске, и функционисање у свим делатностима. Потом су организоване посете свим значајним институцијама из области културе, просвете, туризма, привреде, екологије и локалне власти.

Директор крај маје библиотеке

У овом тексту осврћу се на утиске које сам добила у обиласку неколико библиотека.

Департаман Вандеја територијално и организационо функционише у оквиру 3 округа, 31 кантона и 282 општине са око 560000 становника. Главни град је Ла Рош Сир

Јон, где је смештена Територијална библиотека Вандеје, као централна депо јединица за комуникацију и дистрибуцију библиотечке грађе. Она организује рад 6 секундарних библиотека (у 6 већих градова Департамана) и 220 комуналних библиотека.

Начин комуникације је путем интернета – електронском поштом из комуналне библиотеке са списком тражених књига, наслова, докумената, дискова. Током недеље тражено се дистрибуира, увек истим данима и у исто време, помоћу модерно опремљених библиобуса – медиабуса.

Комуналне библиотеке раде само два дана у недељи, по четири сата. Французи цео дан проводе на свом радном месту и то од 09,00 до 17,00 сати. Период за слободно време и породицу, па и књигу, је искључиво и само викенд.

Галерија библиотеке

Библиотека у сјајном руху

Месечно око 9000 Вандејаца посећују библиотеке које на годишњем нивоу бележе око 1,8 милиона издатог материјала. За годишњу чланарину, све категорије корисника плаћају по 1 евро.

Директор територијалне библиотеке „Lecomte Vincent“ изнео нам је податак да је сталан број запослених 80, а ангажованих лица (волонтера), која покривају осталих 220 комуналних библиотека је 2000. То су особе које се добровољно пријављују, похађају прописану обуку, и без икакве накнаде раде два пута недељно на пословима услуживања корисника и на опреми. Структу-

Модерна библиотека

Амбијент библиотеке

ра тих особа је 85% жена различите старосне доби, а најчешће од 56 година живота, а остало су углавном пензионери. На питање да ли је могуће организовати квалитетан рад (различит кадровски потенцијал волонтера), а уједно рачунати на њихову одговорност (на који начин одговарају за нестале тј. невраћене књиге), директор је одговорио да су волонтери изузетно захвални за сарадњу, да њима такав вид ангажовања чини част и истакнуто место у биографији (résumé), које им помаже да стекну лествицу више у друштву. Случајеве несталих или мањак књига – немају.

Касније, билазећи остале институције (музеји, галерије, театри, школе и сл.), уверили смо се у

максимално ангажовање волонтера у свим сегментима живота. За разлику од наших схватања, волонтери у Француској не примају плату ни новчану надокнаду, већ често заузврат чак морају сами да плате то своје ангажовање.

Све библиотеке налазе се у бившим кућама француског племства, мањим дворцима, својеврсним чуварима културно-историјског блага Француске, или изузетно модерним грађевинама. Окружене су беспрекорним парковима, шимшир ограном, осмишљеним цветним декором, у најлепшем делу града, крај природног или вештачког језера, у најмању руку крај фонтане.

Бележница *Живой библиотеке*

Сви објекти су обележени називом „Bibliothèque – Mediathèque (или Cédètheques“.

Територијални Савез Вандеје у циљу развоја читалаштва модерно је опремио све библиотеке, чак и оне у најмањим комунама. Дошли су до закључка да квалитетан простор и опрема чине више него икада одлучујући фактор за одржавање пажње све захтевнијих корисника. Библиотеке су изузетно простране, модерно и пријатно уређене. Поседују сале за анимацију деце и омладине (мини позоришне сцене), читаонице опремљене рачунарима, DVD и CD плејерима, галеријске просторе. Посебна и велика пажња

Одељење за младе

по подршци француске Владе читалаштву у овом региону. Тај податак потврђује чињеница да ће се у сле-

лепи утисци из Француске су још увек присутни. Богате и лепо опремљене библиотеке нису једино што посетиоца оставља без даха у земљи Бодлера, Игоа, Русоа, Сартра, Монеа, Реноара. Није довољно речима је описати лепоту ове земље, о чему сведоче бројне фотографије.

Крајем фебруара 2009. године, Кладово са нестрпљењем очекује делегацију из Вандеје и наставак размене драгоцених искустава две различите културе.

О департману Вандеја, али нешто више и о организацији рада библиотека, можете сазнати на следећим веб адресама:

<http://www.vendee.fr/>
<http://bibliotheque.vendee.fr/>
<http://www.vendee.fr/videos/160/cedetheque-de-montaigu.htm>
<http://www.bnf.fr/visiterichelieu/promenade/ps.htm>

Цегејсека

се посвећује управо најмлађима.

Њихов корисник већ уласком у хол библиотеке може несметано да користи рачунар и претражи електронску базу података и добије неопходне информације о траженим публикацијама, али и о богатом фонду уметничких слика и графика, фотографија, звучних аудио-визуелних и мултимедијалних докумената, компјутерских програма и других облика докумената.

На препуним, богатим полицама разноврсних наслова, једина који се тиче Србије је књига *Косово светиња земља (Terre Sacrée du Kosovo)* академика Гојка Суботића.

Труд који Департман улаже у развој библиотека поставиће убудуће Вандеју на прво место у земљи

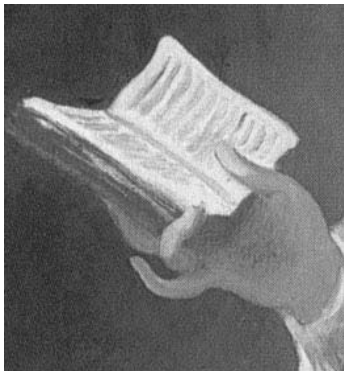
дећих пет година издвојити средства у износу од 2,5 милиона евра само за опремање библиотека.

Несвакидашње искуство и пре-

Одељење за децу

Конкурс за кратку причу

Одлука жирија који је процењивао и вредновао радове пристигле на Конкурс за необјављену кратку причу

Чланови жирија, Весна Тешовић, Горан Миленковић и Виолета Стојменовић, председник жирија, на трећем састанку, одржаном 18. 11. 2008. г. једногласно су одлучили да прва награда на овом годишњем конкурс припадне причи „Једна необична прича“ (под шифром „Дољуб“), а друга причи „Освета“ (под шифром „Референцијална књижевност“). Трећа награда је, силом Правилника који захтева доделу три награде, додељена причи „Исечак из дневника једног петака“ (под шифром „Кад порастем бићу кенгур“).

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

По свом квалитету, као и по броју пристиглих прича, овог годишњи конкурс је јако слаб, што је, при нужности избора, чланове жирија ставило у велику недоумицу, а сам избор учинило нерепрезентативним.

Једина прича која се, по мишљењу свих чланова жирија, јас-

но и недвосмислено издваја од осталих јесте „Једна необична прича“, црно-хуморна и бритка „визија“ гротескне, етички, друштвено и језички ретардиране будућности, индиферентне према сопственом апсурду, карикатура са колико бурлескним, толико и формално и смисаоно добро погођеним финалним обртом, који слику бесмисла заокружује. Функционално одсуство стварног расплета и ауторијалног коментара додатно појачавају колико упечатљивост приче, толико и бесмисленост света из којег је она истргнута.

Прича „Освета“ је духовит, мада у уводном делу превише расплинут и непотребно илустративним примерима оптерећен, приказ једне од могућих психолошких функција писања, што на крају расплет једног баналног конфликта из свакодневице преноси на књижевну сцену. Увођење другог лика добар је потез, јер од идиосинкратичног манира једног писца, који се кроз приче свети својим стварним или

Дародавци

1. Небојша Милутиновић
2. Невена Рајзнер
3. Бобан С. Петровић
4. Драган Ивић
5. Нинослав Чолић
6. Катарина и Милан Бушчински

умишљеним „непријатељима“, води ка слици књижевности која се исувише често компромитује безначајним приватним зађевицама и књижевно-уметничке вредности замењује изванкњижевним манама. Прича „Исечак из дневника једног петака“ представља, нажалост, доста невешто, и не превише аутентично, две верзије једног истог догађаја. Четири деценије, колико временски раздваја приповедаче ових прича-верзија, доноси, за савремени свет сасвим разумљиве, промене на плану вредносне оријентације, као и на плану израза. Њиховом јукстапозицијом хтело се да се покаже да и оно што остаје на први поглед непромењено, или чак непроменљиво (досадна предавања педагога) у новом временском контексту улази у другачије смисаоне и каузалне низове. Аутор је можда превише, а на уштрб логике и кохерентности, водио рачуна о паралелизму детаља.

Разређењем шифара, приликом објављивања резултата у току завршне вечери Месеца књиге, установљено је да су добитници награда:

1. Саша Д. Ловић, из Бора
2. Предраг Црнковић, из Београда
3. Миодраг Игњатовић, из Бора

Саша Д. Ловић

Једна необична прича

(Шифра: „Дољуб“)

(Бор Село, 2034. године)

- Е сине, добро ми те баш сад пустили на одсуство, гледали смо ми на ТВ где си све био и решили да ти мало олакшамо, наимае, био је ту, код нас, онај доктор Сава, из Европске уније и каже шта чете кад вам се врати син из армије, нече у селу начи ни једно женско чељаде, па да се привенча, да почне да ствара своју породицу, и ми ни пет ни шес', закољемо јагње и теле, а твој

деда одере пет јаваца, па одемо у Змајево и купимо једно петнаестогодишње Циганче, ал' није имало ниједно женско, те га ми, како нас је доктор Сава саветовао, одведемо код доктора Саве у Бор и он га узме и почне да оперише... и оперише он тако, оперише, а она медицинска сестра избечена, све нам износи у теглу по нешто, каже, ево слепо црево, ево муданца, ево курчић, где необрезан, циганска посла, ево оно, ево ово, а ту била и баба,

је л' тако баба, и она однесе кући те тегле, а ми преноћисмо у Бору дан два, док се твоја невеста не опорави, па је узесмо и доведосмо је у нашу кућу, као што видиш, ево гле какве јој сиске направио, к'о праве, пипни, сине, пипни, ја сваки дан пипкам и не могу да верујем, а доктор Сава каже, чучемо се, ако, недајбоже, буде неких проблема, а мислим да нече, 'ајде сад да пробаш одело за свадбу, код Деска смо га шили, црн штоф, црн, зифт, и чек'да ти покажемо она муданца и слепо црево, ми све то у једну теглу чувамо, бабо, 'де она тегла са муданца и слепо црево, што била код тебе у собу?

- Изео мачак...

(Прва најада на
Конкурсу за необјављену
крајку ѝричу)

Предраг Црнковић

Освета

(Шифра: „Референцијална проза“)

Владо Фајдига је био писац, али незгодан карактер. Или је то плеоназам?! Тек, овако је било. Као приповедач, користио је приповетке да издуши све што га мучи у реалном свету.

На пример, ако га који водоинсталатер превари и опељеш, или му намести бојлер који процури чим мајстор оде, или пак угради славину која почне да капље одмах следећег дана, наш ти Владо напише причу у којој је водоинсталатер или педер или велика протува и криминалац, или (а често и једно и друго) тај измаштани стручњак за воду има такву судбину да је то Богу плакати. Просто да пожелите неку литерарну еутаназију, да му прекратите муке. Сећам се барем

двојице водоинсталетера који су се утопили, а једноме је ажула одгризла ногу. Мислим да је једног, а то је онда трећи, пардонирам, тог трећег је дакле појела циновска хоботница и то га је густирала на четири странице.

Или, на пример, аутомеханичар. Онај који је нашем Влади наместио половни карбуратор а наплатио га као нови, е тај се, мајци, тако навозао у причи да просто не пожелите више да седнете у аутомобил. Наимае, прво су му отказале кочнице, том лику у причи то јест, па је онда несрећник сам прегазио читаву своју породицу, е да би онда тако без кочница пролетео кроз заштитну ограду, па правац на минско поље. И онда је, јадан, успео аутом три мине да

активирати па ви сад видите шта је остало од њега.

Даље, када је једном код пекара купио 'лебац с некаквим металним опилцима, написао је причу у којој је пекар неопрезно загризао удицу коју му је ташта подметнула у сендвич те је због повреде језика довека морао да шушка.

Или, када му је месар два пута узастопце подвалио већу коску уз јагњећи бут, а то наплатио као најбоље месо, наш је Владо месару у причи подваливао разна чудеса као што су пљескавице од паукова и мрава, морао је тај несавесни продавац јести и скакавце и жабе крастаче, а на крају и супу од псећег меса.

Даље, чим би Влади досадили лоше вести у Дневнику, њему би дошло да напише политичку сатиру, па да удари по власти. То је, додуше, урадио само једном, јер кад је добио тужбу због увреде функционера и кад су га напали у општинском комитету да руши државни по-редак, Владо се уплашио, па је пре-

стао да напада барем оне најрога-тије. (Сигурније ти је у сатири опалити председника него општинског буџу.)

Наш је Владо Фајдига, врло осветољубиво чељаде, да не кажемо чак и опасан створ и велико злопамтило.

Ето тако, кад је незадовољан услугом конобара, он га лепо опише како у причи тај умире од жеђи у пустињи, а лик по имену Владо некако оклева да му донесе воду, да је то гре'ота права читати. Ја ту причу без пола литра киселе не смем ни да прелистам.

Или, када су му мајстори једном лоше намонтирали нов намештај који је купио на отплату, он је те неспретњаковиће (који су, уосталом, тог дана само мало више попили, шта ћете) дао живе зазидати захваљујући освети праведнога шефа грађевинске фирме, а шеф се зове – наравно, погодили сте! – Владимир.

Па тако, кад је једном добио тежак пролив од сладоледа због, по свему судећи, не најчистијих посласличаревих руку, овај је у причи завршио на инфузији: наиме, због касно дијагностикованих везаних црева, остану је без њих, па је до краја живота могао да једе само течну храну.

Или, незадовољан неком хотелском услугом, док се још могло на летовање, Владо је написао причу у којој је власник хотела киснуо и зebaо под ведрим небом, тајфун и олује су га шибале, а чак га је и гром ударио. Да би онда тај прелош угоститељ завршио на пустом острву. Само голи камен и ништа више.

Такав је наш Владо. Писац оштра пера, злопамтило каквог ћете и ви морати да запамтите...!

Нико од поменутих ликова не само да није могао да узврати, већ они најчешће нису ни знали да су нападнути и опевани у тако лошем светлу, а будући да нису неки љубитељи књижевности, нису ни осећали потребу да се реванширају. Била

Награђени чланови и сарадници на завршној вечери Месеца књиге

Дечје одељење

1. Милош Златковић
2. Димитрије Лукић
3. Марина Радичевић
4. Марија Радивојевић (нај-млађи члан библиотеке)

Одељење посебних фондова и периодике

1. Насер Максоти
2. Жељко Савић

Стручно одељење

1. Татјана Ђуровић
2. Ивана Станковић
3. Зоран Здруковић

Књижевност и језик

1. Дејан Јовановић
2. Стефан Огрењац
3. Миодраг Стојановић

Информативно одељење

1. Јовица Станковић

Огранци

1. Брестовац: Звездан Рајић
2. Брестовац: Филип Бугариновић
3. Доња Бела Река: Милица Богдановић
4. Кривељ: Марина Новаковић
5. Злот: Маринела Бешинић
6. Злот: Весна Шкопрдић

Сарадници

1. Душан Кабић
2. Слађана Ђурђекановић-Мирвић
3. Милен Миливојевић
4. Радиша Драгићевић
5. Бранислав Димитријевић
6. Ениса Николић
7. Дарко Михајловић
8. Мирослав Радуловић
9. Драган Николић
10. Мирослав Јовановић

је то Владина тиха освета. На свом терену био је непобедив.

А онда... Владо је добио новог комшију. Испочетка је све било фино, на добар дан и како све не, богзна како, итд. Добар дан, ја сам Владо писац. Гле, драго ми је, ја сам професор. Ох, ма шта велите. И тако....

Убрзо је Владо почео да се љути на комшију. Прво га је сусед професор разбеснео када му је заузео место за паркирање, а онда је на своје имање пресадио дрво, преголему трешњу, која је по Владином мишљењу, прелазила преко оgrade и залазила у његово земљиште. Одмах је написао причу која је изашла у локалним књижевним новинама.

У тој причи комшија је представљен као нека врста мајмуна који отима територију питомом ближњему своме, интелектуалцу. На посађеном дрвету из приче расле су банане уместо трешања, а онај ауто је постао тенк, што је касније, деведесетих, протумачено као пророчки увид у ратне страхоте, па је та новела једина од свих Владиних уврштена у антологије које је финансирао Сорос.

И Владо је ликовоа. Осећао се као да је дошао на своје, као и обично.

Кад, у следећем броју истог тог часописа, ето ти критике споменуте приче.

Наиме, комшија професор, у ствари је био професор теорије књи-

живности и књижевни критичар на престоничком универзитету.

Епилог

Владо је покушао још једном, и у следећој причи, критичар је био импотентни дегенерик који, незадовољан властитом некреативношћу, шутира мачке по улицама и напада поштене и добре писце, бије своју жену јер завиди на лепшим туђим, и у фуриозном финалу је тај критичар из приповетке био раскринкан као књижевни лопов и педофил, и на крају га људи у оправданом бесу линчују.

Читав град је чекао следећи број цењеног књижевног часописа.

Одговор се састојао у томе, да је теоретичар књижевности написао антологију најбољих прича аутора из дотичног града и ниједна није била Владина.

У *Биоли*, децембра 2007.

(Друга награда на Конкурсу за необјављену крајку причу)

Изјава захвалности Невени Рајзнер

Многобројне госте на овогодишњој прослави Дана Народне библиотеке Бор обрадовала је нова слика у холу – није могла стићи у погоднијем тренутку, него на Дан Светог Саве, нити проћи незапажено, верна копија чувене слике Уроша Предића „Свети Сава благосиља Српчад“, у одговарајућем, масивном раму са позлатом (93x130cm). Још више су се, неколико дана раније, обрадовали запослени у библиотеци када је овај поклон стигао од госпође Невене Рајзнер, наше суграђанке и колегице, која је, иако је већ више година у пензији, за многе наше чланове остала омиљени библиотекар коме не могу да нађу замену.

И тиме је намера нашег дародавца испуњена, јер сви они који су радили са Неном памте ову изузетну жену, између осталог, и по томе како се врло често, пажљиво разледајући неку књигу, али и какав комад накита, згодан предмет, играчку и шта све не, пита кога би то могло да об-

радује. Тако су се на нашим кућним полицама нашле књиге са лепим и духовитим посветама и многобројне стварчице које нас подсећају на њену потребу да у свакој прилици, на повратку са путовања, поводом празника или изузетних догађаја, али и без икаквог повода, из чиста мира, мисли на друге и дели околото што зна да ће некога обрадовати. По одласку у пензију, значајан број књига из своје велике породичне библиотеке поклонила је нашој библиотеци, али и школским библиотекама у граду и нашим сеоским огранцима; и протекле године је била наш највећи дародавац.

Копија слике „Свети Сава благосиља Српчад“, која данас краси хол Народне библиотеке Бор, подсећајући нас да је почетак библиотекарства у овом крају везан за име великог свеца и просветитеља, али и да су несебичност и дарезљивост најлепше људске особине – дело је самоуког сликара Николе Круљевића.

Миодраг Игњатовић

Исечак из дневника једног петака

(Шифра: Кад порастем, бићу кенгур)

08. 07. 1968.

Јуче смо се вратили са пољске наставе. Било је, шта да ти кажем, скоро супер, па на квадрат. Шта све нисмо радили, немаш појма, мој дневничке. Наши васпитачи су били толико љубазни да нам унапред ра-
запну шаторе и среде логор, тако да

је нама остало само да се сместимо и уживамо у игри. Ми, дечаци смо се одмах бацили на фудбалицу. Забио сам чак три гола. Моја екипа је била наравски најбоља и нажалост заузела треће место, захваљујући судијама који су судили против нас.

Девојчице, по свом несхватљивом обичају, одоше да беру цвеће и

праве букете и венчиће и при том побрстише сав околни зелениш. Јадне пчеле изумреће од глади. К. је рекла да је један венчић направила за мене. Било ме је срам, хтедох у земљу да пропаднем. Не знам шта јој је то требало, иначе је врло добра девојчица.

Потом нас мало гњавише неким предавањем о не знам чему, али су убрзо дигли руке од тог узалудног посла, јер смо сви сложено бојкотовали ту тортуру, зевањем и дремањем.

Увече плану логорска ватра. запри се песма, после кренуше приче, оне страшне вампирске. Морам признати, мало ме је било страх у оном шаторском мраку. Сва срећа

**Захваљујемо на
помоћи фирмама:**

1. Сосијете женерал банка у Србији
2. РТБ Бор Група, Рудници бабра Бор ДОО
3. РТБ Бор Група, Топионица и рафинација ДОО
4. АТБ Фабрика опреме и делова Бор
5. Апотека „Годоровић“, Бор
6. НИС Петрол – Југопетрол, ПО Крајина Бор
7. ДОО Боракс Бор
8. ДОО Фортуна Бор
9. СЗТР Дрвзан Бор
10. СЗР Бокинг Бор
11. ДОО Металка Бор
12. Туристичка организација Бор

да су се и остали упрпали, па ми је некако било лакше.

Иако је јутро је свануло веома рано, лако смо се будили и као неки жежићи рашчупане косе испали из шатора. После доручка дође време за полазак. Девојчице одоше прве, а ми смо остали да гасимо логорску ватру. Поређали смо се у круг, око ватре и сви на „сад“ пишкили по њој. Гледамо опчињени, како се ужарени пламичци у трену претварају у црне беживотне угарке уз облачке беличастог дима. Диван призор! У том истом трену, донех одлуку, најважнију одлуку у свом животу. Када порастем, бићу ватрогасац. То је, једно племенито и лепо занимање.

08. 07. 2008.

Јуче смо се вратили са камповања, брате. Било је давешно, сморно, скоро као час математике. Шта све нисмо морали да радимо, немаш појма, мој компишу. Наши васпитачи, иако дегени по природи ствари, били су толико љубазни да нам унапред разапну шаторе и среде логор, тако да је нама остало само да се сме-

стимо и смарамо до миле воље. Брате, без струје, компјутера, телевизора. Да се најежиш по табанима. Камп је смештен тамо негде, на тамо некој чуки где нас ни сигнал мобилне телефоније није могао наћи, брате, сами самцати у целом свемиру. Хвала богу да мој мобилни није „тараба“ и да је пун игрица. Водили су нас, као таоце, по оној пустињи, показујући нам не знам шта и не знам зашто, а када се вратисмо звукох се у шатор, и да бих побегао од те језиве, како моји родитељи кажу „нужне социјализације“, бацих се на игрице.

Увече смо заложили логорску ватру, брате. Ваљда да нас не би изјело звериње. Терали су нас да певамо неке песме, из доба диносауруса, што смо ми одбили са гађењем. На крају су попустили, или боље рећи, ми смо победили, брате, па су упалили агрегат за струју и пустили филм о Фредију Кругеру. Морам признати да су се многи усрали од страха, иако је филм у суштини шит. Брука жива, блам брате. Било ми је мрско и да их плашим, па сам их искулирао и одмах заспао.

Пробудили су нас веома рано. Видео сам, коначно, тај толико хваљен излазак сунца. Ништа посебно, брате. Хвалим ти се, било је време за полазак. Цуре одоше прве,

а ми смо момци остали да гасимо логорску ватру. Поређали смо се у круг, око ватре и сви, на „пали“ пишкили по њој. Гледамо сањиви, полубудни, како се ужарели пламичци у трену претварају у црне беживотне угарке уз облачке беличастог дима. Каква сцена, брате! У том истом трену донех одлуку, брате, најважнију одлуку у свом животу. Када порастем, бићу ватрогасац. То је један лак, а добро плаћен посао за који је потребнија бистра вода од бистре главе.

(Трећа најага на Конкурсу за необјављену крајку иричу)

Драган Тешовић

Књижевни клуб „Инорог“

Прошло је десет година како књижевну сцену Бора на специфичан начин допуњује деловање Књижевног клуба „Инорог“. Крајем деведесетих и почетком двехиљади-те врло снажно, а последњих година упорно, али мање транспарентно, овај клуб заљубљеника у писану реч помаже неафирмисаним ствараоцима и даје, у данашње време, несвакидашњи пример да ентузијазам и волонтерски рад постоје и да могу имати значајне резултате.

Званичан настанак, како то иначе бива, последица је снажне синергије у релативно малим борским оквирима: деведесетих година у Бору не постоји књижевни клуб; Стеван Ђирковић, Миодраг Игњатовић и Драган Тешовић имали су спремне књиге за штампу; Бранислав Димитријевић је поседовао (а и данас га има) вансеријски таленат за креативно, и пре свега, покретачко мишљење; Тешовић је те 1997. добио Нушићеву награду за комедију, што је настојањима да се књига штампа давало додатни кредибилитет; Весна Тешовић по основној вокацији јесте неко ко се бави проучавањем књижевног дела; цена штампе, коју је понудила једна од највећих штампарија екс Југославије (Бакар – Бор) била је приступачна – али потребан је и издавач; у тада јединој (у локалним оквирима реномираној) издавачкој кући у Бору траже три и по пута већу цену од штампарске... Све ово резултирало је идејом о сопственом клубу који би се бавио издавачком делатношћу, регистрованом као удружење грађана, што је била најједноставнија (ако таква постоји) административна форма.

Прва књига, *Морија* Стевана Ђирковића, објављена је под Инороговим именом и пре званичног постојања Клуба, 1997. године. Пе-

чат и жиро рачун добијен је тек наредне када су изашле још 3 књиге, 1999. Инорог је издао седам књига... (Библиографија публикација којима је Инорог био издавач следи на крају овог текста).

Инорог ни тада, ни данас нема формално чланство, већ се члановима сматрају сви они који имају воље и жеље да се баве различитим делатностима из области културе (али ипак пре свега књижевним) и да помажу једни друге како би лакше афирмисали оно најквалитетније. Због тога су Клубу пришли и својим искуством и богом даним талентом и добром вољом много помогли и они који су већ добрано обележили српску књижевну сцену (пре свих Милен Миливојевић и Радиша Драгићевић) Тако је Инорог помагао онима који имају намеру да се по први пут обрете јавности својом штампаном књигом, организовао кантауторске концерте, даровао књиге једној основној школи како би сви њени од-

лични ученици добили дар за свој труд. Не желећи да прави било какву „школу“, Инорог је потврдио начин којим се најбрже и најјефтиније афирмише аутор, а то је волонтерски рад. Таквим начином рада постигли су да цена књиге буде једнака цени штампе.

Своју издавачку политику на самом почетку осмислили су формирањем пет издавачких целина: „Првенац“, за оне којима је то прва књига; „Златоусти“ за оне већ афирмисане ауторе; библиотека „Икар“ прихватала је она дела која су из најразличитијих разлога одбили велики издавачи; „Off“ библиотека настала је да би подстицала експерименталне форме, а „Маслачак“ се обраћао деци. Временом издавање књига и њихово представљање и промовисање не само у Бору и Крајини, већ и широм Србије, постају цењена пракса овог Клуба јер су се њени чланови увек трудили да буду оригинални и занимљиви. Превазиђена је почетничка трема и максимално уживање у томе што раде било је заштитни знак ових културних посленика. Иако је покретачка идеја била блиска утопији: треба свима пружити прилику да се искажу; временом се почела правити селекција. Последњих година она

је оштрија, највише због тежње да се људима уштеди новац кад је већ васколики живот све скупљи. Данас, у време „књижевности на струју“, постоје технологије које омогућују штампање у пет, петнаест или сто копија; електронска књига, пре свега због своје цене, постаје све примамљивија форма. Ипак, оних пет издавачких целина добило је своје проширење у „посебним издањима“ у које су улазила штива која не спадају у белетристику. Поред тога, за посебан успех чланови Инорога сматрају свако штампање публикације неког свог „првенаца“ код другог издавача, јер је то својеврсна потврда добре процене и несечичне подршке.

За разлику од већине књижевних клубова у Србији, који уживају подршку општине, Инорог је опстао до данас захваљујући пре свега елементарном ентузијазму људи који су окупљени око њега, показујући да закони тржишне економије нису неприкосновено мерило професионалности и да не морају да се примењују у свим областима људског деловања. За десет година постојања иза Инорогових идеја само је једном (а и тада делимично) стала локална власт, и то за књигу која је добила награду на савезном нивоу (*Како васпитајати андроида* Драгана Тешовића). Књиге са овим знаком настајале су захваљујући пријатељима самог ауто-

ра, или пријатељима књиге уопште, а много пута се посезало и за личним кућним буџетом.

Језгро Инорога и данас чине исти људи, спојени око једне идеје узајамним личним пријатељством, везани љубављу према граду у којем живе и уједињени у настојању да књизи, као једној од најстаријих духовних творевина дају дужно поштовање. Ако наука оспорава постојање једнорога јер нема материјалних доказа, овај борски већ десет година живи и делује, о чему говоре и публикације са његовим знаком, симболом храбрости, духовне плодности, чистоте и физичке невиности.

БИБЛИОГРАФИЈА КЊИЖЕВНОГ КЛУБА „ИНОРОГ“

1.

821.163.41-1

ЂИРКОВИЋ, Стеван

Морија : (недоумични искази) / Стеван Ђирковић

. – Бор : Инорог, 1997 (Бор : Бакар). – 81 стр. ; 20см. – (Библиотека Првенац ; 1)

Тираж 500. – Право име аутора: Драги Тасић.

(Брош.)

COBISS.SR-ID 131294471

2.

821.163.41-1

821.163.41-32

ДИМИТРИЈЕВИЋ, Бранислав

Кишобран и шибица : баладе из комшилука

/ Бранислав Бане Димитријевић. – Бор : Инорог, 1998 (Бор : Графомед). – 48 стр. ; 20 см. – (Библиотека првенац ; 4)

(Брош.)

COBISS.SR-ID 175298311

3.

821.163.41-1

ИГЊАТОВИЋ, Миодраг

Кључеви скривница / Миодраг Игњатовић

. – Бор : Инорог, 1998 (Бор : Бакар). – 70 стр. ; 20 см. – (Библиотека Првенац ; 2)

(Брош.)

COBISS.SR-ID 135503111

4.

821.163.41-2

ТЕШОВИЋ, Драган

Kako vaspitati androida / Dragan Tešović. – Bor :

Inorog, 1998 (Bor : Bakar). - 62 str. ; 20 cm. – (Biblioteka Prvenac ; 3)

Тираж 500.

(Брош.)

COBISS.SR-ID 135492103

5.

821.163.41-1

ДИМИТРИЈЕВИЋ, Бранислав

Исповест великог гитаристе / Бранислав

Бане Димитријевић. – Бор : Инорог, 1999 (Бор : Графомед). – 32 стр. ; 20 см. – (Библиотека Златоусти ; 2)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 160493063

6.
821.163.41-1
МИРИЋ, Милан
Станица Бор / Милан Мирић . – Бор : Инорог,
1999 (Бор : Графомед) . – 29 стр. ; 20 cm . – (Библиотека
Златоусти)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 150603015

7.
741 (497.11)
821.163.41-1 (082)
РАЗГЛЕДНИЦА Бора / Драгослав Јоцић...
[и др.] ; [илустрације Љубиша Миленковић]. – Бор
: Инорог, 1999 (Бор : Графомед). – 44 стр. : илустр. ;
21 cm

Тираж 1.000. – Аутори заступљени у зборнику: Дра-
гослав Јоцић, Бранислав Димитријевић, Мирослав Јо-
вановић, Љубиша Миленковић - Поезија

(Брош.)
COBISS.SR-ID 160489991

8.
821.163.41-93-25
ТЕШОВИЋ, Драган
Доживљаји слатке феферонке / Драган Тешо-

вић ; [илустрације Весна Тешовић]. – Бор : Инорог 1999
(Бор : Графомед). – 31 стр. : илустр. ; 15 cm. – (Библио-
тека Маслачак ; књ. 1)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 150625287

9.
821.163.41-13
ЂИРКОВИЋ, Стеван

Јестонија или Балканиди и Атлантиди : еп о
изгубљеној савести / Стеван Ђирковић ; илустрације
Братислав Петровић. – Скраћено ратно изд. – Бор :
Инорог, 1999 (Бор : Графомед). – 60 стр. : илустр. ; 29 cm
. – (Библиотека Икар ; 1)

Тираж 100. – Право име аутора: Драги Тасић.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 10353927

10.
821.163.41-13
ЂИРКОВИЋ, Стеван

Јестонија или Балканиди и Атлантиди : еп о
изгубљеној савести / Стеван Ђирковић ; илустрације
Братислав Петровић. – Бор : Инорог, 1999 (Јагодина :
Реклам). – 328 стр. : илустр. ; 24 cm. – (Библиотека Икар
; 2)

Тираж 500. – Право име аутора: Драги Тасић.

(Картон)
COBISS.SR-ID 148318215

11.
821.163.41-1
ЦВЕТКОВИЋ, Небојша

Јаћаџ snova / Nebojša Cvetković; [ilustracije Nebojša
Cvetković]. – Bor : Inorog, 1999 (Bor : N design). – 48 str. ;
20 cm. – (Biblioteka Prvenac ; knj. 5)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 167249159

12.
133.52
БИЛИНСКИ, Борис

Astrokop : integralna astrologija / [Boris Bilinski]
. – Bor : Inorog, 2000 (Bor : Grafomed). – 43 str. ; 22 cm

Тираж 500. – Podatak o autoru preuzet sa poledine nasl. lista.

(Broš.)
COBISS.SR-ID 160494087

13.
821.163.41-1

ФИЛИПОВИЋ, Далибор

Elle / Dalibor Filipović Filip; [ilustrovaо Saša Trajković]
– Knjaževac : Književni klub „Branko Miljković“ ; Bor : Inorog, 2000 (Knjaževac : Zlatotisak). – 57 str. : ilustr. ; 20 cm
– (Off biblioteka ; 1)

Tiraž 300. – Str. 3–4: Razbijen erotski san / Milen Milivojević.

(Broš.)
COBISS.SR-ID 179216903

14.
821.163.41-1

АНЂЕЛКОВИЋ, Бранислав

Маглени псалми тишине / Бранислав Анђелковић. – Бор : Инорог, 2001 (Београд : Графолик). – 39 стр. ; 20 см. – (Библиотека Златоусти ; књ. 3)

Белешка о аутору и књизи: стр. 39.

ISBN 86-83413-01-2 (брош.)
COBISS.SR-ID 170396679

15.
821.163.41-14

КИШ Патаи, Ана

Сузе на уснама / Ана Киш Патаи. – Бор, Инорог, 2001 (Бор : Графомед). – 30 стр. ; 15 см
– (Библиотека Првенац ; 8)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 512033202

16.
821.163.41-1

МИРИЋ, Милан

Trački konjanik / Milan Mirić . – Bor : Inorog, 2001 (Bor : Grafomed) . – 45 str. ; 21 cm . – (Biblioteka Zlatousti ; 3)

Tiraž 300.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 94508812

17.
821.163.41/.2-13:398
821.163.41/.2.09-13 : 398

НАРОДНЕ песме о Марку Краљевићу из рукописне збирке Луке Бервалдија Луцића / приредио Славољуб Гацовић. – Зајечар : Матична библиотека „Светозар Марковић“ ; Бор : Књижевни клуб „Инорог“ , 2001 (Зајечар : Каирос). – 63 стр. : факсимили ; 21 см

Тираж 400. – Стр. 5-19 : Предговор / Славољуб Гацовић. – Речник мање познатих речи, израза и облика: стр. 60. – Стр. 61–63: Из рецензије / Мирослав Пантић.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 166472967

18.
821.163.41-1

РАЈКОВИЋ, Љубиша

Посвете / Љубиша Рајковић Кожељац . – Бор : Инорог, 2001 (Зајечар : Поповић) . – 68 стр. ; 20 см

Тираж 100. – Стр. 61–61: Особен поетски израз / Милен Миливојевић. – Стр. 63–64: Сажетошћу до пуноће израза / Весна Тешовић.

(Брош.)

19.
826.163.41-93-1

СИМИЋ, Љубиша

Маче наопаче / Љубиша Симић ; [илустровао Данијел Јакимовски]. – Бор : Инорог, 2001 (Бор :

Графомед). – 32 стр. ; 21 см. – (Едиција Маслачак ; бр. 2)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 512233912

20.
826.163.41-93-1
СИМИЋ, Љубиша

Маче наопаче / Љубиша Симић ; [илустровао Данијел Јакимовски]. – 2. изд. – Бор : Инорог, 2001 (Бор : Графомед). – 42 стр. ; 21 см. – (Едиција Маслачак ; бр. 2)

Тираж 500. – Стр. 5–6: Предговор / Весна Тешовић. – Белешка о аутору: стр. 33.

(Брош.)

21.
821.163.41-1
СИМИЋ, Љубиша

Тамо – вамо ; Косовска молитва / Љубиша Симић. – Бор : Инорог, 2001 (Бор : Графомед). – 40, 12 стр. ; 21 см. – (Библиотека Првенац ; бр. 7)

Тираж 500. – Оба текста штампана у међусобно обрнутим смеровима. – Стр. 5–6: Родољубље данас / Милен Миливојевић.

(Брош.)

22.
821.163.41-1
МИЦИЊ, Рајко

Ни по бабу ни по стричевима / Рајко Мицињ. – Бор : Инорог, 2002 (Бор : Графомед). – 31 стр. ; 14 см

Белешка о аутору на задњем коричном листу. – Право име аутора: Радиша Драгићевић.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 512234936

23.
821.163.41-32
821.163.41-84
РУЖИЋ, Мирко

Орако – наоракo / Mirko Ružić. – Bor : Inorog, 2002 (Bor : Grafomed). – 34 стр. ; 16 cm

Тираж 400.

(Брош.)

24.
821.163.41-1
ТРИЧКОВИЋ, Верица

Тражим неба један део / Верица Тричковић. – Бор : Инорог, 2002 (Бор : Графомед). – 80 стр. ; 21 см. – (Библиотека Првенац ; бр. 8)

Тираж 500.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 512234680

25.
821.163.41-1
821.163.41-3

ФИЛИПОВИЋ, Далибор
Predvorje zenica : (pisano 1997, 98.) / Dalibor Filipović–Filip. – Pirot : Art Altera Association ; Bor : Inorog, 2002 (Knjaževac : Zlatotisak). – 97 str. : ilustr. ; 21 cm

Тираж 300. – Стр. [98–99]: Lično, sasvim lično / Uzeir Bećović –Bećo.

ISBN 86-83977-00-5 (broš.)
COBISS.SR-ID 98227724

26.
821.163.41-1
МИЛИВОЈЕВИЋ, Милен

Царске песме / Милен Миливојевић. – Бор : Инорог, 2003 (Бор : Grafomed Trade). – 48 стр. ; 21 cm

Тираж 300.

(Брош.)
COBISS.SR-ID 512236472

27.

741(497.11)

821.163.41-1(082)

РАЈАЧКЕ пивнице : песма вином натопљена / Стеван Ђирковић... [и др.] ; [илустрације Љубиша Миленковић]

. – Бор : Инорог, 2003 (Бор : Grafomed Trade). – 46 стр. : илустр. ; 21 cm

Тираж 500. – Аутори заступљени у зборнику: Стеван Ђирковић, Горан Вучковић, Саша Станимировић, Венко Христов Борејн, Брана Филиповић, Милен Миливојевић, Драгослав Јоцић, Војислав Аранђеловић, Милан Мирић, Радиша Драгићевић, Момчило Милошевић, Љубиша Миленковић, Мирослав Јовановић, Миодраг Игњатовић, Бранислав Бане Димитријевић, Драган Тешовић.

(Брош.)

28.

821.163.41-31

ЂИРКОВИЋ, Стеван

Крње биографије јахача пањева : роман – завештања лесковачких матураната 1952. / Стеван Ђирковић. – Бор : Инорог ; Ваљево : Интелекта, 2003 (Ваљево : Видиа штампа). – 128 стр. ; 24 cm

Тираж 500. – Право име аутора: Драги Тасић.

ISBN 86-7072-025-6 (картон)

COBISS.SR-ID 109500684

29.

821.163.41-93-14

СТЕВАНОВИЋ, Јелена

Папалопуданци / Јелена Стевановић. – Бор : Инорог : Баро ило, 2003 (Графомед : Бор). – 29 стр. : илустр. ; 20 cm. – (Библиотека Маслачак ; 4)

Тираж 500. – Илустровала деца : Стевановић Алекса, Синожић Иван, Радуловић Маја, Стевановић Лазар, Стојановић Миљана, Костић Јелена, Младеновић Урош, Тешовић Миљана.

(Брош.)

COBISS.SR-ID 111675660

30.

821.163.41-14

МИЛОВАНОВИЋ, Милан

Спасовница / Милан Миловановић . – Бор : Инорог, 2004 (Бор : Бакар) . – 79 стр. ; 20 cm

Тираж 500.

ISBN 86-84155-15-2! (брош.)

COBISS. SR-ID 116499468

31.

821.163.41-84

МИЛОСАВЉЕВИЋ, Станиша

Интелектуални побачај / Станиша Милосављевић. – Бор : Баро ило : Инорог, 2004 (Бор : Grafomed Trade) . – 60 стр. ; 21 cm. – (Едиција Трн ; 1)

Тираж 500.

ISBN 86-84567-02-1 (брош.)

COBISS.SR-ID 119313932

32.

821.163.41-31

ТАСИЋ, Радивоје

Између два бела брега : (прича краљевог војника) : роман / Радивоје Тасић, Драги Тасић. – Ниш : Imprimé ; Бор : Инорог, 2006 (Ниш : Imprimé). – 290 стр. : фотогр. ; 24 cm

Тираж 500.

ISBN 86-84257-44-8 (картон)

COBISS.SR-ID 130770956

33.

821.163.41-1

ЂОРЂЕВИЋ, Небојша Фостер

Ја snim za kraj / Nebojša Đorđević Foster. – Бор :

Inorog, 2006 (Bor : Grafomed Trade). – [32] str. ; 21 cm

Tiraž 300.
(Broš.)

34.
821.163.41-31

АРУНОВИЋ, Весна

Шарм једне балканске баладе / Весна Аруновић.
– Бор : Инорог, 2007 (Бор : Grafomed Trade). – 130 стр.
; 24 cm

Тираж 300.

ISBN 978-86-33413-02-7 (broš.)
COBISS.SR-ID 137754380

35.
821.163.41-32
ГАЛИЋ, Србо

Bulevar porušenih snova / Srbo Galić. – Bor :
Književni klub „Inorog“, 2007 (Bor : Grafomed Trade). – 160
str. ; 20 cm

Tiraž 500. – Str. 3: Predgovor / Ninoslav Pavlović. – Str.
157: Kritika / Marko Vojvodić.

ISBN 978-86-83413-05-8 (karton)
COBISS.SR-ID 144130828

36.
330.15(075.8)

МАГДАЛИНОВИЋ, Недељко

Управљање природним ресурсима / Недељко
Магдалиновић, Марија Магдалиновић – Калиновић.
– Бор : Инорог, 2007 (Бор : Grafomed Trade). – 144 стр ;
граф. прикази и табеле ; 24 cm

Тираж 500. – Библиографија: стр. 141–144.

ISBN 978-86-83413-07-2 (broš.)
COBISS.SR-ID 144560908

37.
005.51:656(497.11)

СТАМЕНКОВИЋ, Слободан К.

Стратегијски менаџмент у саобраћају Србије
/ Слободан К. Стаменковић. – Бор : Инорог, 2007 (Не-
готин : Линотип). – 330 стр. : граф. прикази и табеле ;
24 cm

Тираж 300. – Библиографија: стр. 293–301.

ISBN 978-86-83413-04-1 (broš.)
COBISS.SR-ID 140 995084

38.
821.163.41-1
ВОЈВОДИЋ, Марко

Poljubi vazduh / Marko Vojvodić. – Bor : Inorog,
2008
(Bor : Grafomed). – 70 str. : autorova slika ; 21 cm

Tiraž 500. – Autor slike na presavijenom kor. listu: Milić
od
Mačve. – Str. 3–6: Pesme iz osame / Milen Mili-
vojević.

ISBN 978-86-83413-07-2 (broš.)
COBISS.SR-ID 151621388

39.
908(497.11 Зајечар)
711.4 (497.11)
ЈАНКОВИЋ, Љиљана Д.

Зајечар – регионалне функције и пространо-
функционална повезаност насеља у окружењу /
Љиља-
на Д. Јанковић. – Бор : Инорог, 2008 (Бор :
Grafomed
Trade). – 80 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 100. – Библиографија: стр. 87–88.

ISBN 978-86-83413-08-9 (broš.)
COBISS.SR-ID 153609484

РЕГИСТРИ

ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

Анђелковић, Бранислав	14
Аранђеловић, Војислав	27
Аруновић, Весна	34
Бећировић, Узеир – Бећо	25
Билински, Борис	12

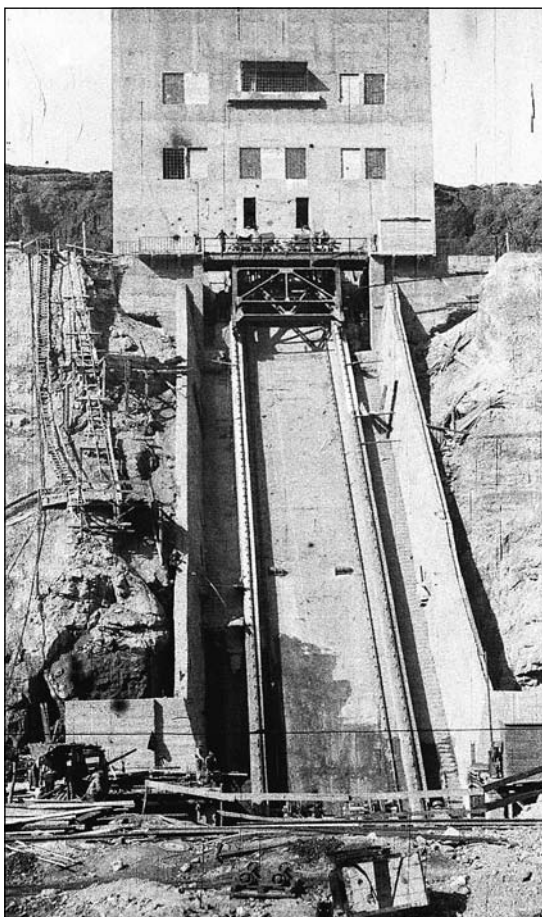
Војводић, Марко	35, 38
Вучковић, Горан	27
Галић, Србо	35
Гацовић, Славољуб (прир.)	17
Димитријевић, Бранислав	2, 5, 7, 27
Драгићевић, Радиша	22, 27
Ђорђевић, Небојша Фостер	33

Игњатовић, Миодраг	3, 27
Јакимовски, Данијел (илустр.)	19, 20
Јанковић, Љиљана Д.	39
Јовановић, Мирослав	7, 27
Јоцић, Драгослав	7, 27
Калиновић, Марија	
Магдалиновић- в. Магдалиновић-Калиновић, Марија	
Киш Патаи, Ана в. Патаи, Ана Киш	15
Костић, Јелена (илистр.)	29
Магдалиновић-Калиновић, Марија	36
Магдалиновић, Недељко	36
Миленковић, Љубиша (илустр.)	7, 27
Миливојевић, Милен	13, 18, 21, 26, 27, 38
Милић од Мачве (Милић Станковић)	3
Миловановић, Милан	30
Милосављевић, Станиша	31
Милошевић, Момчило	27
Мирић, Милан	6, 16, 27
Мицин, Рајко в. Драгићевић, Радиша	
Младеновић, Урош (илустр.)	29
Павловић, Нинослав	35
Пантић, Мирослав	17
Патаи, Ана Киш в. Киш Патаи, Ана	
Петровић, Братислав (илустр.)	9, 10

Радуловић, Маја (илустр.)	29
Рајковић, Љубиша	18
Ружић, Мирко	23
Симић, Љубиша	19, 20, 21
Синожић, Иван (илустр.)	29
Стаменковић, Слободан К.	37
Станимировић, Саша	27
Стевановић, Алекса (илустр.)	29
Стевановић, Јелена(илустр.)	29
Стевановић, Лазар (илустр.)	29
Стаменковић, Слободан К.	37
Стојановић, Миљана (илустр.)	29
Тасић, Драги	1, 9, 10, 27, 28, 32
Тасић, Радивоје	32
Тешовић, Весна	8, 18, 20
Тешовић, Драган	4, 8, 27
Тешовић, Миљана (илустр.)	29
Трајковић, Саша (илустр.)	13
Тричковић, Верица	24
Ђирковић, Стеван в. Тасић, Драги	
Филиповић, Брана	27
Филиповић, Далибор	13, 25
Христов, Венко	27
Цветковић, Небојша	11

РЕГИСТАР НАСЛОВА

Астроскоп	12
Булевар порушених снова	35
Доживљаји слатке феферонке	8
Elle	13
Зајечар – регионалне функције и пространо – функционална повезаност насеља у окружењу	39
Између два бела брега : (прича краљевог војника)	32
Интелектуални побачај	31
Исповест великог гитаристе	5
Ја сним за крај	33
Јахач снова	11
Јестонија или Балканиди и Атлантиди	9, 10
Како васпитати андроида	4
Кишобран и шибица	2
Кључеви скривница	3
Крње биографије јахача пањева	28
Маглени псалми тишине	14
Маче наопаче	19, 20
Морија	1
Народне песме о Марку Краљевићу из рукописне збирке Луке Бервалдија Луцића	17

Ни по бабу ни по стричевима	22	Стратегијски менаџмент у саобраћају Србије	37
Опако – наопако	23	Сузе на уснама	15
Папалопуданци	29	Тамо – вамо	21
Пољуби ваздух	38	Тражим неба један део	24
Посвете	18	Трачки коњаник	16
Предворје зеница	25	Управљање природним ресурсима	36
Разгледница Бора	7	Царске песме	26
Рајачке пивнице	27	Шарм једне балканске баладе	34
Спасовница	30		
Станица Бор	6		

РЕГИСТАР ШТАМПАРИЈА

Бакар, Бор	1, 3, 4, 30
Vidia štampa, Ваљево	28
Grafolik, Београд	14
Графомед, Бор	2, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 31, 38
Grafomed Trade, Бор	26, 27, 31, 33, 34, 35, 36, 39
Златотисак, Књажевац	13, 25
Imprimé, Ниш	32
Каирос, Зајечар	17
Линотип, Неготин	37
N design, Бор	11
Поповић, Зајечар	18
Реклам, Јагодина	10

СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД ИЗДАЊА ПО ГОДИНАМА

1997	1
1998	3
1999	7
2000	2
2001	8
2002	4
2003	4
2004	2
2005	0
2006	2
2007	4
2008	2

Редакција библиографије:
Драгица Радејић

Тамара Ђуканов

Разговор са
проф. др Миодрагом Сибиновићем за
2. програм Радио-Београда, октобар 2008

О акмеизму и Ани Ахматовој

⇒ В. С: *Прва збирка њесама Ане Ахмашове, под називом Вече, њојавила се 1912. њодине, а друѡа, с ѡименом Бројанице, 1914. Како сама Ахмашова касније ѡише у својој биоѡрафији, већ 1910. ѡодина била је време ѡримеѡне кризе симболизма и ѡраѡања за новим ѡесничким ѡравцем. Млади ѡесници оглазили су у фуѡуризам или у акмеизам. Ана Ахмашова ѡостаје акмеиста, заједно са Николајем Гумиљовом, Осѡом Мандељшѡамом, Зенкевичем и Нарбуѡом. Које су основне особине ѡеѡишке акмеизма и на који начин се ѡа ѡеѡишка односѡ ѡрема симболизму и ѡредставницима симболизма у руској књижевности?*

М. С: Почетком 2. деценије XX в. оснивачи те изузетно значајне линије развоја руске поезије издвојили су се из своје дотадашње симболистичке матице уз објашњење да им смета „германска“ магловитост и нејасност симболизма. Један од водећих „теоретичара“ акмеизма песник Городецки 1913. у својој програмској песми истиче:

*Широк је свеѡи и мноѡзвучан,
Шаренији но дуѡа снена,
И Адаму је ѡреѡоручен,
Оном ѡѡо ѡѡкрива имена.*

*Назови, сазнај, вео ѡѡкриј
Од ѡајни ѡразних, мајле сѡаре –
То је ѡек ѡодвиѡ. Нови ѡодвиѡ –
Певаѡи живој земљи хвале.*

У време прокламовања нове песничке школе, тадашњи супруг Ане

Ахматове Николај Гумиљов објашњава: „Немачки симболизам је, преко својих зачетника Ничеа и Ибзена, постављао питање човековог места у свемиру, индивидуе у друштву, и решавао га тако што је проналазио неки објективан циљ или догму, којима је требало служити.“ То је Гумиљов схватио као негирање вредности ствари и појава по себи.

Зато је, заједно са својим саборцима акмеистима, прокламовао обрнути хијерархијски след: у центар пажње ставља конкретне одређене појаве из овоземаљског живота (јер уништењем чулне компоненте уметност потире и саму себе). Разграничавајући се са симболизмом, акмеисти истичу да и у тренуцима када душа, осетивши близину оностраног, задрхти, акмеисти није занимљиво онострано, него управо то дрхтање душе.

По њима, поезију је требало довојити од дивне даме Теологије, а „анђеле, демоне... и остале духове“ треба спустити на раван свих осталих песничких слика.

У ширем контексту европске књижевности, акмеисти су својим претечама сматрали Шекспира, Раблеа, Вијона и Теофила Готјеа. Циљ им је био да у својим делима споје сфере које су у уметности означили ти њихови претходници: „Шекспир нам је представио човеков унутрашњи свет; Рабле – тело и његове радости, мудру физиологичност; Вијон нам је причао о животу који није посумњао у себе иако познаје све – и Бога, и порок, и смрт, и бесмртност; Теофил Готје је у умет-

ности пронашао за овај живот достојну одећу беспрекорних форми.“ Полазећи од тих основних премиса, акмеисти су унели много новина – у језику, стиху и другим аспектима поетског израза, за чије представљање овде немамо времена.

⇒ В. С: *Да ли акмеистички ѡреокреѡи у уметности можемо везаѡи за одређене друѡивено-ѡѡиоријске околности и какве?*

М. С: Одговор је, разуме се, потврдан. Акмеизам настаје и развија се у годинама драматичних друштвених догађаја и промена у Европи и, посебно, у Русији. Прве три деценије XX в. су раздобље које је и од уметности тражило одговарајуће радикалне промене. То раздобље се карактерише великим бројем програмских књижевних манифеста. Потписници свих тих манифеста претендовали су на то да су носиоци уметности која је израз новог доба...

Ако је у историји време најбољи судија, онда можемо рећи да је акмеизам у том контексту одиста пронашао „незапоседнут простор“, јер су се његови главни протагонисти, попут Гумиљова, Мандељштама и Ахматове, својим делима пробали у сам врх руске и европске поезије XX в, јер је његова поетика постала основ и за обнову руске поезије у 2. половини XX века и јер су ту поетику од средине XX в. онако успешно развијали и нови, млади песници, неоакмеисти. Историја, дакле, показује да је акмеизам, који је концепцијски заговарао континуитет људске културе (па дакле и уметности), авангардистички покрет који је успео да преживи и надживи све страхоте два светска рата и свих постреволуционарних фаза репресивног друштвеног тоталитаризма, који је и у књижевности и уметности био један од најживајих и најпродуктивнијих чинилаца борбе против соцреалистичког догматизма. Као сведочанство те снаге, није наодмет присетити се стваралачких одјека у нашој култури и књи-

За кратко време, љубитељи књижевности у источној Србији имали су прилику да два пута присуствују представљању тротомне *Анїолоїје руске лирике* (Paideia, Београд, 2007) за коју је избор сачинио, а многе стихове и сам превео проф. др Миодраг Сибиновић. Први пут у Неготину, 1. новембра 2008. године, поводом обележавања 162. годишњице постојања и рада неготинске библиотеке и 11. децембра у Народној библиотеци Бор, у част Дана библиотекара, када је, на велико задовољство присутне бројне публике, стихове руских песника казивао београдски глумац Иван Јагодић.

Анїолоїја руске лирике је подељена у три књиге: прва књига обухвата фолклорну и уметничку лирику од краја 10. века, преко лирике барока, класицизма и сентиментализма 17. и 18. века, романтизма, епохе реализма 19. века, закључно са симболизмом с краја 19. и почетка 20. века; друга књига обухвата лирику авангарде, неокласицизма и социјалистичког реализма из прве половине 20. века; трећа књига – лирику најновијег доба, од средине 20. до почетка 21. века (неомодернизам, неоавангардизам, постмодернизам и др.). У антологији је представљено преко 170 руских песника. Своје место у избору нашло је и 14 народних песама.

Важно је овде навести основне податке из изузетно богате радне биографије проф. др Миодрага Сибиновића. Групу за руски језик и књижевност Катедре за источне и западне словенске језике и књижевности Филозофског факултета у Београду дипломирао је 1959. године. На тој катедри је, од 1960 године, радио на предмету *Руска књижевносї*, прошавши сва наставничка звања – од приправника, преко асистента и доцента, до звања ванредног и редовног професора Филолошког факултета, коме је катедра припала након поделе Филозофског факултета на Филолошки и Филозофско-историјски факултет.

Докторат књижевних наука стекао је 1970. године (тема: „Љермонтов у српској књижевности до Другог светског рата“).

Научни савет Московског државног универзитета 14. јуна 1996. године изабрао га је у звање почасног доцтора Московског универзитета.

На свом матичном факултету и на факултетима где је био ангажован као хонорарни наставник (Нови Сад, Скопље, Приштина), држао је следеће курсеве: *Стара руска књижевносї*, *Руска књижевносї 18. века*, *Руска књижевносї прве половине 19. века*, *Руска поезија средине 19. века*, *Увод у теорију превођења*, *Руска лирска поезија 18. и 19. века* (специјални курс), *Руска џеода* (специјални курс), *Поеишка Серјеја Јесењина* (специјални курс). Његови курсеви из руске народне књижевности и теорије превођења заправо су први курсеви из ових научних дисциплина на београдској славистици и Београдском универзитету.

Био је научни руководилац следећих истраживачких факултетских или међуфакултетских, односно међуинституционалних истраживачких пројеката: *Историја и џеишка српскої књижевної превода* (факултетски пројекат), *Међусловенске књижевне и културне везе* (руководилац пројекта, рађеног заједно са Институтом за књижевност и уметност – Београд), *Српска књижевносї и култура у европском контексту* (међуфакултетски пројекат београдског Филолошког факултета, Филозофског факултета из Новог Сада, Факултета драмских уметности из Београда и Академије уметности из Новог Сада).

Формирао је, као његов први управник, Центар за научни рад и публикације Филолошког факултета у Београду.

Објавио је преко 260 стручних и научних радова и 15 ауторских књига из области науке о књижевности. Посебно се бавио истраживањем књижевноисторијских и теоријских аспеката превођења. Аутор је, такође, одељака о романтизму у руској књижевности прва половине 19. века и о руској поезији средине 19. века у поз-

натом Нолитовом коауторском издању *Руска књижевносї I-II*. Радови су му објављивани, осим на српском, на руском, чешком, француском, белоруском и украјинском језику – у Русији, Чехословачкој, Бугарској, Белорусији, Украјини, Пољској и Швајцарској.

Бави се превођењем књижевних дела на српски језик. Приредио је многа издања руских и украјинских писаца на нашем језику. Превео је преко 50000 стихова из руске, белоруске, украјинске, чешке, бугарске, јерменске и грузијске поезије. За превод *Анїолоїје белоруске џезије* (Београд, 1993), добио је 2001. године белоруску државну плакету „2000 година хришћанства“. За превод антологије украјинске поезије (Српско Сарајево, Бања Лука, 2002), добио је 2004. године украјинску међународну награду „Иван Франко“. Носилац је награде „Милош Ђурић“ за превод поезије (Ана Ахматова, *Песме и есеји*, Paideia, Београд, 1999), Награде за најбољи превод руске књижевне прозе „Др Јован Максимовић“ (Т. Толстој, *Кис*, Београд, 2002) и Награде за животно дело коју додељује Удружење књижевних преводаца Србије (2004).

У знак протеста против новог Закона о универзитету, одбивши да учествује у Законом предвиђеном научном и наставном деградирању универзитета у Србији, 1. септембра 1998. године отишао је у привремену пензију. После пензионисања наставио је да се бави научним и преводилачким радом. У том периоду и даље објављује књиге својих научних и есејистичких радова, као и превода из руске, украјинске и белоруске поезије.

За активност у обележавању 200. годишњице Пушкина 1999, добио је медаљу Владе Руске Федерације. Као предавачу два пута му је додељивана и плакета Руског дома културе у Београду.

(*Друи део тексїа преузети из књије: Миодраг Сибиновић, Словенска вертикала, Славистиичко друштво Србије, Београд, 2008, стр. 333–338*)

Наглашена испреплетеност временских слојева, уплетеност животне збиље и уметности, смеса стварних и фиктивних ликова – представља и конкретизацију акмеистичког прикупљачког „концентрисања“ дотле фиксираних искустава из свих ранијих слојева времена – с тежиштем на поимању савременог, текућег тренутка.

Ахматова „наводи“ који стандарди за поему недостају њеном, разуме се, фиктивном уреднику:

*Приовара: „Три шеме одједном!
Чишаи и ни са њоследњим редом
Не разоикриваи ко њу воли која,
Ко, када се и шїто се сасїао,
Ко њоїбе, ко је жив остїао,
Ко је њисаи, ко јунак у њесми њој...*

А фиксирано у претходним или паралелним слојевима културе које је у поему унесено као скривен или директан цитат (дакле, своју поетику интертекста) представља овако:

*Плаїјайї ће наћи: мука жива...
Зар сам ја од друїих више крива?
Свеједно је мени иїак њо.
На муку сам сїремна било коју*

*И не кријем ни збуњеносї своју...
Тросїруко је у шайїуле дно.*

На линији тог троструког дна шатуле у којој се чувају драгоцености, требало би тумачити и појам тзв. „огледалског писма“ – чија је поента у вишеструком и вишестраном сагледавању ствари.

⇒ **В. С:** *Постїуаиак лиїтераризације сижеа њодразумева њоесїско њисање о самом књижевном сїварању и каракїтеристїичан је за аванарду и њосїмодернизам. Где се среће овај њосїуаиак код Ахматїове и чему он доїриноси?*

М. С: Уметнички сижеи су за њу својеврсне митологеме и филозофеме које су заправо део, да кажем, оног сартровског „факцитите-та стварности“. Ахматова има сјајне циклусе песама о уметности и уметничком стварању: „Венац мртви-ма“, „Тајне заната“ и др. Али поступак „литераризације сижеа“ она уграђује и у своје лирске песме и поеме друге тематике. То се могло видети и из онога што смо малочас говорили о њеној „Поми без јунака“. То је парадигматично реализовано и у њеној поеми-циклусу лирских песама „Реквијем“.

Поема има и конкретан ауто-биографски слој – хапшење, тамновање у Лењинградском затвору Крст и одлазак у Сибир на дугогодишње робијање списатељичиног сина. Реална, стварносна линија је провучена од почетка до краја поеме. Тако су конципирани и остварени сви ликови поеме... Исти поступак је карактеристичан и за уобличавање песничких слика у поми: све су конкретно-предметне – од окованих тамничких врата до страха који вири испод људских обрва. Међутим, поема је, истовремено, поступком литераризације сижеа садржински вишеструко проширена. Препознатљивим скривеним цитатима из Љермонтовљеве песме „Сужањ“ и Пушкинове песме „Споменик“ (у којој се Пушкин надовезује на античког песника Овидија), означеним цитатима из црквене поезије и литературизацијом библијског сижеа о Христовом распећу – Ана Ахматова је садржину и смисао своје поеме „Реквијем“ издигла до општељудских и космичких размера.

⇒ **В. С:** *Рециїте нешїто о мейїафори хода времена.*

М. С: Метафоре не ваља пре-причавати. Пошто се „ходом“ може кретати, али и газити, ићи унапред, али и уназад, пошто време такође може бити наше овоземаљско (у различитим варијантама) али и космичко, ту метафору ћу цитирати у контексту у коме нам је даје песникиња и оставити да је тумачи свако како је сам схвати:

*Шїа воїне, шїа чума? Крај им
унаїред сїоїи,
Њїхова осуда брзо долази.
Ал' шїа ћемо с оним ужасом коїи
Ход времена некада доби назив?*

(Тексї објављујемо уз дозволу ауїора емисије Тамаре Ђуканов и њроф. др Миодраїа Сибиновића)

Зоран Пауновић

Како читати превод

Одговор на питање како читати превод гласи – никако, ако не морате. Читајте оригинал. Преводилац је рођени губитник. Преводилац је негативни јунак, и ту ћу тврђу покушати да објасним. Ако је књига најбољи човеков пријатељ, у том лепом емотивном односу који се успоставља између књиге и читаоца, преводилац постоји као утвара која се непрестано јавља између ова два актера и нарушава тај однос. Преводилац је у љубавној романси између књиге и читаоца онај трећи човек, због кога се заплет претвара у љубавни троугао, а љубавни роман се претвара у криминалистички. У том криминалистичком роману, преводилац игра улогу убице дела, наравно, а писац и дело су жртве, док читаоцу остаје улога не увек компетентног детектива који осећа да однекуд заудару леш али не зна баш тачно одакле. Указаћу вам на неке од начина на које је могуће детектовати убицу и онда када он није видљив на први поглед. Пре тога би требало да кажем о чему уопште говоримо када говоримо о превођењу. Реч ће бити о књижевном превођењу и о оним књигама које су нам доступне само у преводу. Желео бих да кажем нешто и о томе како се бирају књиге за превод. Код нас се избор преведене литературе најчешће заснива на прилично сумњивим критеријумима. Знамо да смо у последњих десетак година били убеђивани да је Патрик Бесон водећи француски писац, да је Лимонов нови Достојевски и тако даље. Када је реч о књижевности англосаксонског подручја, најчешћи критеријум јесу топ-листе најпродаванијих књига, па тако највише добијамо оно што се назива тривијалном литературом. Тривијална књи-

жевност је некада служила за бег у друге, егзотичне пределе, у које читалац жели да се склони из свог јадног живота. Данас тривијална литература нуди читаоцу управо онај јад у коме овај већ живи. Тривијална литература је сведена на таблоидна чепркања по приватним животима, па се главно уживање огледа у сазнању да има оних којима је горе него нама. Кроз енглеску књижевност данас тумарају ликови тридесетпетогодишњакиња обузетих егзистенцијалном кризом због тога што се нису удале, или тридесетпетогодишњака који су у кризи зато што су се већ оженили, тако да ми, уз помоћ преведене тривијалне књижевности, добијамо лажну слику једне велике литературе. Кроз такве преводе, стичемо утисак да је то литература за јапије и домаћице, а није. Кад читате преводе савремене књижевне продукције имајте у виду то да постоји велики број књига које нису и које никада неће бити преведене, а то свакако заслужују.

Наравно, различити су разлози због чега добијамо баш то што добијамо, а најочигледнији јесте комерцијални, који је легитиман. Но, то не значи да треба веровати да се најбоље продаје оно што највише вреди, оно што је најбоље у британској књижевности данас. Није тако.

Овде би, ипак, требало причати о мало бољим књигама и у том случају је одговорност преводиоца много већа. Али није преводилац неко коме припада сва одговорност. У лоше преведеним књигама кривицу треба тражити и у раду лектора и уредника, и свих других који учествују у том послу. Нема данас оне будности какву су некад показивали словослагачи када су одбили да штампају Џојсове *Даблинце* због

скаредности. Због изостајања такве будности, јављају се неки од примера при превођењу о којима ћемо вечерас говорити.

Зашто ћу причати о лошим преводима?

Зато што се добар превод лако препозна. Основни критеријум за препознавање доброг превода је старо-добро уживање у тексту. Када се то догоди, онда немате потребе да се питате о томе какав је превод. Али има тренутака када читате књиге у којима осећате да нешто шкрипи, а не видите тачно у чему је проблем. Због тога сам ја, можда претенциозно, покушао да направим једну листу проблема, типова промашености превода, да бисте према тој класификацији могли да видите какве се све грешке дешавају. Превод се може добро урадити на више начина, али много је више могућности да се направи лош превод. Покушаћу, најпре, да на примерима из прошлости покажем неке од блажих видова пометњи које се јављају при превођењу.

Први пример:

Жубор воде и воденична хука заплушују ме и усивљују, и ипак још више увећавају ову тишину. То је као неки велики заслор од хуке која ме одваја од другога света. А ево сад и трмаве великих кола прекривених арњевима која се враћају кући с врећама житија. Овај честити возар мисли на своју вечеру која се жалосно суши на оштини; али он неће ништа окусити док не намири своје коње. Ове јаке и послушне животиње чистио му крошким поледима блао пребацују што онако прозовито љуца бичем, као да им је пошребна ша ојомена. А ја бих хтео да се још задржим међу неколико оних личности с којима сам ипак дуго живео заједно и да учествујем у њиховој срећи ишме што бих се пошурдио да вам љу срећу ошшем. Желео бих да покажем Роз Мејли у љуном цвешу и лејоши њене прве женствености и како свуда око себе шири

радосѝ и љуикосѝ. Желео бих да је насликам како зрачи усред пријатељској круѝа који се окупиља око ње, зими крај шиболој домаћеј оѝњишѝа, а леѝи у сенци хладовишѝој дрвећа, желео бих да је ѝрашѝим у ѝодне кроз зажарена ѝоља обасјана сунцем и да у вечерњим шейњама ѝод месечином слушам њен умилни ѝлас...

Вредни студенти англистике препознаће да је реч о викторијанском роману, посебно ако нису толико били вредни да их читају у оригиналу. О стилу превођења викторијанских романа треба рећи да је увек исти без обзира на то ко је аутор, што је озбиљна грешка. Викторијански роман има свој стил, препознатљиви дух и тон, и те елементе прави преводиоци би требало да пренесу без обзира на то ко је писац одређеног романа. Овде су заправо спојена два одломка, а при том није нимало лако пронаћи место на коме се спајају. Негде на средини одломка се налази спој ова два текста. Први је део из романа *Воденица на Флоси*, а други део је из *Оливера Твиста*. То се дешава због тога што разлике у преводу готово да нема, пошто и један и други преводилац желе да сачувају основне особине викторијанског романа онаквог како га схватамо, клишетирано и уопште, не помишљајући при том да би

требало истаћи неке особине писца, односно његовог стила које треба да постоје без обзира на то што су то два романа из истог периода и приповедачког проседеа. Та клишетираност превода викторијанске књижевности код нас много је већа од саме клишетираности викторијанског романа. У оба случаја, преводилац користи исти арсенал средстава за превођење дела викторијанске књижевности иако се ради о различитим писцима. Дакле, свечану реченицу, изражене епите, хиперболично наглашавање лепоте, доброте, што су типично викторијанске особине. При том, преводиоци занемарују особине стила, у овом случају Чарлса Дикенса и Џорџ Елиот, које би свакако ваљало истаћи. У овом конкретном случају требало би да Дикенсов превод има мање архаизован тон од приповедања Џорџ Елиот. Приповедач романа Елиотове окренут је прошлости, док је Дикенсов приповедач сав у савременом тренутку. То би требало да сугерише преводиоцима да је Дикенсов језик савременији и другачији од архаичнијег језика романа *Воденица на Флоси*. Међутим, оба превода су једнако архаизована. Та лажна архаизованост, примењена при превођењу викторијанске литературе и многих других књига реалистичког правца, представља раз-

лог због којег сви ти романи имају један те исти тон. Преводиоци као да се труде да покажу да је њихов превод настао кад и само дело, па као да је и старији од романа. Ово су два, у основи, добра превода, али они нису сасвим добри јер ни у једном није сачуван стил писца.

Првој групи *блаѝо ѝромашених ѝревода*, дакле, припада овај архаизовани и стилски уједначени превод књижевности деветнаестог века.

Другу групу чине *нарцисоидни ѝреводи*. Нарцисоидност превода подразумева да је преводилац успео да пронађе свој рукопис, па га самозаљубљено демонстрира из превода у превод. При том не обраћа пажњу на то да писци које преводи по правилу не пишу истим стилем. Покушајте да у другом одељку нађете место спајања два романа.

Други пример:

Она није била од оних који узнемиравају кућу. Од ѝренушѝка кад је ѝрешила ѝраѝ, излѝдало је да је одушевљава сваки ѝредмеѝ који је уѝледала, као и све шѝо се доѝађало око ње, изузев ѝриѝрема за ѝоѝреб и лица у жалосѝи. Збоѝ њеноѝ ѝонашања у ѝоку ѝиѝ ѝриѝрема, ѝомислила сам да је луцкашѝа. Одѝурила је у своју собу и наѝтерала ме да ѝођем с њом иако је ѝребало да облачим децу. Тамо је села, дрхѝтала, кришила руке и неѝресѝано ме ѝишѝтала: – Јесу ли већ оѝишѝили? – Заѝим је ѝочела да ми, у хѝѝеричном узбуђењу, оѝисује какав уѝисак на њу оѝтавља црнина. Пренувши се из сањарења, ѝроѝумачила је речи које су јој дуѝо времена биле у свѝѝи без икаквоѝ значења. “Неко је заблудео.” Уѝирући краѝковиде очи на мужа, који је сад налеѝао на њу, зурѝла је неѝомично док јој њѝоѝа близина није оѝкрила (у ѝлави су јој се сливали шумови) да се неѝѝо доѝодило, да је неко заблудео. Али она није моѝла ни ѝо цену живоѝта да се сеѝи шѝа.

Први је одломак из романа *Оркански висови* Емили Бронте, а дру-

ги део је из романа *Ка светионику* Вирциније Вулф. Нећете приметити да постоји нека битнија разлика између ова два одељка, а требало би да је много већа него у првопоме-нутом случају. Зато што је приповедач у првом роману проста служавка, а у другом списатељица Вирцинија Вулф, односно некакав њен алтер-его. Та два приповедача не могу имати исти тон, лексику, исти ритам реченице; све је то недопустиво блиско у оба превода, што је једна врста фалсификата. Оба превода су језички дотерана и писмена, али када их упоредимо, схватимо да пате од озбиљних недостатака. Овде је немогуће не присетити се оне отрцане флоскуле о томе да су преводи као жене: кад су леви нису верни, а када су верни нису леви. Не зна се да ли је ова изрека увредљивија за жене или за преводиоце, али треба је извргнути руглу макар и овако успут.

Трећој групи би припадали *крайковиди* *преводи*. То су они преводи у којима је преводилац прочитао дело, схватио о чему се ради и одлучио да читаоцима преприча дело. То су преводи у којима пратите причу, али у којима писац некуда неповратно нестаје. Тако је био дуго превођен Грејем Грин, на пример. Читалачки доживљај ту је сасвим сличан оном који имамо приликом гледања пиратске копије неког филма. То је због тога што су ти преводи рађени без правог осећаја за суптилноста која није тако видљива као у примерима из викторијанске књижевности. Постоје писци пригушеног стила који је тешко пренети у преводу. Кратковиди преводи не успевају да представе такву пригушеност, па се читалац чуђи како је неки писац толико слављен у својој земљи када заправо не вреди много, судећи по преводу.

Постоје и *далековиди* *преводи*. То су они преводи у којима преводиоци виде у тексту и оно чега нема. Ово се почесто догађа када писци преводите друге писце. Узму да преведу песму за коју им је криво што

је нису сами написали, па напишу такву песму по мотивима који им пружа оригинал. Има такође писаца који су сјајни преводиоци, један од таквих је Давид Албахари. Има и писаца или неостварених писаца међу преводиоцима који дело желе по сваку цену да претворе у неку властиту креацију, па настају преводи сачињени по мотивима оригиналног дела.

Иде трећи пример, превод песме:

Зауставиће сва звонца, искључиће телефон,
Stop all the clocks, cut off the telephone

И исима да не лају дајће сочну коси,
Prevent the dog from barking with a juicy bone,

Утишајће клавире и закукуљеним бубњањем
Silence the pianos and with muffled drum

Изнесиће ковчеј, нек нарикаче дођу.
Bring out the coffin, let the mourners come.

Нек авиони круже јечећи над главом
Let aeroplanes circle moaning overhead

Шарајући по небу по року Он је Мртав
Scribbling on the sky the message He Is Dead,

Нек ставе машине од крепа
Put crêpe bows round the white necks of the public doves,

Нек саобраћајци носе црне памучне рукавице.
Let the traffic policemen wear black cotton gloves.

Он је био мој Север, мој Југ, мој Исток и Запад.
He was my North, my South, my East and West

Моја радна седмица и недељни одмор,
My working week and my Sunday rest,

Моје погне, моја поноћ, мој говор, мој њев,

My noon, my midnight, my talk, my song;

Мислила сам љубав ће трајати вечно; преварих се.

I thought that love would last for ever. I was wrong.

Звезде сад нису пожељне; погасиће их све:

The stars are not wanted now: put out every one;

Сипајуће месец, скиниће сунцу илаши;

Pack up the moon and dismantle the sun;

Просиће некуд океан, збришиће шуму:

Pour away the ocean and sweep up the wood;

Јер ничем добром да води не може ништа сад.

For nothing now can ever come to any good.

W. H. AUDEN

Тако у првом стиху имамо „зауставите сва звонца“. Песник који је превео ову песму познат је по шкртом, сведеном песничком изразу, па је и ову песму, која није таква, претворио у нешто друго. Прва асоцијација на звонце није часовник, а први стих каже „stop all the clocks“. У трећем стиху каже „утишајте клавире и закукуљеним бубњањем изнесите ковчег нека нарикаче дођу“. Зашто „muffled drum“ преводи као „закукуљени бубњеви“? Реч је, заправо, о *муклом добошу*, а не о закукуљеном бубњању. Преводилац не само да је нарушио смисао појединих стихова, него их је учинио и рогобатним. Онда каже „нека авиони круже над главом“. Израз „over head“ има значење „тамо горе“ или „у ваздуху“, што значи да преводилац не познаје довољно језик са којим преводи. Онда дословни превод „нека ставе машине од крепа око врата јавних голубова“, може нас навести да се запитамо шта нам тај стих говори. У трећој строфи, коректно је пренето значење, али нема музике стихова. Посебно је

занимљив последњи стих претпоследње строфе у којој преводилац каже „мислила сам љубав ће трајати вечно, преварих се“. Страхујући ваљда од хомосексуалних конотација, ово прво лице из песме преводилац ставља у женски род. Реч је, наравно, о патњи за умрлим пријатељем. Таква врста осећања у елгијама није ништа ново за енглеску поезију и она не изазива никакву подозривост. На почетку завршне строфе имамо дословно и ружно „звезде сад нису пожељне“. Па у другом стиху „спакујте месец скините сунцу плашт“, ваљда је преводиоца занело ово „dismantle“ помислио је да је то мантил, па је од мантила лепше рећи плашт. А та реч значи раставити, растурити на саставне делове.

Ово је превод у коме преводилац чува особине властитога песничког израза, а заборавља да макар покуша да сачува нешто од израза изворника. Да не буде да само паметујем, покушао сам да скицирам један могући превод ове песме. Не где сам се удаљио, негде сам продужио стих да бих сачувао схему риме и тон песме.

Нека занемѝ шелефон сваки саїи
нека сїане.

Сочну косїи дајїше їсу да ћуїи да
не лане,

Нека уїиїхне клавир добош нек
мукло їлаче,

Изнесїише ковчеї нека уђу нарикаче.

Авиони нек јецају кружећ їреко
неба,

Поруку нек исїишїу њеїа више нема,

Црне їраке нека їонесу беле
їрадске їолубице,

а саобраћајци црне рукавице.

Био ми је исїок, заїад, јуї и север
мој,

Био ми је радни дан и недељни
сїокој,

Моје їодне, їоноћ, мој їовор и
їесма,
У заблуди їоверовах да је љубав
вечна.

Звезде нек зїасну – како је їужна
їа бесмисленосїи неба

Месец и сунце нека се склоне, коме
їош све їо їреба,

Шуме нек несїану са лица земље,
океан нека се следи,

Све шїо је леїо їоне у бездан, саг
више нишїа не вреди.

Следећа група су їреводи на језик на који се їреводи, преводи који су само привидно преводи и који изгледају као да их је рачунар превео, значи, потпуно механички.

Следи четврти пример:

Сїавио је оїушак дебеле цїаре
коју је їушїо исїод славине са хладном
водом, одврнуо је за їренушак
док је браон крњеїшак цврчао и їасїо
се, заїїим бацїо расквашени оїїадак
у канту. Сїусїїио сам сїварї
на сїо и сео, слежућїи раменима.
Оїац је їојачао ринїлу на шїорейїу
исїод шерїе са суйом, їоїледао исїод
їоклоїца у смешу која се їодїревала,
а заїїим се окренуо и їоїледао у мене.

Оїїриликe у висини рамена, у
соби је лебдела завеса сївоїлавїчасїої
дїма, са великим їїаласом у њој,
који сам вероваїно ја наїравио кад
сам ушао кроз двокрїлна враїша за
дњеї їрема. Талас се їодїїао їолако
између, док је оїац зурїо у мене. Врїо
їоїїо сам се, а онда оборио їоїлед
їоїїравајућїи се дрїшком црне їраћке.
Пролейїело ми је кроз їлаву да оїац
изїледа забрїнуїїо, али он је био добар
у їлуми и можда је хїїео да ја
баш їо їомислим, їїако да сам дубоко
у себи оїїао неубеђен.

Погледајте како превод изгледа на унесрећеном српском језику. Из прве се реченице не види јасно

да ли је он цигару пушио испод славине. Превод би требало да гласи: „Ставио је опушак своје дебеле цигаре испод славине са хладном водом“. Даље, не зна се да ли је одврнуо славину или цигару, па читалац, овде, већ на трећој страници баца књигу као „расквашени отпадак у канту“. У другој реченици одломка, опет имате енглески партицип који је требало у српском да постане прошли партицип „сео слегнувши раменима“. Замислите само човека који седа слежући раменима. Погледајте, затим, следећу индигниозну реченицу. Занимљиво је да се шпорет при кувању супе налази испод шерпе, што у енглеској реченици не изгледа толико блесаво. У другом пасусу овог одломка, од прве до последње речи, имате енглески текст, невешто, механички пренет на српски. Та врста превођења своју кулминацију доживљава у последњој реченици овог одломка.

Ово је дело писца који се зове Ијан Бенкс, бестселер писац, који ће овде можда заувек остати непознат после једног оваквог превода. После оваквог неуспеха мало ко ће смести да објави неку његову књигу.

Последњу категорију представљају, могли бисмо рећи, злодела у їревођењу. Одломак који илуструје ову појаву потиче из књиге која је бестселер, а није дељена уз примерак дневних новина. Реч је о изузетном роману по коме је снимљен врло гледан филм. Ми, међутим, имамо најгору врсту превода који представља, ваљда, збир свих оних лоших ствари које смо раније поминули. Ово би издање, захваљујући преводу, могло да конкурише за издавачки злочин године.

Следе примери:

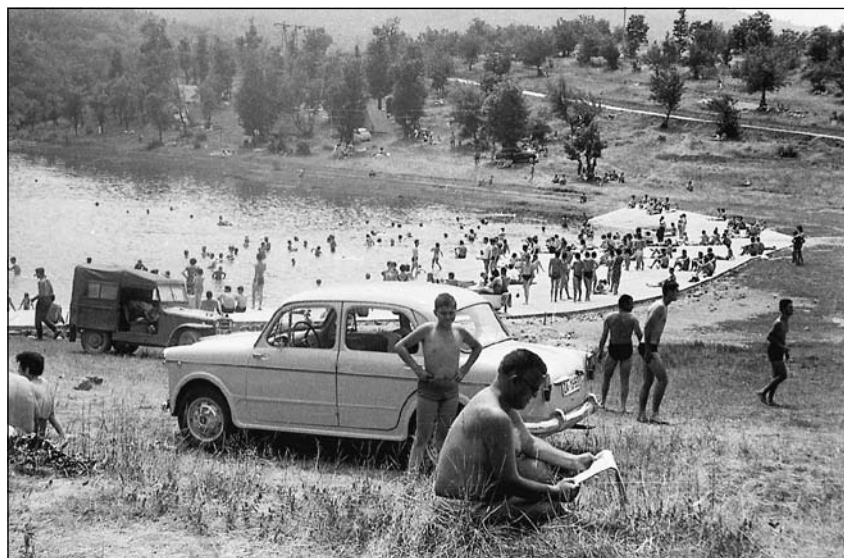
Клариса износи свој нарамак од
цвећа наїоље, на улици Сїрїнї (...)
Гроїшескно, али неки барови и кафићї
су још увек їу, чїїи енїерије-ри
їодсећају на оне у Немачкој и Јаїану (...)
Ричардов ходник, офарбан
неком бојом бисквїїа од маранїїа,

још увек је поплочан онако како је вероватно био поплочан на почетку века (линолеум одаје, мистериозно, неку другу причу); на поду, овиценом мозаиком геометријских, бледожутих цветића, налази се јединствени олушак цигарете умрљан црвеним кармином (...) Како да се она уздржи од љутиће према Ричарду, чији су мишићи и органи били оживљени новим открићима, али чији ум изгледа да је прошао мимо било какве врсте поправке, осим пролашавања добрих дана међу лошима. (...)

Clarissa carries her armload of flowers out into Spring Street (...) Grotesquely, some of the same bars and coffeehouses are still here, done up now to resemble themselves for the benefit of Germans and Japanese (...) Richard's hallway, painted the same arrowroot-biscuit color, is still tiled as it must have been at the turn of the century (the linoleum gives out, mysteriously, on the second story); its floor, bordered in a mosaic of geometric, pale-yellow flowers, bears a single cigarette-butt stained with red lipstick (...) How can she help feeling angry on behalf of Richard, whose muscles and organs have been revived by the new discoveries but whose mind seems to have passed beyond any sort of repair other than the conferring of good days among the bad. (...)

*

Оливер Сент Ив, скандалозни херој, није позвао Кларису на ручак. Оливер Сент Ив, који се сјекундуларно јавио у *Vanity fair*-у, а затим и изгубио главну улогу у скупом трилеру, добио је више на озлолашености као теј актиvistа, него што је икада могао да се нада да је настао да позира као хетеросексуалац и да снима јестивине филмове Б категорије. Сели је срела Оливера Сент Ива када се јавио у веома озбиљном, веома префињеном интервју-шоуу који је она копродукцирала (која, наравно, никада не би, уз-

ла у обзир да је још увек само акциони херој, а не један од главних џумаца.) (...) Она није љубоморна на Сели, али се не може отићи осећању да ју је Оливер Сент Ив поинтересовао, да свејско интересовање за њу одаје, и још снажнија, збуњујућа чињеница – да је то мучи чак и сада, док припрема забаву за човека који може постојати велики уметник и који можда неће преживети ову годину. Тривијална сам, бескрајно тривијална, помисли она. А отићи. Отићи незван изгледа на неки начин као одвијање свејских шокова у малом без ње. (...)

Oliver St. Ives, the scandal, the hero, has not asked Clarissa to lunch. Oliver St. Ives, who came out spectacularly in *Vanity Fair* and was subsequently dropped from his leading role in an expensive thriller, has gained more notoriety as a gay activist than he could ever have hoped for had he continued posing as a heterosexual and cranking out pricey B-movies. Sally met Oliver St. Ives when he appeared on the very serious, very high-brow interview show she co-produces (which would never, of course, have considered him when he was just an action hero, and not one of the first rank.) (...) She isn't jealous of Sally, it isn't anything as cheap as that, but she cannot help feeling, in being passed by Oliver St. Ives, the waning of the

world's interest in her and, more powerfully, the embarrassing fact that it matters to her even now, as she prepares a party for a man who may be a great artist and may not survive the year. I am trivial, endlessly trivial, she thinks. And yet. Going uninvited feels in some way like a minor demonstration of the world's ability to get along without her.

Лето када је она имала осамнаест година и када се чинило да може урадити било шта, било шта. Чинило јој се да може да пољуби свој гроб, сирашној и најбољеј пријатеља доле крај језера, изгледало је да могу да спавају заједно у чудној комбинацији љубуде и невиности, и не бринући о томе шта је то, ако је уопште ишта значило. Била је то кућа, заиста, помислила је. Без куће, они би и даље били само троје сирогана који су пушили цигарете и расправљали по спаваоницама на Колумбији. Кућа је била од значаја. Био је то ланац догађаја инициран фајналним скупом старе ујне и ујака са производном трговинском на периферији Плимута...

The summer when she was eighteen, it seemed anything could happen, anything at all. It seemed that she could kiss her grave, formidable best friend down by the pond, it seemed that they could sleep togeth-

er in a strange combination of lust and innocence, and not worry about what, if anything, it meant. It was the house, really, she thinks. Without the house, they would simply have remained three undergraduates who smoked joints and argued in the dormitories at Columbia. It was the house. It was the chain of events initiated by the old aunt an uncle's fatal congress with a produce truck on the outskirts of Plymouth...

Прво, јунакиња која се зове Клариса – која се иначе, према преводу, презива Воган, а не Вон како би требало – „износи свој нарамак од цвећа“, као да иде да храни стоку тим цвећем. Поврх свега и овај предлог „од“. Реченицу би стога требало превести, рецимо, овако: „Клариса излази са цвећем у наручју“. Друга реченица, такође, изгледа потпуно гротескно. Потом Клариса Воган улази у неку зграду и тамо, ходајући кроз зграду, сазнаје да на другом спрату линолеум „одаје мистериозно неку другу причу“. „The linoleum gives out, mysteriously, on the second story“ стоји у оригиналу, што значи само то да, из неког недокучивог разлога, после другог спрата на поду више нема линолеума. Тај непостојећи линолеум, међутим, наставља да прича преводиоцу своју причу. А опет, на том поду постоји „јединствени опушак цигарете“. За-

што „јединствен“, никада нећемо сазнати. У оригиналу стоји „single“. Погледајте поново оригинал, па ће вам бити јасно да је превод последње реченице, која гласи „Како да се она уздржи од љутње према Ричарду“, потпуно промашен. Писац нам каже да је његов дух сада немогуће поправити, а преводилац нам каже „да је његов ум прошао поред било каке врсте поправке“. С друге стране, проглашавање добрих дана међу лошима такође није тачно; постоји само могућност да јунак има мало боље и лошије дане. У другом одељку видимо већ на први поглед елементарне грешке: појавити се уместо разоткрити се, јевтини уместо скупи (pricey), па сазнајемо да га је Клариса упознала „у једном интервју шоуу“ и тако даље. Довољно је само да погледате и да се забавите.

Та се књига силно продавала и читала, па ако вас занима узмите је сами и прочитајте је у преводу.

Нисам имао намеру да будем малициозан, па зато признајем да неке од грешака из ове класификације и сам правим, или сам их правим. Треба, на крају, рећи нешто и о томе како би могао да настане добар превод. Добар преводилац треба, пре свега, самог себе да штити избором књига које преводи. Постоји и случај да књиге које су вам се допале, не можете превести. Треба

бирати оне писце чији језички исказ осећате као себи близак. Писце који не само да су вам духовно блиски, него су ту негде и у језичкој равни. Чувајте се жеље да преведете баш сваку књигу која вам се допадне. Преводилац, пошто изврши избор дела које ће преводити, треба да буде и књижевни критичар, треба да успостави хијерархију вредности у делу које намерава да преведе. Преводилац је рођени губитник, то сам већ рекао, али превођење јесте губитак, оно јесте посао у који улазите са свешћу да никад нећете моћи да преведете читав утисак који оставља и постиже оригинал. У превођењу треба настојати да губитак буде што мањи. Ту ступа на сцену преводилац критичар, који уочава оно чега може да се одрекне да би сачувао оно што је најважније, да би на тај начин онај неизбежни губитак учинио мањим за читаоца. Преводилац треба да служи само писцу и пишевој истини. Преводилац треба да се у највећој могућој мери поистовети са писцем. Као и у сваком процесу успостављања емотивне и духовне везе, тако и у превођењу постоји, или би требало да постоји тренутак у коме осетите да сте се „пронашли“ с писцем, и од тог тренутка надаље све постаје лакше. Понекад се тај тренутак појави после две или три странице, а некад после стотинак страница, или се не појави никад. То је оно за чиме трагате. Преводилац мора да има оно што Џон Китс назива *negative capability*, негативну способност. Способност да буде неко други или нешто друго, онда када дело то захтева од њега. Баш као глумац, потребно је да поништи своје власти то ја да би био неко други, да би се што више поистоветио са писцем. Право превођење настаје онда када се у потпуности подредимо писцу и делу које преводимо.

(Текст је манускрипт за издавање које је аутор одржао у Народној библиотеци Србије – касније штампан у зборнику Како читати, НБС, Београд, 2005)

Предраг Црковић

О неким „скандинавским цакама“ и превођењу уопште

Штрапацирање, то јест „физичарење“

Драгослав Андрић је једном рекао да му највише мука задају такозвани „лаки“ текстови, неки кримић или слично, и да се ту дуго мучи око једноставних ствари, као што је „обгрлио ју је једном руком, а другом је узимао шешир“ и како то превести, а да не изгледа да је лик грлилац – хоботница или индијски бог са неколико пари руку, а да му, парадоксално, превођење сонета с француског или неке „теже“ поезије са строгом римом иде лакше.

Проблем у превођењу прозе чине управо такве ствари, покрети о којима, док их чинимо, не размишљамо, али када их треба именовати настају проблеми.

То личи на оно: када бисмо размишљали како да ходамо, вероватно бисмо се саплели. Заиста, физиолошко објашњење како нам успева да на две ноге идемо, а не паднемо, толико је компликовано да можемо да захвалимо оном чувеном „малом мозгу“ који води рачуна о равнотежи, кретању и координацији покрета.

Изгледа да језик, не само да (по некима, а сада наводим једно име: Зоран Станојевић) одузима вредност оном најтежем и страшном (смрт, злочин, крв, мучење, губитак – увек су мање страшни када се именују, дакле као речи, од стварне патње којој сведочимо), већ има исто тако лошу улогу када треба да опише оно најбаналније – покрете

о којима не размишљамо. Тада они постају компликација. Као куцање сата које одједном не само да запажамо, већ оно заглашује и саговорника и наше мисли.

Хичкок је филм, бар онај добар, дакле узбудљив, дефинисао као живот из кога је избачено све оно досадно. Када преводећи наиђем на реченицу „Отишао је у кухињу“ или „Прошао је кроз врата“ (а треба „изашао на врата“, што само показује многоструку употребу предлога „на“ због чега је приговор да се не каже „на телефону“ потпуно бесмислен и граматички неодржив; сасвим је у реду, дакле, рећи „на телефону тај и тај“), сетим се те Хичкокове дефиниције.

Недељко Драгић је измислио термин „физичарење“ за оно по њему непотребно цртање покрета ногу код ходања у цртаном филму, и он пледира за суштину, за оно битно.

С друге стране, Цима Цармуша нервира управо та монтажа која „штрихује“ непотребно кретање лика, па је читав један филм посветио томе како његови јунаци *сџижу* тамо где су пошли.

У превођењу кретања ликована у белетристици, проблем постаје како превести текст, а да не испадне да лик изводи „керефеке“ или трикове док хода, отвара врата, осврће се или ради тако неке најобичније ствари.

Неки Индијанци употребљавају *различита времена* зависно од тога *иде* се догађа то о чему говоре, па на

тај начин као да потврђују Ајнштајнову теорију релативитета да простор мења време – зато их је чика Алберт и посетио и сликао се с њима, а на глави му је било перјано одличје. (Модерна физика ипак као да даје предност његовом савременнику, Данцу Нилсу Бору.)

У превођењу такозване „обичне прозе“ с данског (исто важи и за шведски и норвешки), ликови се на први поглед чудно крећу по дому своје. Реч је о употреби предлога „у“ и „на“. Одређени предлози су „идиоматски“ везани уз одређене просторе, објекте или превозна средства (соба, купатило, позориште, болница, биоскоп, аутобус, аутомобил). Тачније, везани су за именице, не за објекте и просторе. И ствар се решава тако што се не тражи логика у томе зашто „på hospitalet“ и „i busen“ („у болници“, односно „у аутобусу“), јер језик има сопствену логику. (Зато је непрепоручљиво с аматерима расправљати о лингвистичким питањима, јер они својим „нелогично ми је“, промашују суштину.)

Али, мој колега, Данац и слависта Ерик, ипак ми је понудио и једно антропосоциолошко тумачење зашто дански ликови дословно „улазе у дневну и спаваћу собу“ а „излазе у кухињу и купатило“ (gå ind i stuen (soveværelset); gå ud i badeværelset (køkkenet)).

То што је по закону, или како би рекли модерни Срби „по дифолту“ овако: „IND I stuen“, а „UD I køkkenet“ и „UD PÅ badeværelset“, могло би бити зато што су људи уређене, топле просторије (и по правилу пријатног мириса) везивали за нешто у чему бораве, док је купатило релативно модерна појава у европској архитектури – кажу једва 200 година стара. Shit house је, како да се изразим, подаље.

Кухиња је била „улазна просторија“ – требало је негде одвести дим – а и данас они који „не воле мирис хране“ кухињу одмах изместе на застакљену терасу. Можда ова употреба прилога који означавају *екс-*

терналијетет за наведене просторије јесте само остатак данас заборављене семантичке опозиције удобних просторија и „просторија за оне ствари“? За преводиоца с данског је стога важно упутство да такве прилошке скеле не преводи, већ да се руководи „српским штрапацирањем“. Стварно, у модерном, говорном данском постоји нијанса између »Нан ер уде и көккенет« и »Нан ер и көккенет« (”Он је у кухињи“), иако су реченице синоними. Нијанса, занемарљива иначе, састоји се у томе да ова друга реченица звучи малчице старомодно, ако се говорник налази *шу*, на пример у соби.

Оно што је важно за преводиоца јесте да се не саплете о ове нијансе (с тим у вези, нарочито о данске /и норвешке, те шведске ”ју“/ предлоге и речце „jo“ и „da“) већ да кретање ликова опише као што би то учинио да сâм пише на српском.

Питања стила и дијалекта – страни сељаци и страни учени људи

С друге стране, Аполон Кристенсен је нашао само једно сведочанство о томе да су монаси или

свештеници преобратили бар неког Ескимана. То је следило из књиге *Перлустрација сџароа Гренланда или Природословија*, коју је године 1741. у Копенхагену написао мисионар Ханс Егеде после боравка на Гренланду; у тој књизи он помиње монаха гренландске крви. Ханс Егеде пише: „Код немцеког једног Ауторема по имену Дитмарум Блефкенијум наиђох тако на извештај о монаху, који је требало да је рођен на Гренланду, и који је с бискупом из истога места требало да отпутује лета господњег 1645. (претпоставља се да треба да стоји 1545) за Норвешку, а на Исланду да је живео и где је по речима сопственим, лично са њиме поговорио се. Исти тај монах исприповедао је зачудне и необичне ствари о доминиканском манастиру на Гренланду, који се зове манатастир Св. Томе, где је у детству свом од родитеља послат да у монаха постане.“

Ово је одломак из приповетке ”Седам сведочанстава о смећу Исуса Христа“, Вауна Лонбија; прича по којој збирка носи име објављена је у краљевачком часопису *Поља* 2003. Требало је ту илустровати старински, помало свечани језик ”староставних писаних записа“, и чита-

лац ће наравно да препозна лабави пастиш славеносербског језика, оног језика који се још може наћи у нпр. књизи *Историја српске књижевности барокној доба*, Милорада Павића.

Проблем високог стила и регионалног говора је више-мање заједнички за све језике. По мом суду, преводилац је принуђен да се довија тако што му преостаје Војводина за оба случаја: високопарни или на који други начин свечани говор прошлости може се предочити имитирањем „језика пре Вука“ (или блажег облика славеносербског, онако како га је Павић приближио читаоцима), а говор необразованог човека се најбоље преводи ако пустимо неког „Лалу“ да гута самогласнике (замислимо Оливеру Марковић и Драгана Зарића из серије за децу ”Невен“).

Александар Саша Петровић је, на пример, у *Роџеровој верзији* Џона Апдајка (1986, превод објављен 1989), да би предочио читаоцу да у разговору професора теологије Роџера Ламберта и студента Дејла Колера, овај други долази „са југа“ (вероватно је тај, ипак, дошао возом, иако је „Југо“ године 1985. био најјефтинији ауто у САД – мање од 4000 долара), дакле да говори оним чувеним „каубојским“ акцентом, па је употребио реч „госпоја“, један апостроф, као и курзив код једног слова. Војвођанска ствар.

Измишљање нових речи

Када писац измисли нову реч, онда и преводилац треба да на свом језику измисли нешто што пре није било изговорено (или бар објављено).

У књизи „Патковград“ шведске списатељице Лене Андешун (”Duck City”, Lena Andersson), која ускоро треба да се појави на српском, могао сам да преведем једну реч коју је – како ми је рекла ауторка – она сама смислила и која (реч) се први пут појавила у шведском језику у њеном роману.

Награда за најбољи необјављени роман

Књижевни, есејистички и критичарски рад Предрага Црнковића углавном се везује за хрватску књижевну сцену (иако живи у Београду, а рођен је у Бору); објављује у Хрватској и познат је на хрватским књижевним порталима. Осим приповедака, есеја и књижевних критика, објавио је и три романа: *Београд за њокојнике* (V. B. Z/Tisak, Загреб, 2008), *Чарайанке са Звездаре* (електронски часопис за књи-

жевност „Књигомат“, Загреб, 2008) и *Зиџа* (књижевни портал „Prozaonline“, Београд – нема штампане верзије романа).

Роман *Београд за њокојнике* добио је и награду за најбољи необјављени роман, коју додељују V. B. Z. и Tisak из Загреба.

Почетком децембра 2008. године, романи *Београд за њокојнике* и *Чарайанке са Звездаре* представљени су у Народној библиотеци Бор.

Предраг Црнковић

Овим пасусом се завршава поглавље 30:

„Doktorn med sin perfekta kropp, sin fleromättade hjärna, sin svalhet, hade förstås trott att han var odödlig och kunde kliva rakt ut i gatan utan att få en skråma, tänkte Kalle och rörde sig lite raskare mot bilen.“

Коначна верзија превода гласи овако:

„Доктор са својим савршеним телом, својим полинезасићеномасним мозгом, својим кул држањем, па за њега се, бре, мислило да је бесмртан и да може да пичи улицом крупним корацима, а да му длака с главе не зафали, мислио је Паја [Патак] и померио се малчице брже према свом аутомобилу.“

Могу се очекивати приговори језичких чистунаца. Али, када сам ауторки поставио реторичко питање да ли је мислила на мозак чијим крвним судовима колају полинезасићене (оне здраве) масне киселине, рекла је да, „али боље остави онако као што сам написала, ту реч сам ја измислила“.

Блиско измишљању нових речи је коришћење савремених метафора. Томе су, на пример, склоне Данкиња Кристина Хеселхолд и Швеђанка Лена Андешун. Ова друга је још и љубитељка Бекета, па су ми се неке

реченице чиниле бесмисленим на српском (исте проблеме је имала прва преводитељка Бекетових комада на српски, Каћа Самарџић), а одговори на моја питања („само још ово да приупитам...“) гласили су отприлике овако: „Ма, то ти је, бре, као цртани филм, немој да тражиш свакодневну логику...“

Тако је у *Пајковираду* један термос у излогу изгледао као “срећ-

на печурка”. Помислио сам да је то можда идиом (неке шведске бунике, или тако нешто), да бих сазнао да је Лена измислила ту синтагму и први пут је применила на шведском. Одскора ће, дакле, и ствари и жива бића на шведском бити привлачни као срећне печурке, јер и тамо ваљда важи правило да (и) писци стварају језик (утичу на правопис и лексику).

Џон Милтон (1608–1674)

Милтонов трактат О Образовању

Уводна напомена

Широм света познат као један од најзначајнијих енглеских, и не само енглеских, песника, пре свега као генијални творац *Изјубљеној Раја*, који је неоправдано широј публици заклонио и друга његова поетска остварења, Милтон је био и писац низа прозних текстова, трактата и памфлета, у којима се приказује као ангажовани мислилац, тако рећи проповедник – с обзиром на значај који је жанр проповеди стекао захваљујући лутеранским реформистичким покретима и њиховом залагању за слободу мисли и речи, самим тим покренувши једну „моду“ памфлета и дебата – дакле, као човек који је дубоко и интимно био уплетен у неколике значајне контраверзе свога доба; интимно јер су теме готово свих његових трактата имале непосредне везе са догађајима из његовог приватног живота – са његовим развојем, раскидом са презбитеријанским свештенством, са његовом наставничком каријером, итд. У сваком од тих трактата, а један од њих је и овај *О Образовању*, Милтон је пре свега, по сопственим речима, заговорник Слободе, како у приватном и породичном, тако и у јавном животу, Слободе која подразумева његово неограничено поверење у могуће достојанство човека и оствариву меру разумности. Схвативши свој друштвено-политички ангажман као позив, у религиозном и световном смислу, као обавезу према друштву и Народу, Милтон је зарад пропагирања својих идеја и реформаторских метода на неко-

лико деценија готово сасвим поезију заменио памфлетима и трактатима, али је у њих, вођен снагом сопствених убеђења и сигурности у своју позваност унео поетски жар и елоквенцију, препознатљиву стилску разбокореност и логичко-реторичку вештину искусног беседника, што их и данас чини читљивим, не само као документе једног живота или једне епохе. Трактат о образовању Милтон је саставио на захтев С. Хартлиба (в. напомену бр.2). Питање васпитања и образовања деце било је једно од кључних питања 16. и 17. века у читавој Европи захваћеној разним реформистичким покретима, номинално верске природе, али таквим да су довели до драстичних промена свих аспеката јавног и приватног живота. Описати детаљно читав контекст који је Милтона могао да мотивише да о образовању размишља управо онако како је то изложио у писму С. Хртлибу захтевало би превише времена и простора, стога ће овде бити скициране само кључне тачке.

Милтон је дужи низ година био приватни наставник, тј. тутор, пре свега својим нећацима, па је за потребе свог рада написао и два уџбеника (Логик и Граматику), дакле, имао је педагошко искуство, при чему су га, по речима др Џонсона, његови савременици описивали као изванредног предавача („Кажу да је у уметности едукације постигао права чуда.“ (Johnson, 2008)). Стога не чуди да Милтон и за свој метод рада захтева надареног, одговорног, самосвесног и креативног предавача, особу која неће преносити само чињенично знање, већ пре свега љу-

бав према знању и разуму као начелу колико интелектуалног толико и моралног живота.

Као мислилац који је дошао у сукоб са владајућом, тј. званичном англиканском црквом (не признајући јој стварну и доследну трансформацију католичке цркве), пре свега по питању ингеренција свештенства и њихове умешаности у индивидуалан морални и религиозни живот, а затим и са калвинистичким учењем, под чијим је утицајем у младости био, овог пута по питању строге предетерминације, коју његов бунтовнички дух није могао да прихвати, али не и по питању идеализације предузимљивости и марљивости, савесног односа према дужности; као антимонархиста и републиканац у земљи која је још од Елизабете наследила већи степен независности поданика у односу на власт, (мада не и егалитариста); као интелектуалац свестан промена у области знања које ми данас препознајемо као прелазак из ренесансе у доба просвећености; као човек на кога су Беконови погледи на знање, науку, однос између учености, морала и религије оставили очигледан утисак, иако још недовољно познати широј јавности; као учењак који је по завршетку званичних школа самом себи саставио обиман програм учења, а он је подразумевао не само

проучавање античких и текстова италијанских хуманиста, већ и бо-равак у Италији, и стицање знања и вештина које би превазилазиле домен класичног учењака, Милтон је схватио да се дух слободе мисли и одлучивања, дух активног живота утемељеног на принципијелним ставовима одгаја и да је школство установа коју треба реформисати да би се могли реформисати друштво и држава.

Положај Милтоновог програма образовања у контексту тадашњих праваца педагошке мисли је двострук. С једне стране конзервативан, јер не подразумева образовање деце из различитих друштвених група, већ само образовање мушке деце из финансијски добростојећих породица, и јер се залаже за образовање утемељено на старогрчким и римским ауторима и ауторитетима, иако је у то време већ истакнуто, и у писаним програмима и у пракси, да је како образовање што већег броја деце, и то под патрона-том државе а не цркве, тако и образовање на савременом језику и савременим ауторима, у великом интересу, под утицајем реформаторских покрета формиране, нове културне парадигме. Милтоново потпуно занемаривање наставе енглеског језика – чињеница да је још увек реч о периоду стандардизације овог језика вероватно и није довољно оправдање – и проучавања енглеских аутора, с обзиром како на његову често изричану бригу за енглески народ, тако и на чињеницу да су његовом добу претходили такви ствараоци као што су Шекспир (коме је посветио једну похвалну песму, штампану као предговор за једно од издања Шекспирових драма), Марло, Бен Џонсон, Чосер..., јесте у најмању руку изненађујуће. Може се, али само делимице, објаснити његовим на крају овог текста тек наговештеним надама у културну хегемонију Енглеске, која би затевала да један добро образован и добро одгојен младић буде супериоран

у способностима и знањима која су се подједнако вредновала у читавој Европи којом су у то време још увек доминирали антички мислици и латински језик.

С друге стране, Милтон предлаже усмерено, сврсно и колико практично толико и економично образовање намењено људима који ће у јавном животу учествовати активно и политички ангажовано, принципијелно и мудро се старати о добробити заједнице и државе, практично радити лаичке послове: доколичарско образовање једног Монтења, „самоуживање сазнајног порива“ (Блуменберг) који нема сврху изван сопственог апетита, застрањивања која је Бекон класификовао у три групе – фантастична наука (алхемија, магија, и сл.), свадљива наука (схоластички диспути на теме које немају значаја за свакодневни живот или су људском уму нерешиве загонетке) и деликатна наука (ученост ради учености, ученост као део нечијег имица, учење језика и стилистике без обраћања пажње на конкретна, практична и примењива знања), не пролазе ни код Милтона. Дакле, учење треба да напредује од једноставног ка комплексном и од конкретног ка апстрактном, од појединачних примера ка генерализујућим правилима и принципима (овај ће метод детаљније развити чувени Коменџус, код нас познат као Коменски), учење као развијање мишљења, критичких способности, а не као меморисање појединачних чињеница, учење са разумевањем, јесте у основном Милтонова педагошка метода. При том, управо инсистирање на методи, на њеној применљивости независно од предмета и личности наставника због њене рационалне утемељености и независности од променљивих контекстуалних услова, јесте једна од најважнијих појава у тадашњој педагогији, јер подразумева постепено конституисање педагогије као науке – појаву која је општеважећа за сва

поља истраживања и која нам дозвољава да 17. веку припишемо научну револуцију.

О образовању¹
Семјуелу Хартлибу²
Написано пре више од
двадесет година³

Г. Хартлиб

Одавно сам убеђен да на говор или дело вредно памћења и подражавања, ни један циљ или намера не треба да нас подстичу више него чиста љубав према Богу и човечанству. Било како било, да запишем сада реформу образовања, ка којој су ме, како год то био један од најплеменитијих и најзначајнијих задатака о којима се може промишљати, као и због оскудице што од ње овај Народ страда, у то време навеле само ваше искрене и усрдне молбе и ваше озбиљно преклињање; иако ума делимично забављеног сходно уверењима⁴ чије познавање и употреба не могу а да не буду велики напредак како у постизању истине тако и у часном животу, и спокојнијем. Не би требало да су закони било ког личног пријатељства надвладала у мени тако да поделе или помешају моје раније мисли, него да остану јасни циљеви и она дела која су освојила поштовање особе послате овамо провиђењем из далеке земље,⁵ да буде повод и подстрек великом добру за ово Острво. А, како чујем, исту сте репутацију стекли и код људи потврђене мудрости, код неких од наших највиших ауторитета. Да не спомињем учену преписку коју одржавате са иностранством,⁶ и изнiman труд и прилежност које улажете по том питању, како овде тако и преко Мора; да ли по непобитној вољи Божијој, или по особитој сили природе, што такође је Божије дело. Нити могу мислити да ви са таквом репутацијом, и тако значајни какви јесте, да бисте се на штету сопствене

не разборитости наметали незграпним и пренагнутим аргументом, већ да вас је задовољство за које сте изјавили да су вам их причинили случајни Разговори у које смо се упуштали навело и скоро принудило на уверење да то што од мене захтевате по том питању ја нити морам нити могу свесно да одлажем даље, како због силине потребе тако и због згодне прилике да покушам са оним што Бог налаже. Стога се нећу опирати, било да је божанска или људска обавеза коју ми постављате, већ ћу одмах сести да запишем на Ваш захтев, ону самобитну *Идеју*,⁷ што ми се одавно у тишини јавила, Идеју бољег Образовања које би по обиму и разумљивости било веће, а захтевало много мање времена, и било далеко сигурнијег успеха, него оно које се до сада упражњава. Са жет ћу се трудити да будем; јер за оним о чему ћу говорити овај Народ, уверен сам, има огромну потребу, толико да треба обавити пре него говорити. Поштедећу вас тога да говорим какве сам у свему овоме користи имао од чувених старих Аутора, а да истражујем шта су изложиле разноразне модерне *Јане* и *Дидактике*⁸ које никада нећу читати, томе ме моје наклоности не воде. Ако можеш да прихватиш неколико ових запажања што су процветала и била изглачана многим студизним и контемплативним годинама, читавим проведеним у потрази за верским и грађанским знањем, а која су ти кад сам ти их испричао толико била по вољи, овиме ти их нудим на увид.

Сврха Образовања је да обнови руине наших Прародитеља поновним стицањем исправне спознаје Бога,⁹ из чега да проистекне љубав према њему, подражавање и сличност онолика колику ми можемо достићи када су нам душе обузете правом врлином, која сједињена са небеском милошћу вере¹⁰ ствара највише савршенство. Али, како у овоме телу наше разумевање не може да се заснује сем на стварима видљивим,¹¹ нити стићи до споз-

наје Бога и невидљивог сем уредним усредсређивањем на видљива и инфериорна створења, исти метод је неопходно следити при сваком пажљивом подучавању. Схватајући да ни један Народ не може да да искуства и наслеђа довољна за све Учење, ми се првенствено учимо Језицима оних људи који су у било које време марљиво трагали за Мудрошћу. Језик је, дакле, само Средство које нам преноси ствари вредне да се знају. Мада би се неки Језикословац дичио да поседује све Језике на које је Вавилон исцепкао свет, ипак, ако он у тим језицима није проучавао ништа солидније онолико колико Речи и Речнике, нема разлога да се цени као учен човек ништа више него било који Паор¹² или Трговац који добро познаје само свој Матерњи Говор. Отуда произилазе многе грешке које су Учење учиниле толико непријатним и неуспешним; прво, заиста није у реду да проводимо седам – осам година у пуком пабирчењу лошег латинског и грчког, који би се иначе могли лако и пријатно научити за једну годину. Напредовање подбацује и због тога што се силно време изгуби делом на пречесте беспослене распусте, колико у Школама, толико и на Универзитетима, делом због преурањених захтева који приморavaju празне умове Деце да производе Тезе,¹³ Стихове и Говоре, који су учинци најзрелијег расуђивања и коначно дело ума испуњеног вишегодишњим читањем и посматрањем, што даје складност изразу и иновативне копије.¹⁴ То нису ствари које се могу исцедити из јадних младића, као крв из носа или сок из незрелог воћа: поред тога, лоша навика коју стичу да грчки и латински идиом уништавају варваризмима, нешколованим Англицизмима, гадним и да се прочитају, а који се не могу избећи без континуираног и разумног разговора међу самим пробављеним Ауторима, које они једва и да окусе.¹⁵ Међутим, када би их после неких припремних основа говора чије би устаљене фор-

ме меморисали, упућивали ка практичној употреби којој би се подучили темељним изучавањем изабране краће књиге, онда би могли да наставе учећи суштину добрих ствари и Вештине,¹⁶ по одговарајућем реду, чиме би врло брзо стекли моћ над читавим тим језиком. Ово сматрам најразумнијим и најкориснијим начином учења Језика, којим бисмо могли да се надамо да ћемо положити рачун Богу о младости проведеној овде. Што се тиче уобичајеног метода подучавања Вештинама¹⁷ сматрам га наслеђеном грешком Универзитета који се још нису сасвим опоравили од Схоластичке грубости из варварског доба, а која се састоји у томе да уместо да почну са најлакшим Вештинама, а то су оне које су чулима најпријежније, они своје младе дезорјентисане Новаке на првом доласку упознају са интелектуалним апстракцијама Логике и Метафизике. Дакле, тек што су се искобељали из муља Граматике, где су се неразумно укопали да науче неколико речи и жалосних конструкција, и сада изненада пренети у друго поднебље да их са њиховим неопремљеним умовима бацакају и ломе по безмерним и немирним дубинама контраверзи,¹⁸ заиста најчешће дођу до мржње и презира према Учењу, исмевања и обмане, окружени одрпаним Појмовима и Блебетањем, док су они очекивали вредно и очаравајуће знање; док их сиромаштво или малдалачке године наметљиво не позову на њихове различите путеве и пожуре их утицајем пријатеља било ка славољубљу и најамништву, било ка неуко ревнском Богослужењу. Неке мами Закон, при чему своје циљеве не темеље на мудрој и божанској контемплацији правде и правичности којима их никада и нису подучили, већ на обећавајућим и пријатним мислима о сезони парница и „масним“ свађама и о приливу хонора; други се упућују ка Државној служби, са душама које не познају начела укуса и духовног одгајања, тако да ласкање, Дворске смицалице

и тирански Афоризми њима изгледају као највиши врхови мудрости; усађујући у своја јалова срца савесно подаништво, ако то није, као што ја рађе мислим, претварање. Они последњи, нежнијег и прозрачнијег духа повлаче се не знајући ни за шта боље у уживање доколице и луксуза, да проводе своје дане у гозбама и весељу, што је заиста најмудрији и најсигурнији правац од свих ових, кад већ нису подизани на честит начин. И то су плодови траћења прве младости у Школама и на Универзитетима како ми то чинимо, учећи пуке рече и превасходно такве ствари које боље да и нисмо учили.

Нећу вас више задржавати приказујући оно што не треба да радимо, већ ћу вас повести право уз гору, да вам покажем прави пут врлог и племенитог Образовања, напоран успон заиста на почетку, али затим тако лагодан, тако освежавајући, тако пун знатних изгледа, и звукова мелодичних са сваке стране, тако да им по чару ни Орфејева Лира¹⁹ не би била дорасла. Не сумњам да ћете имати више мука да из наше најгушље и најлење омладине, из наших клада и пањева истерате бескрајну жељу срећног животарења, него што ми сад имамо да призовемо и привучемо наше најпробраније и најизгледније Умове на магарећу гозбу чкаља и драча коју обично износе пред њих као сву храну и забаву за њихово најнежније и најпитомије доба. Због тога називам потпуним и благородним оно Образовање које оспособљава човека тако да поступа праведно, вешто и великодушно у свима пословима, како приватним тако и јавним, у Миру као и у Рату. А да се то постигне између 12 и 21. године, за мање времена него што се сада поклања пуком ситничарењу са Граматиком и *Софистици*, овако треба распоредити.

Прво,²⁰ одабрати пространу кућу са двориштем такву да одговара Академији, довољно велику да се у њу смести 150 особа, од којих око двадесет могу бити слуге, сви

под руководством једног за кога се сматра да је довољно заслужан и способан или да све ради, или мудро да руководи и надгледа урађено. Ово место треба да уједно буде и Школа и Универзитет,²¹ без потребе за сељењем у неку другу зграду, сем можда у неки издвојен Колеџ Права или Медицине, намењен за праксу, али што се тиче општих студија које трају од Лилија²² до почетка, по њиховом завршетку, Професуре,²³ оне треба да буду целовите. По овом обрасцу, многе Грађевине могу да се преправе за ову сврху, онолико колико буде потребно и то у сваком Граду широм овог Острва, што ће допринети порасту Учења и Грађанства свугде. Сви ови, бројем мање више одговарајући за једну Пешадијску чету или за две Коњичке Трупе наизменично, треба да свој дневни рад уредно поделе на три дела.

Студије, Разнода, Одгој

Што се Студија тиче, Прво треба да почну са примарним и неопходним правилима по некој доброј Граматици, било некој која је сада у употреби или некој бољој, а током тога њихов говор треба да се обликује до јасног и разветног изговора, што је ближе могуће изговору Италијанског, нарочито када су вокали у питању. Јер ми Енглези, како смо на хладном Северу, не отварамо уста довољно да укажемо дужну част Јужњачком Језику, па сви други Народи сматрају како говоримо претерано себи у браду. Тако да је Латински загађен енглеским устима исто толико мучно слушати колико и Правни Француски.²⁴ Уз то усавршавање по питању значајних тачака Граматике, треба их наводити и придобити врло рано за љубав према врлини и марљивости; пре него што их ласкаво завођење и ташти назори уграбе, нека лагана и пријатна Књига о Образовању треба да им се чита; од таквих Грци имају доста, Кебета,²⁵ Плутарха²⁶ и друге сократске дијалоге.²⁷ Али у Латинском не-

мамо постојећих класичних ауторитета, сем прве две-три књиге Квинтилијана,²⁸ и неке изабране делове на другим местима. Међутим, овде ће главна вештина и темељ бити да се у свакој прилици уприличе такве Лекције и Коментари које могу да их воде и привуку у својевољној послушности,²⁹ да распламсају уживање у Учењу и обожавање Врлине, да подстрекну узвишену наду у живот јунака и вредних Патриота, драгих Богу и славних за сва времена. Да презру и постиде се свих детињарија и поводљивости, да уживају у мужевним, господским Телесним вежбама, што онај ко поседује Вештину и одговарајућу Речитост да њоме хвата што нежним а дејственим убеђивањима, што наговештајем страха, ако је и то потребно, али пре свега сопственим примером, може, и тако их за кратко приведе невероватној марљивости и одважности, улевајући у младе груди исконску и племениту ревност која не може а да од многих не створи угледне људе без премца. У исто време, у неком другом периоду дана, треба да се подучавају правилима Аритметике, а убрзо и Елементима Геометрије, чак и кроз игру, као што је некад био обичај. После вечерњег obroка, пре спавања, њихове мисли ће се најбоље примити на растреститом тлу Вере и неке приче из Писма. Следећи корак треба да буду Дела из Пољопривреде³⁰: *Кайшон*, *Варон*, и *Колумела*³¹, јер је материја врло лака, а ако је језик тежак, тим боље, није претежак за њихов узраст. Ово ће бити прилика да се заинтересују и да се оспособе да касније унапређују обрађивање сопствене Земље, да оплемењују лоше Тло, да луче прљавштину и отпатке од својих добара, а то је било и једно од Херкулових дела.³² Пре него што и половина ових Аутора буде ишчитана (што ће ускоро бити тешко колико и играње, и свакодневно), сами од себе ће бити мајстори уобичајене прозе. Тада ће већ бити зрели да из неких модерних Аутора уче употребу Глобуса и свих вр-

та Мапа; прво оних са старим именима, па онда и са новим. А можда ће онда бити способни да разумеју и неки сажет метод природне Филозофије.³³ Истовремено, могу да крену са грчким језиком, на исти начин како је прописано и за Латински, да би им се убрзо, када превладају потешкоће Граматике, отворила читава Историјска Физиологија Аристотела и Теофраста.³⁴ Сличан ће бити и приступ Витрувију, Сенекиним *Испитивањима Природе*, Мелеји, Келсу, Плинију или Солину.³⁵ Прешавши на тај начин принципе Аритметике, Геометрије, Астрономије и Географије, са општим прегледом Медицине, могу сићи у Математику до инструменталне науке Тригонометрије, а отуда до Фортификације, Архитектуре, Војног инжењерства, или Морепловства. А у природној филозофији могу да лежерно напредују од Историје стена, минерала, биљака и живих Бића па све до Анатомије. У исто време могу им се тумачити начела Медицине из неког живахног писца, да би могли да сазнају нешто о телесним соковима,³⁶ ћудима, и добима, и како да изађу на крај са грубошћу; а онај ко мудро и благовремено то постигне није само себи и својим пријатељима најбољи Лекар, већ у извесним ситуацијама може спасити читаву Војску само овим бесплатним и штедљивим средством; нека здрава и чврста тела младића не труле због недостатка ове дисциплине што је велика жалост и још већа срамота за Вођу. Да се унапреде све добити од Природе и Математике, шта смета да се обезбеде, колико год често то било неопходно, корисна и употребљива искуства Ловаца, Узгајивача живине, Риболоваца, Пастира, Баштована, Апотекара, или помоћ из других наука, од Архитеката, Инжењера, Бродоградитеља, Анатома, свих оних који би без сумње били спремни, неки за новац, а неки из наклоности да обезбеде неки Семинар од користи.³⁷ А то ће им дати тако опиљиву тинктуру природног знања да га неће никада заборавити,

већ са задовољством увећавати из дана у дан. Такође би им они Песници који сада важе за најтеже, били колико лаки толико и пријатни, Орфеј, Хесоид, Теоокрит, Арат, Никандер, Опиан, Дионисије,³⁸ а од Латинских Лукреције, Манилије и селу посвећен део Вергилија³⁹.

До тог времена, узраст и уопште не добре поуке већ су их очигледније снабдели оном умном способношћу која се у Етици назива Проарезис:⁴⁰ да могу промишљено да суде по питању добра и зла у моралном смислу. У том тренутку биће потребно неко посебно појачање непрекидне и чврсте индоктринације која би их учинила исправним и постојаним, која би их са више жестине упућивала у знање Врлине и мржњу према Пороку: нека се њихова недорасла и савитљива осећања воде кроз морална дела Платона, Ксенофана, Цицерона, Плутарха, Лаертија и оних Локријевих остатака,⁴¹ али још увек, ипак, треба да буду ограничене њихове вечерње студије, којима се затвара дневни рад, на унапред одређене изреке из Давида или Соломона, или из Јеванђелских и Апостолских текстова. Када буду сасвим сигурни у своје знање личне дужности, могу почети са проучавањем Економије. Такође, у исто време, или чак пре, могу лако у било ком слободном сату научити *Италијански Језик*.⁴² Убрзо, али са опрезом и добрим противотровом, било би сврховито дати им да окусе мало од изабраних Комедија, Грчких, Латинских, или *Италијанских*, такође и Трагедија којема је тема везана за Породични живот, као Трахињанке, Алкеста⁴³ и слично. Следећи корак мора бити студиј *Полијике*, да би се знали зачеци, циљ и разлози Политичких Друштава, да не би могли у неком опасном наступу у Комонвелту бити тако јадне, растресене, несигурне Трске, тетураве свести, каквима су се многи од наших великих Саветника у последње време показали, већ да буду постојани стубови Државе. Затим треба да уроне у дубине Права и законске

Правде, званично и са најбољим гаранцијама предати од стране Мојсија,⁴⁴ онолико колико се може веровати људској смотрености, у оне многохваљене фрагменте грчких законодаваца, Ликурга, Солона, Залеука, Харонада⁴⁵ а онда у све римске Едикте и Таблице⁴⁶ и њиховог Јустинијана,⁴⁷ па све до саксонског и Обичајног⁴⁸ и Статутарног Права Енглеске. Сада је већ разумљиво да се сваке Недеље, и свако вече могу да проводе у најузвишенијим темама Теологије, Црквене Историје старе и модерне: и пре овог времена хебрејски је могао да се у одређено време научи, тако да се Свето Писмо сада чита у оригиналу у коју сврху не би било немогуће додати и Халдејски и Арамејски Дијалект. Када су сва ова задужења успешно савладана, онда се могу понудити изабране Историје, Херојска Поезија, и Атичке Трагедије са најузвишенијим и највеличанственијим дискусијама и чувеним Политичким Беседама, и, уколико се не остану само на читању, већ се нешто од тога и меморише, свечано изречено са исправним нагласком и грациозно, што се може научити, обдарило би их чак и духом и снагом једног Демостена или Цицерона, Еврипида или Софокла. На крају ће бити време да се са њима проучавају оне уједињене уметности⁴⁹ које човека оспособљавају да говори и пише проциљиво, елегантно и у складу са одговарајућим стилем – узвишеним, средњим или ниским.⁵⁰ Логика би, дакле, онолико колико је употребљива, требало да се упути на ово достојно место заједно са својим добро формулисаним Тезама и Топосима,⁵¹ док не дође време да се њен згрчени длан отвори шармантној и китњастој Реторици⁵² која би се подучавала према правилима Платона, Аристотела, Фалера, Цицерона, Хермогена, Лонгина.⁵³ Ово ме следи Поезија,⁵⁴ или рађе претходи,⁵⁵ као мање утанчана и фина, али зато једноставнија, чулнија и страственија. При том не мислим на прозодију стиха, са којом нису могли да

да се не сусретну раније при основама Граматике, већ мислим на ону узвишену Уметност која на примеру Аристотелове Поетике, Хорација, и Италијанских Коментатора Кастеветра, Таса, Мацонија⁵⁶ и других учи правилима истински Епике, Драматике и Лирике, учи шта је Декорум,⁵⁷ која ремек дела треба проучавати. То ће учинити да убрзо уоче колико су наши уобичајени Стихоклепци и Драмски писци вредни презира и доказати им каква се религиозна, како славна и величанствена корист може створити од Поезије, како у божанске, тако и у људске сврхе. Онда, али не пре, биће право доба да се од њих стварају вешти Писци и Састављачи по било ком изузетном питању, када су на овај начин снабдевени универзалним увидом у ствари. Или ако треба да говоре у Парламенту или Савету, част и пажња чекаће на њиховим уснама. Такође ће се и за Предикаонцама појавити другачија Лица, други гестови и градиво другачије исковано него оно под којим ми сад седимо, а које је пречесто исто толико мучење нашег стрпљења колико и било која друга придика. Ово су Студије којима наша племента и нежна Младост треба да дарује своје време од 12 до 21 год. на дисциплинован начин; сем ако се више уздају у своје мртве претке него у себе саме. Метода овог подучавања претпоставља да се морају кретати чврстим кораком унапред, као и то да у одговарајуће време због памћења треба да се враћају уназад, у средину, а понекад и у позадину онога што су већ учили, све док не учврсте и солидно сједине читаво тело свег свог знања, као што Римска легија врши последње припреме пред битку. Сада би било добро видети које Телесне вежбе и Разоноде могу да се најбоље сложе тако да постану део ових Студија.

Њихове Вежбе

Ток Студија до овде укратко описан, најсличнији је, како ми изгледа,

чувеним старим Школама Питагоре, Платона, Исократе, Аристотела и других сличних,⁵⁸ у којима су подигнути толики славни Филозофи, Беседници, Историчари, Песници и Владари из целе Грчке, Италије и Азије, а поред тога и благородним Студијама у Кирени и Александрији.⁵⁹ Али, одавде ће их превазићи и надокнадити ману толику да ју је и Платон приметио у уређењу Спарте: док је тај град своју Омладину обучавао пре свега за Рат, а ови други у својим Академијама и Лицејима само за Тогу, ова васпитна установа коју сам овде зацртао биће подједнако добра и за Мир и за Рат. Дакле, отприлике један и по сат пре подневног јела треба да им се дозволи вежбање и прикладан одмор после тога: али време за вежбе се може и продужити ако пружа задовољство и у складу је са њиховим ранијим буђењем. Прва вежба мора бити правилна употреба Оружја, како да се бране и да безбедно нападају, оштрицом или врхом; то ће их одржати здравим, окретним, јаким, и снажног даха, а такође је и најпријатнији начин да се учине крупним и високим, и да се у њима подстакне отмена неустрасива храброст, која ће, будући усклађена са подобним Лекцијама и Поукама о истинској моралној чврстини и Стрпљењу, постати природна херојска врлина и учиниће да мрзе кукавице због тога што раде погрешно. Такође треба да се вежбају у свим врстама Захвата у Рвању у чему Енглези обично буду извршни, јер је често у борби неопходно да се истргну, да се ухвате у коштац или да се скупе. Ово би можда било сасвим довољно, у чему треба да истренирају и распале своју личну снагу. Међу време прописаног презнојавања, као достојан одмор пре јела може и као корист и као ужитак бити проведено у разонођивању и припремању њиховог напрегнутог духа свечаним и божанским хармонијама Музике,⁶⁰ да се слуша или изводи; било док вешт Органист прилања уз свој дубок и раскошан дескан уз-

вишене фуге, или читава Симфонија својим умећем и незамисливим тушеима слави и одаје почаст добро промишљеним хорovima неког изабраног Композитора: понекад се Лаута или благе Оргуље зауставе да увребају љупке Гласове било Религиозних, мартирских или секуларних песама; што, ако мудраци или Пророци нису сасвим промашили, има изузетну моћ над карактерима и манирима, да их углади и омекша од простачке жестине и раштимованих страсти. Слично, не би било непробитачно после Јела добрим поступањем допринети Природи у послу првог варења, да би се њихови умови врадили учењу у добром расположењу и задовољни. Пошто су брижљиво прадили наставу под будним оком на једно два сата пре вечере треба да их изненадно звоно или реч стражара позове на војну вежбу, напољу или унутра у зависности од годишњег доба, као што је био Римски обичај, прво пешадијске, а онда када им узраст дозволи и јахаће, и читава Коњаничка Вештина. Када то буду могли као од шале, али и са тачношћу, и уз свакодневну смотру, одслужили су у основном Војнички позив и стекли умеће Борбене готовости, Марша, Логоровања, Утврђивања, Опсаде, Пробоја, уз помоћ античких и модерних ратних лукавастава, Маневрисања, и борбених поклича, па би могли у случају рата постати славни и узорни Командири у служби Отаџбини. Тада они, уколико би им се поверила поштена и обећавајућа јединица, не би дозволили да се она у недостатку праве и мудре дисциплине разлепша на све стране око њих, као перје опало с птице, чак иако их не буду опскрбљивали баш често; не би дозволили да се пуковници њихових полупразних Чета товаре и пребацују у скровишта плате непостојећих војника⁶¹ или јадних заробљеника: или да њима управља пар пијанаца, као једина војска која им је преостала, или да се прилагодје пљачкању и насиљу. Не заиста, ако знају нешто од ове мудрости

Колевке, што би ипак било вредно да се размотри, да ми сажетост није била све време на уму, многе друге околности могао сам такође поменути, али и ово ће онима који су довољно вредни да просуђују, као путоказ и светионик бити довољно. Ипак, верујем да ово није Лүк из ког може да гађа свако ко себе броји у Учитеље, већ да захтева снагу готово једнаку оној којим је Хомер обдарио Одисеја,⁶² али сам ипак сасвим убеђен да се може показати лакшим када се испроба него што сад изгледа, и далеко примеренијим, у сваком случају не тежим но што ја то могу да замислим, а то замишљање ме обдарије усређујућим и могућим сазвучјем са најбољима намерама; ако је Бог тако одлучио, а ово доба има довољно духа и способности да то распозна.

Крај

Са енглеској ђревела Виолета Сїојменовић

НАПОМЕНЕ:

- ¹ Трактат *О Образовању* Милтон је први пут објавио 1644, као памфлет, без насловне стране и импресума, а затим га је уврстио у друго издање својих сабраних младалачких песама (*Poems, etc. upon several occasion. With a small tractate of Education – to Mr. Hartlib*), објављено 1673. Ширење писмености и образовања са проналаском штампарских техника довело је до појаве вишег вредновања сопствених записаних исказа – преписка, рачуни, дневници, интимни и буџетски, и други облици полу-јавног, полу-приватног дискурса постали су предмет брижљивог прикупљања и чувања. Значај епистоларне форме је, при том, изузетан, јер су управо путем писама научници и филозофи развијали своје идеје, водили полемике, при чему су та писма остајала једини трагови тих идеја.
- ² Семјуел Хартлиб (1600–1662) – рођен је у Пољској која је у то време била пруска провинција. Због протестантске вероисповести у својој домовини је био прогањан, те се на позив енглеског Парламента сели у Лондон, где је остао до краја живота. Хартлиб је био велики заговорник ширења и продубљивања

доброг човека или доброг Управљача, никада неће страдати због таквих ствари. Али да се вратимо нашој установи, поред ових сталних вежбања код куће, постоји још једна могућност да се стекне искуство, као добит уз задовољство боравка у иностранству; у пролеће, када је ваздух миран и пријатан, било би злочин против природе не изаћи напоље, и посматрати њена богатства, и учествовати у њеном весељу са Небом и Земљом. Ја дакле заговарам да не претерују са учењем после две или три године, када су положили чврсте темеље, него да на коњима у Групама са мудрим и озбиљним Водичима јашу у све крајеве Земље, упознајући и посматрајући носива места, предности изградње и тла за Градове и Обрадиве површине, Пристаништа и Трговачке Луке. Понекад путовати Морем, све до наше Морнарице, да и тамо из праксе науче све што могу о морепловству и Поморским биткама. На тај начин испитаће се које специфичне Природне дарове поседују, и ако код кога од њих има неиспољене одлике изаћи ће на видело и даће јој се поштена могућност да се развија, што не може а да у највећој мери не иде у корист и на добро овом Народу, и да не врати у моду оне некада слављене Врлине и Одлике, још

корисније сада у чистоти Хришћанског наука. Тада нам не би био потребани Париски Монсињори да подводе наше младе Узданице под своје презира вредно и распусно тугорство и да нам их враћају назад преображене у Шарлатане, Мајмуне и Занесењаке. Међутим, ако желе да у двадесеттрећој или двадесетчетвртој години виде и друге Земље не да би научили Начела него да би увећали Искуство и да би мудро проучавали, они би у том узрасту већ били такви да привлаче поштовање и уважавање свакога, ма где ишли као и друштво и пријатељство најбољих и најзначајнијих у сваком месту. А онда би можда другим Народима било драго да нас посећују ради Одгоја, или чак да нас подражавају у својим земљама.

На крају, о њиховој Исхрани нема много тога да се каже, сем да би било најбоље да се и оброци одвијају у истој Установи, јер би иначе превише времена било изгубљено и стечене многе лоше навике, а да би они требало да буду једноставни, здрави и скромни, претпостављам да је ван расправе. Сад, г. Хартлиб, имате, по вашој жељи, писани преглед онога што сам вам неколико пута изложио усмено по питању најбољег и Најплеменитијег Образовања, не почињући, као неки, од

знања, човек енциклопедијских знања, мада без академске титуле, а пре свега заинтересован за развој пољопривреде, педагогије, технологије и примењене науке, итд. Одржавао је преписку са свим значајним европским научницима свога доба, а пре свега са земљаком Коменијусом (Каменским) – реформатором школства и образовања. Захваљујући њему, Каменски је у току 1641/1642. године боравио у Лондону и успешно промовисао своје педагошке идеје, са којима Милтонове, упркос његовом негирању да рад Коменијуса познаје, имају принципијелних сличности. Тзв. Хартлибов круг представља једно од првих неформалних удружења интелектуалаца заинтересованих за науку и њен развој, каква ће се убрзо појавити широм Европе, као претече данашњих научних друштава и струковних удружења. Култура разговора и дописивања коју су неговала та мала друштва подразумевала је између осталог стварање једне нове врсте јавне сфере и проширивање критике на области до тада изузете од јавне расправе. (Аријес и Диби, 2002:25–27) Сматра се да је допринос тих аматерских друштава знању и науци у 17. и 18. веку био већи него допринос универзитета. (Делимо, 2007:425; Пенингтон, 2002:203) Идеја колективног доприноса развоју науке, коју су заступали како Коменијус, тако и Бекон, а коју је Хартлиб покушао да реализује, учинила је да непосредно по Хартлибовој смрти, а на основама његовог круга, дође до оснивања Royal Society of London. Што се Милтона тиче, иако је са Хартлибом одржавао спорадичну преписку и са њим делио многе ставове, ако не и уверења, овај ипак није био званичан члан његовог клуба.

Живот и дело С. Хартлиба данас, када се идеја друштва знања све више популаризује, привлачи велику пажњу. Својим ставом да треба забележити све људско знање и учинити га универзално доступним, Хартлиб јесте наш савременик.

³ Тј. 1643./1644.

⁴ Милтон је у то време, 1643, писао свој озлоглашени трактат о разводу, први у низу текстова на ту тему.

⁵ Тј. Хартлиба, који је по рођењу Прус, односно Пољак.

⁶ Иза Хартлиба је остало око 25000 странаца преписке.

⁷ Термин „Идеја“ Милтон овде користи у платонистичком смислу, наглашавајући како аутентичност програма који предлаже, тј. одсуство било чијег утицаја, тако, што је још важније, његову идеалност, његову јединствену исправност. На неколико места у писму Милтон свој образовно-васпитни програм доводи у везу са Божјим одлукама, иако тим програмом подразумева темељно про-

учавање античких дела, односно циљеве који су по свом карактеру световни и подлежу правилима једне сасвим секуларизоване етике.

⁸ Скраћени називи дела Коменијуса (Каменског) – *Janua Linguarum Reserata (Отворена Врата Језика)* – приручник за учење латинског језика и *Велика Дигакџика* – теоријски спис о принципима и методама подучавања.

⁹ Поред ове теолошке дефиниције образовања, Милтон касније у тексту, после програма, даје једну другу, која образовање смешта у контекст рационалне оријентације живота на практичне циљеве унутар овога света. Да ли је ово позивање на трансценденталну усмереност сазнања, у дефиницији која својим обртом подсећа на Тому Аквинског и његову легитимизацију само оног знања које (не)посредно води богопознању још увек „средњевековни“ устак и оградничаване које XVII стољеће користи да би утврло њују жељу за знањем и дало јој право њосијања... (Блуменберг, 2004:314), или је пак реч о разликовању опште духовне усмерености од непосредног, свакодневног живота. Противречност између средњевековне контемплиције и новековне акције није се дала лако разрешити.

Различите дефиниције циљева образовања указују на вишеструку оријентацију образовања – оно је усмерено како ка личности и то подједнако ка њеном јавном и приватном животу, тако ка надличним, интерсубјективним интересима, како друштвено-политичким, тако и религиозним. Милтон, као у мањој или већој мери и други педагози протестантског усмерења, хуманистички програм оживљавања учености употпуњује етичко-теолошким идејама које знање чине социјално-религиозним средством, а не самодовољним циљем. „Рестаурација адамовског знања“ могућа је једино ако је знање неразлучиво од Vere, Врлине, Стрпљења, Умерености и Љубави, како то Михајло у *Изиубљеном Рају* (XII, 575–587) објашњава палом Адаму, како би се од Земље створио Земаљски рај. Дакле, првобитна, изворна људскост јесте истовремено и узрок и циљ образовања, па је је, дакле, педагогија – антропономија. Упаво тај одломак Вебер (Вебер: 1997, 58–59) у својој чувеној студији користи као илустрацију новог односа између религиозног живота и земаљског деловања који је калвинизму омогућио да унутарсветовни живот доживљава као од Бога постављен задатак, а самим тим и ово Милтоново уједињење религиозних и световних циљева у идеји рада по позиву. Иако је Милтон рани калвинистички утицај убрзо превладао, пре свега, по питању предестинације коју није признавао, утицај Калвинових идеја

присутан је у његовој мисли, упркос њеној особености и специфичности, која модерним историчарима дозвољава да га уврсте међу аутентичне филозофе. У *Изиубљеном Рају* знање и сазнавање представљају вид богослужења, при чему је сазнање, као непосредан увид у суштину ствари, као „читање“ имена из самог бића, савршено све до тренутка када страсти помуте разум и отму вољу његовој контроли. Ако образовање треба да исправи последице тог пада онда то значи да оно треба да буде управљено више према моралном лику особе, тј. ка успостављању рационалистичке контроле унутар личности.

¹⁰ Солифицианизам – оправдање вером, а не добрим делима тј. акумулацијом испуњавајућих поступака, као у католичанству, што укида труд око спасења, али не и бригу и потребу да се исправним животом милост вере верификује и сама egzистенција легитимише као исправна. Милтон је, иначе, правио разлику између имплицитне и спасавајуће вере, при чему ова друга подразумева не слепу покорност, него потпуну убеђеност у Божју промисао. Следећи правац размишљања који је иницирао Лутер, а који је подразумевао редефинисање кључних теолошких појмова као што су вера, спасење, милост, али је истовремено и покренуо нове полемике, нарочито по питању милости и предестинације, Милтон је, дакле, изградио сопствене ставове изражене кроз *Изиубљени Рај* и *Рај њоново сичечен*, као и кроз дело *De Doctrina Christiana*. Милтон – предмет вишедеценијских теолошких контраверзи у окриљу самог протестантизма – за Милтона, пре свега, подразумева Божију интервенцију у смислу да човек не остаје препуштен корупцији страсти и неразумних жеља, већ да је рационална способност у њему рестаурисана тако да може да одговори на Божји позив и да својим животом оствари сарадњу људског и надљудског.

¹¹ На педагошком плану ово значи да учење треба да напредује од конкретног ка апстрактном, и од једноставног ка комплексном, што у то време није била опште прихваћена метода (како и критика савременог школства упућена од стране Милтона пар редова ниже показује), а на епистемолошком – улазак у ток који води ка основним премисама емпирицизма. Да је непосредан увид ума у суштину ствари немогућ сведочи и *Изиубљени Рај*. Рафаел, попут каквог хуманистичког педагога, пре него што почне да Адаму приказује сукоб Бога и Сатане, јада се да је човеку такав догађај принципијелно несазнатљив, те да ће он описати ... *ишю досейнуй’ моју чула људска ... сравујујућ’ духовне у облике шела*. Ако су за Адама ствари и бића знаци које он чита, чином именована

који је истовремено и изненадно разумевање њихове суштине, онда су за палог човека они представе конституисане чином опажања које мисао мора да развије као негатив да би открила латенту суштину.

С друге стране, за ситуирање Милтоновог концепта битна је и рамистичка логика. (Питер Рамус т.ј. Пјер де ла Раме – француски хуманиста из 16. в. чије су иновације у области педагогије, реторике, логике ... наишле на добар пријем, нарочито међу протестантима.) Ово, укратко, подразумева педагогију засновану на посматрању природе и људског искуства, дакле, визуелизацију као основних метод, и прилагођавање подучавања природи људског ума и памћења, како би човек био у стању да стечено знање практично искористи, а не аристотеловским формалним логичким категоријама што је био случај са схоластицизмом.

¹² Youman, Youmantry – термин којим су се у различита времена означавали различити друштвени стаљеји Енглеске, а касније и Америке и других држава потеклих од британских досељеника. У Милтоново време овим именом називали су се ситни земљопоседници, ослобођени сељаци који су обрађивали властиту земљу, а не феудално добро великаша.

¹³ Тезе или Теме – реторички термин: логичко испитивање задатог предмета од општег социјалног или политичког значаја у виду расправе.

¹⁴ Копије тј. copia – обиље; истовремено и циљ и метод ренесансне реторике, најчувенији по Еразмовом приручнику *О двоструком обиљу израза и идеја*, који је подразумевао да учен човек мора да се одликује како познавањем или откривањем мноштва идеја које се могу повезати са задатом темом, тако и способношћу да их језички уобличава на мноштво различитих начина, да их развија кроз различите аргументативне технике.

¹⁵ Уп. *Не чишјајте да бисте њошисловили и ојоврјавали; ниши да бисте веровали и ѡримали за јошово; ниши да бисте нашли ѡриче и разјовора; већ да мерите и расуђујете. Неке књије треба тек окусити, друге ѡрошјајати, а тек ѡнеку сажвакаши и свариши [...]* (Бекон: 1967, 171) Такође: *Јер као што у живошине (ја и у биљке) сваки део тела ѡражи храну да је свари; а вари је да би се и сам хранио (остављајући један део за себе и ѡрилаођавајући ја себи) и да би је поделио са суседним деловима у циљу одржана целине [...]* *истио ће тако ѡвећаваши знање онај који духовну храну увек буде*
1. *ѡражио и скуљао*
2. *нађену и скуљену сажваќао и сварио*
3. *сварену растурио и поделио с осталима.* (Коменски, 1954:142–143.)

Метафора знања као духовне хране своје изворно овлапођење има у библијским сликама пророка који једу божији наук, записане речи откровење истине. В. Јез; 2,8; Јез; 3,1-3 или можда познатији одломак из Откровења, Отк; 10,8-10. За разлику од библијских пророка који су божију реч само гутали, пророци ренесансе и просветитељства очекивали су да се она и сажваће и свари тј. да се прерађена конзумира. Уп.

А знање је храна, и не мање треба Умереносћ над глађу, знаши Мером штоко, колко разум свариши може, Сувишим обременен он вори скоро Мудросћ у лудосћ, вештовима храну. Изгубљени Рај, VII, 125

¹⁶ Школски систем ренесансе у читавој Европи подразумевао је проучавање седам Слободних вештина наслеђених још из антике као основно образовање. Граматика, Логика, Реторика, (тзв. Trivium, после кога је ученик постајао бакалеураг) и Аритметика, Геометрија, Астрономија, Музика (тзв. Quadrivium, по чијем завршетку се стицала титула Master) биле су припрема за даље студирање Права, Медицине или Теологије. Називање наука и научним дисциплина Вештинама античка је традиција која је термином artes уводила основну дистинкцију између онога што је дато, природно и онога што је производ човекове физичке или мисаоне интервенције у задати поредак, дакле артифицијелно.

¹⁷ Степеновање знања и распоређивање предмета сходно узрасту ђака је тек било у повоју. У средњем веку су се сви предмети, тј. све вештине предавали истовремено, што је Милтон сматрао погрешним.

¹⁸ Контраверзија тј. дискусија, дебата – облик школске реторичке и логичке вежбе.

¹⁹ Грчки митски певач Орфеј својом музиком крогио је читаву природу, чак и најкрволочније звери, уносио хармонију и потчињавао себи све живо. Музиком је чак и владара подземља очарао толико да му је дозволио да врати из мртвих своју вољену Еуридику.

²⁰ Милтон, дакле, има на уму установу која би вршила надзор над личношћу ученика и над његовом целокупном свакодневицом, организујући му читав дан у правилно и методично распоређене сегменте. Када је пре неколико деценија Филип Аријес „открио“ да се наш појам детета и индивидуализација детета у европској култури не могу сматрати старијим од периода позне ренесансе, даља истраживања показала су да је један од разлога оваквих ставова реформатора школства и педагогије можда и растућа емоционалност, која је пратила породично васпитање, што је у очима реформатора породицу као васпитну

институцију учинило недовољном и потенцијално опасном. Тим пре што је за њих било битно да се деца формирају у духу нове културе која није подразумевала само религиозно секташтво и реформацију цркве, већ један сасвим нови поглед на свет и човека у целини. Због тог једна од новина реформаторских педагога и јесте била тежња да се образовање прожме васпитањем, да циљ образовних установа и програма постане формирање личности а не пуко преношење знања и вештина. „Хуманизам је од образовања начинио основно средство васпитања.“ (Делимо, 2002:436) То важи како за Милтона, тако и за Монтења, Раблеа, Еразма, Коменијуса, Лока..., без обзира да ли су се залагали за приватног учитеља или, попут Бекона, Милтона, Коменијуса, инсистирали на одговорности читавог друштва и држава према деци, сматрајући да је метода функционалнија када дејствује у заједници и када је образовна установа комплементарна добро уређеном и дисциплинованом друштву. Из тога разлога, разумљиво је обнављање и даља разрада у основи стоичког става о етичко-психолошком инструментализму науке. Тако ће Бекон у свом карактеристичном, благо ироничном маниру „преписати“ за сваку ману и недостатак по неку науку или дисциплину као терапеутско средство. („О учењу из књига“ у Бекон, 1967:171–172).

²¹ У тадашњој Енглеској постојали су тзв. Grammar school и универзитетски колеџ, а у остатку Европе, у односу на чији школски систем је Енглеска и у другим стварима одступала, постојали су факултети тзв. слободних вештина и другостепени факултети на којима су се студирали право, теологија или медицина.

²² Вилијем Лили, аутор *Лашинске Почешнице*, која је била стандардни уџбеник латинског, пошто ју је одобрио Хенрик Осми.

²³ У оригиналу Master of Art – титула којом се и данас означава први академски степен образовања у тзв. хуманистичким наукама.

²⁴ Француски језик је дуго био службени правни језик, а у Милтоново доба је, у својој већ застарелој верзији, остао у употреби у нижим судовима.

²⁵ Кебет (У Ђурићевом преводу Платоновог *Фегона*) или Кебес (у Вилхаревом преводу Бухевалдовог *Речника грчких и лашинских ѡисаца антишке и средњевека*), односно Себије у латинизованој верзији коју и Милтон користи – 1. в. пр. н. е. Пореклом из Тебе, јавља се у Платоновим сократским дијалозима као трагалац за истинском мудрошћу и врлином. Приписују му се извесна дела, а Милтон овде има на уму његов алегоричан, вековима врло популаран и чес-

то превођен, спис *Слика (Tabula, Pinax)* који је наводно коментар неке слике из Кроносовог храма, а који својом темом залази и у филозофију образовања.

²⁶ Плутарх – 1. в. пр. н. е. из Беотије. Најпознатији је по својим биографијама тј. *Живоћима војсковођа и државника* у којима пореди животе и дела по једног чувеног Грка и Римљанина (23 упоредне + 24 појединачне биографије), при чему је њихове животе вредновао са становишта своје етике сарадње човекове слободне воље и божанског провиђења. Међутим, Милтон овде има у виду његове дијалоге из мешовитог списа *Moralia* (78 есеја и дијалога), међу којима су и дијалог *О образовању деце*, чији се одјек може препознати и у овом писму-трактату.

²⁷ Сократски дијалог је књижевно-филозофски жанр карактеристичан за Платонова дела у којима је главни лик и кључна фигура увек Сократ. Својства овог дијалогског жанра одредила је специфична, дијалектичка метода, тј. сократовска мајеутика као метод довођења саговорника разговором и расправом до истине.

²⁸ Мисли се на књигу *О образовању говорника* римског ретора Марка Фабија Квинтилијана, из 1. в., дело које је вековима било темељан уџбеник из реторике, због своје свеобухватности по питању свих елемената беседништва, које овде обухвата основе педагогије (Милтонове прве две три књиге), етике, психологије, онога што бисмо ми данас назвали комуникологијом, поред детаљног приказа начина прикупљања грађе, њеног сређивања, организовања, меморисања, излагања, са свим деловима беседе по врстама и незаобилазним прегледом језичких и мисаоних фигура, уз кратку историју грчке и римске књижевности.

Идеја да се ученици на самом почетку упознају са текстовима који спадају у филозофију образовања је врло значајна, јер додатно поткрепују став који је Милтон и иначе и по другим питањима заступао – самосвесно постојање и деловање у складу са циљевима и разлозима које јединка јасно познаје и разумева јесте виши и вреднији облик egzистенције.

²⁹ Мерило педагошког успеха јесте интериоризација правила, норми које се више не осећају као спољашње, већ се усвајају у толикој мери да постају део личности. *Социјализација њонашања [...] ће њојсајати њојшну деловијорна шек када се свако њојшуду да буде свој њојсојар [...] и када норму схвајати као друју њироду, или боље као своју њраву, коначно њронађену њироду.* (Аријес и Диби, 2002:166) Може се, наравно, поставити питање како се овде скицирана педагошка намера усклађује са Милто-

новим концептом радикалне слободе, због кога је он био познат као човек који не признаје никакве ауторитете, односно како славни Џонсон каже, као неко ко је мрзео свакога коме би морао да буде послушан и који није толико волео слободу колико је мрзео власт. С друге стране, концепт етичког прагматизма захтева да врлина, а она како се то види из целокупног Милтоновог дела подразумева, пре свега, активну самоконтролу, буде доведена, образовањем и искуством, до степена нагонског.

³⁰ Пољопривреда је за британску империју била најбитнија привредна делатност, чак и у том веку експанзије трговине, и у следећем, веку индустријализације. У 17. веку књиге о земљорадњи биле су најпродаванија литература. (Пенингтон: 2002, 75) Управо је Хартлиб био један од најгласнијих пропагатора потребе да се пољопривреда технолошки унапреди, тврдећи да је напредак пољопривреде најпрактичнији облик просвећености.

³¹ Катон Старији (234–149. г. пр. н. е.) – конзул и цензор. Поред војничке и политичке делатности, при чему је ов друга подразумевала заступање антихеленистичких тенденција и очување аутентичних староримских обичаја и вредности, што је излагао у низу беседа по којима је био чувен, како због њихове виспрености, тако и због једноставности стила, бавио се и другим делатностима од општедруштвеног значаја. Спис *О земљорадњи*, о којем је реч и код Милтона, најстарије је сачувано прозно дело латинске литературе.

Варон, Марко Теренције (127–116. г. пр. н. е.) – римски претор, велики познавалац филологије и филозофије и један од најзначајнијих римских научника. Тиме је заслужио Цезарово помиловање због тога што је у грађанском рату стао на страну Помпеја. Бавио се истраживањем староримске културе (*Старине*), са тежњом да је историјски систематизује и обухвати. Учествовао је у аграрној реформи коју је Цезар покренуо, а производ које јесте и његов спис *О земљорадњи*, који и Милтон има на уму, а који је једино од свих његових дела које је у целини сачувано. Заслужан је и за изградњу прве јавне библиотеке у Риму, за статус који је жанр менипске сатире стекао у историји, прво римске, а онда и европске књижевности уопште, итд. Колумела – Римљанин шпанског порекла, из 1. в. Написао је дело *О земљорадњи* у 12 књига.

³² Алуизија на један од Херкулових тј. Хераклових 12 задатака. Херакле је, наиме, од Еристеја добио низ немогућих задужења, мада различити извори дају различита објашњења узрока ових задатака. Шести задатак било је

чишћење Аугијевих штала тј. ђубрета које је Аугијева неизбројива стока оставила за собом по читавој земљи, за један дан. Херакле је скренуо ток оближњих река и тако задатак решио више мудрошћу и знањем, него самом физичком снагом, што је очигледно и Милтонова поента.

³³ Природна филозофија или Филозофија Природе – научно-филозофске дисциплина из које се развио модеран појам науке. Филозофија природе је била спекулативно промишљање устројства природе, засновано на схватању природе као динамичке целине уобличене властитим законима. Из филозофије природе потичу популарне идеје о светском духу или души, о микрокосмосу као одразу макрокосмоса, пантеистички поглед на свет, и сл.

³⁴ Мисли се на Аристотелове списе: *Историја животиња*, *О деловима животиња*, *О кретању животиња*, *О најредовању животиња*, односно на списе *Познавање биљака* и *Узроци биљака* Аристотеловог ученика и наследника на месту управљача школом, Теофраста (370–287. г. пр. н. е.), нама иначе познатијег по спису *Карактери*.

³⁵ Витрувије – римски архитекта и инжењер с краја 1. в. пр. н. е., аутор дела *О архитектури*, дела које је у Ренесанси омогућило ревитализацију античких грађевинских и архитектонских идеала.

Помпоније Мела (1. в.) – Римљанин шпанског порекла, можда брат филозофа Сенеке, аутор најстаријег латинског географског дела, кратког описа познатог света.

Келс (1. в.) – аутор латинске енциклопедије од које је сачувана само део о медицини, који је, будући заснован на грчким изворима, једино сведочанство о историји медицине од Хипократа надаље, па је стога био и основни уџбеник лекара чак и у доба Ренесансе.

Плиније тј. Плиније Старији (823-79) – аутор најстарије опште енциклопедије. Његово дело *Природна историја* представља суму тадашњих знања из свих области, знања које је тако, по стручним групама, и организовано, а чији је значај, због његове свеобухватности извора који су за нас изгубљени, и данас извезан.

Солин (3. в.) – аутор списа *Збирке знаменитости*, компилације географских описа (укључујући и опис британских острва), великим делом преузетих из Плинија.

³⁶ Теорија о телесним соковима тј. хуморална теорија (од лат. речи humor – влага, течност) карактеристична је за схватање људске физиологије и психологије још од Хипократа. По тој теорији у људском телу постоје 4 телесне течности: крв, флегма, црна жуч и жута жуч. Када

је човек здрав све су ове течности пропорционално заступљене у телу. Превага било које од њих изазива разне поремећаје, а њихов ребаланс је могуће постићи одређеним медикаментима, вежбама или правилном исхраном. Из тог разлога, стање телесних сокова било је касније и сезонски посматрано. Аристотелов ученик Теофраст је на основу ових телесних сокова начинио, и данас терминолошки важећу, класификацију темперамената: флегматичан, сангвиничан, колеричан и меланхоличан и свакоме од ових приписао одговарајући скуп психолошких и бихевиоралних карактеристика. Хуморална теорија се развијала и била мање-више присутна све до 19. века.

³⁷ Термином „индустријска просвећеност“ Мокир у *Ајининим даровима* (Мокир: 2007, 56) назива овде скицирану праксу истраживања практичних поступака у циљу њихове генерализације и систематизације, да би се установила најефикаснија пракса и дефинисала њена епистемичка основа што би јој омогућила ширење. Управо је развој емпиризма и беконовског метода индукције уз, многим културним разлозима условљен, нов однос према простору и, још више према времену, а који је подразумевао сабијање догађања како би се време што боље искористило, довело и до појаве размене знања између оних који су га поседовали и оних који су га примењивали. У Милтоново време још увек је то радикална новина у педагогији.

³⁸ У првој групи су антички грчки и хеленистички писци и свима је заједничко мање-више наглашено присуство дидактичких елемената и, нарочито, претакнања тадашњих стручних и научних знања у стилизоване стихове, такође, код већине, и етика уживања у раду или рада као вредности: Орфеј се у то време сматрао историјском личношћу, па су под његовим именом биле познате многобројне химне, теогоније, космогоније, и сл.; Хесоид (око 700. г. пр. н. е.) најстарији западноевропски песник чија је личност историјски доказана, песник сељачког порекла, чија су најпознатија дела потврђеног ауторства космолошки еп *Посјанака Бојова* – први систематски приказ грчке митологије и еп *Дела и дани* где се описују људски рад као највише добро и обичаји, и у коме је установио, у моралном смислу опадајући, след од 5 доба човечанства. Теофраст (3. в. пр. н. е.) – хеленистички песник и творац идиле као форме (кратка песма, песма малог обима), односно буколичке, пастирске поезије која приказује спокојан живот пастира у природи комбинујући опис и дијалог. Арат и Никандер (3. и 2. в. пр. н. е.) – најзначајнији представници хеленистичке дидактичке поезије (нпр. *Небеске њиве* –

Аратов спев о астрономији и метеорологији; Никандерова *Средства њоринив уједа живоишња* и *Средства њоринив њровања*). Опијан је аутор спева о риболову, из 2. в. пр. н. е. Дионисије т.ј. Дионисије Периегета, назван тако по свом делу *Периегезис* – пут око света, песник је с почетка 2. в. пр. н. е. Његова песма је опис земље, прожет значајним историјским и етнографским коментарима, а служила је и као уџбеник из географије.

³⁹ У другој групи су латински дидактички песници: Лукреције (1. в.) чувен по епу *О њприоди ствари* који је излагање целокупне епикурејске филозофије – од космолошких схватања, тј. од онтологије, преко физике, до етике – у форми и руху поезије. Манилије (1. в.) је аутор недовршеног астролошког уџбеника у хексаметрима, *Асјрониомија*, у коме излаже стоичко учење космошког реда. Рурални део Вергилија јесу *Георике* – песме о земљорадњи које величају љубав према земљи, физички рад и рад на оплемењивању природе, односно *Еклоје* тј. пастирске песме, где Вергилије на Теокритовом трагу велича љубав, укључујући и љубав према природи и живот у складу са природом.

⁴⁰ Термином *proairesis* Аристотел у *Никомаховој ејетици* означава способност слободног одабирања и одлучивања у тренутку када се човек суочава са неким непосредним, практичним циљем. Слободан избор је карактеристика фронтисис – разборитости као централне етичке категорије делања. Разумљиво је што Милтон, који на неколико места разум изједначава са способношћу и слободом избора, наглашава управо ову категорију.

⁴¹ Тимеј Локри (5. в. пр. н.е.) – питагорејац чије историјско постојање није несумњиво потврђено, наводно Платонов учитељ, а свакако лик из истоименог дијалога. Под његовим именом сачувани су фрагменти *О души светиа*, на које Милтон овде упућује.

⁴² Милтон је у младости, што је била мода међу образованим Енглезима тога доба, а и још дуго потом, боравио у Италији, упознао велики број значајних хуманиста, између осталих и већ остарелог Галилеја. У Италији је био одлично прихваћен и стекао је репутацију ерудите и песника. Утицај који су на њега као филозофа, политичара и уметника извршили разни значајни аутори, попут Дантеа, Таса, Микеланђела, Ђордана Бруна несумњиво је допринео његовој специфичности и особености.

⁴³ *Трахињанке* су трагедија грчког трагичара Софокла, а *Алкестиа* је Еврипидова драма. У оба дела се обрађују судбине чувених жена, жена које су својим понашањем постале парадигме пожртвованости и свести о значају супружничке

љубави и оданости. У *Трахињанкама* је главни лик Хераклова жена Дејанеира, а у *Алкести* жена извесног Адмета која је пристала да уместо мужа умре.

⁴⁴ Мисли се на *Петокњиже*, тј. *Пенџаише* – првих пет књига *Сјарој Завешта* за које се тврдило да их је лично Мојсије написао.

⁴⁵ Ликург, Солон, Залеукс и Харона су старогрчки политичари и државници. Ликург (7. в. пр. н. е.) је легендарни законодавац Спарте, творац милитаристичког друштвеног уређења по коме је Спарта била препознатљива. Могуће је да Милтон и не мисли на њега већ на Ликурга који је у 4. в. пр. н. е. живео у Атини и био беседник и особа којој је било поверено очување јавног реда у чему се он показао пословично строгим и праведним. Солон је, наравно, атински законодавац, филозоф, песник, реформатор државног уређења Атине, њене администрације, економије, школства, итд. Залеукс и Харонада су били законодавци и организатори правног система грчких колонија на територији данашње Италије.

⁴⁶ Закон дванаест таблица који су у 5. в. пр. н. е. донели римски децемвири – десеточлана комисија изабрана од стране скупштине да кодификује обичајно право Рима.

⁴⁷ Јустинијан Први (св. Јустинијан) – император Источног римског царства у 6. в, особа чији је значај у области политике, законодавства, грађанског и верског, реформе привреде и војске, итд. неизмеран. Аутор је једног од најзначајнијих правних аката, *Corpus Juris Civilis*, које је ушао у основе многих модерних грађанских устава.

⁴⁸ Common Law – британско обичајно или опште право настало током времена на основу судске праксе, које је кодификовано за време Дугог Парламента захваљујући Коку, а које је касније било основа за стварање америчког Устава.

⁴⁹ Логика, Реторика и Поетика.

⁵⁰ Ниски (танкогласни стил) – једноставност и непосредност; средњи стил (милозвучни) – елегантија, суздржаност; високи стил – узвишеност, богата лексика, фигуративност, страственост и сл. Оваква подела стилова потиче од Аристотеловог ученика Теофраста.

⁵¹ Топос – место; у реторици, места су ставови који изражавају неку општу истину. Топика, као наука која се бави топосима јесте низ правила за навођење доказа који не следе дедуктивно и аксиоматски. (Тадић, 1995:101–105).

⁵² Прелазак са логике на реторику се метафорички описивао као отварање згрчене песнице. За ренесансу је карактеристично истицање јединства мисли и говора. Мада је однос мисли и говора неразрешива филозофска тема још од пресократоваца, упрошћено се може рећи да је за

период у коме Милтон ствара, па и за самог Милтона, било готово извесно да се логичка исправност и истинитост мисли не може изразити до говором који легитимише његов стил.

⁵³ Платон се реториком није бавио као посебном дисциплином, али су поетичка и реторичка питања саставни делови многих његових дијалога, пре свега списа *Горгија*, који се бави пореклом језика, затим *Федар* и *Ион*, којима су главне теме поезија и говор уопште. Аристотелова дела која Милтон овде има на уму јесу *Поетика* и, још више, *Реторика*. Под Фалером, Милтон највероватније мисли на Деметријуса Фалера, атинског државника, правника и беседника из 4. в. пр. н. е. Приписује му се спис *О стилу*, мада је готово сигурно да је у питању погрешна атрибуција, док од мноштва његових чувених говора ништа није остало сачувано. Цицерон (1. в. пр. н. е.) – римски филозоф, политичар, државник и беседник, познат по специфичном стилу, чијем је „култу“ у периоду ренесансе највише допринео Петрарка. Управо је Цицеронов језик постао супституција за, са становишта ренесансе, рогобатни средњовековни латински. Од Цицерона је, поред обимне филозофске преписке и низа говора, остало и десетак списа који се баве реторичким питањима. Хермоген из Тарсуса (1. в.) – грчки граматичар и аутор трактата о стилу, од којег су сачувани само фрагменти. Што се Лонгина, односно псеудо-Лонгина тиче, овај аутор никада није поуздано историјски утврђен. Познат је по врло значајном *Сјису о узвишеном*, насталом у првом или другом веку.

⁵⁴ Термином Поезија Милтон сједињује саму поезију са Поетиком као теоријским и експликативно-нормативним приступом поезији.

⁵⁵ Поезија као највиша дисциплина и као круна образовања, без које није заиста могућ „универзалан увид“ треба да истовремено претходи и да следи осталим знањима! Имајући у виду да Милтонов програм подразумева обилно коришћење античком дидактичком поезијом, стихованим приручницима који остају поезија и онда када техничке методе које прописују одавно застаре, уз Библију чији су поједини делови најузвишенија поезија, може се разумети овај Милтонов нелогичан обрт. Дакле, ако начела поетике и теоријски анализирану суштину поетског стваралаштва упознају тек на крају студија, сам дух поезије би требало да им је већ сасвим познат, као и у какве се све она божанске и људске сврхе може да употребити.

⁵⁶ Кастелветро, Мациони и Тасо су шеснаестовековни италијански хуманисти који су се, између осталог, бавили и

поетиком тј. Аристотеловим списом *Поетика* који су преводили, коментарили или критиковали.

⁵⁷ Декорум подразумева чврсто, нераскидиво јединство говорника, садржине и форме говора, повода и публике. Сваки од ових елемената мора апсолутно да одговара свим осталим. Декорум, дакле, не подразумева само питања стилистике и лингвистике, већ и етике и политике.

⁵⁸ Питагорино Братство (6. в. пр. н. е.), Платонова Академија (5. в. пр. н. е.) и Аристотелов Лицеј (4. в. пр. н. е.) јесу најпознатије античке педагошко-филозофске установе у којима су зачете неке од педагошких метода које је ренесанса, а са њом и Милтон, хтела да обнови. Исократова школа с краја 5. и поч. 4. в. пр. н. е. је најамбициознија педагошка установа свог времена – окупљала је стотину значајних личности из читаве Грчке.

⁵⁹ Кирена је била грчка колонија на територији данашње Либије где је Аристип у 4. в. пр. н. е. основао чувену филозофску школу. Александрија је у доба хеленизма била научни центар света, захваљујући чувеној Библиотеци тј. Музеју, где су се чували сви значајни списи из свих области знања и где су под менторством Птолемеја боравили многи најзначајнији научници, уметници и филозофи тога доба.

⁶⁰ Етичко-психолошки инструментализам музике води порекло од Питагорејаца, који су музици придавали универзални космички значај. Платон је потврдио и даље раширио идеју педагошког дејства музике, која је савршено средство обликовања карактера, усклађивања душевних способности, која делује хармонијом и ритмом.

⁶¹ У Милтоново време старешине чета саме су састављале своје јединице, што им је отворило могућност спекулације фингирањем војника, који су постојали сам на списковима за плату, а ову су, наравно, старешине узимале за себе.

⁶² Када се Одисеј после десет година ратовања и још толико лутања, вратио на родну Итаку, својој жени Пенелопи, нашао је гомилу просаца коју су ову буквално опседали. Луком који нити један од свих њих није могао да савије, Одисеј их је све поубијао. Са таквим подухватом Милтон пореди сопствени педагошки програм.

ЛИТЕРАТУРА:

1. John Milton, *Of Education*,

http://www.dartmouth.edu/~milton/reading_room/of_education/ (2007)

2. *Artes and Humanities Through the Eras: The Age of the Baroque and the Enlightenment: (1600-1800)*,

ed. Philip M. Soergel, Thomson Gale, Detroit et al., 2004.

3. Paul Cefalu, “Moral Pragmatism in the Theology of Milton and his Contemporaries, or Habitus Historicized” in *Milton Studies*, Pittsburgh, no. 2, 2002.

4. Ellwood P. Cubberley, *The History of Education*,

<http://www.fullbooks.com/THE-HISTORY-OF-EDUCATION.html> (2008)

5. *Europe 1450 to 1789: Enciclopedia of the Early Modern World*, vol. 1-6, Thomson Gale, Detroit et al., 2004.

6. Samuel Johnson, *Life of Milton* <http://andromeda.rutgers.edu/~jlynch/Texts/milton.html> (2008).

7. Peter Harrison, *The Fall of Man and the Foundations of Science*, Cambridge University Press, New York, 2007.

8. *The Cambridge Companion to Milton*, ed. Dennis Danielson, Cambridge University Press, 1989.

9. Френсис Бекон, *Есеји или Савешти јолићички и морални*, Култура, Београд, 1967.

10. Ханс Блуменберг, *Лејтјимсности новој века*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, Сремски Карловци, 2004.

11. Макс Вебер, „Протестантска етика и дух капитализма“, у: *Сабрани сјиси о социологији религије*, том 1, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 1997.

12. Жан Делимо, *Насјанак и учвршћење реформације*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, Сремски Карловци, 1998.

13. Жан Делимо, *Цивилизација ренесансе*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, Сремски Карловци, 2007.

14. *Историја приватној животи: од ренесансе до просвећености*, пр. Роже Шартије и Жорж Диби, Слио, Београд, 2002.

15. Ернст Касирер, *Проблем знања у филозофији и науци новије доба*, том 1, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, Сремски Карловци, 1998.

16. Јан Амос Коменски, *Велика дидактика: која обухвата ошћину већину о јојме како ваља јоучавати свакоја у свему*, Савез педагошких друштава Југославије, Београд, 1954.

17. Џон Милтон, *Изјубљени рај, I*, Филип Вишњић, Београд, 1989.

18. Џон Милтон, *Изјубљени рај, I I и Рај јоново сјечен*, Филип Вишњић, Београд, 1989.

19. Џоел Мокир, *Ајинини дарови: истјорјски корени економије знања*, Слио, Београд, 2007.

20. Мишел де Монтен, *Ојлеги о васјићтању*, Педагошко друштво НР Србије, Београд, 1953.

21. Доналд Х. Пенингтон, *Евроја у седамнаестјом веку*, Слио, Београд, 2002.

Џумпа Лахири

Привремена ствар

Уобавештењу је стајало да је ствар привремена: у току пет дана доћи ће до прекида струје у трајању од једног часа са почетком у осам сати увече. У последњој снежној међави је отпао један далековод, па ће радници искористити лепо време да га поново прикаче. Радови ће утицати само на домове у мирној улици са дрворедом, у којој су Шоба и Шукумар живели већ три године, недалеко од низа радњи са фасадом од цигле и трамвајске станице.

„Лепо од њих што су нас упозорили“, рече Шоба, више самој себи него Шукумару, након што је наглас прочитала обавештење. Пустила је да јој каиш кожне торбе набрекле од фасцикли склизне са рамена, оставила је торбу у ходнику и ушла у кухињу. Имала је на себи тамноплави кишни мангил од пуплина, сиве панталоне и беле патике и изгледала је са тридесет три године као тип жене на какав је мислила да никад неће да личи.

Дошла је из спортске двора. Тамноцрвени руж јој се оцртавао само на спољној ивици усана, а оловка за очи је оставила тамне мрље испод доњих трепавица. Понекад је тако изгледала, размишљао је Шукумар, ујутро након забаве или након ноћи проведене у бару, кад би била сувише лења да умије лице и сувише нестрпљива да се сруши у његово наручје. Спустила је свежањ пристигле поште на сто и не погледавши је. Очи су јој и даље биле приковане на обавештење које је држала у другој руци. „Ипак би требало да тако нешто обављају у току дана.“

„Мислиш, кад сам ја овде“, рече Шукумар. Ставио је стаклени поклопац на лонац са јагњетином наместивши га тако да је могло да из-

лази мало паре. Од јануара је радио код куће покушавајући да доврши последња поглавља своје дисертације о побунама земљорадника у Индији. „Кад почињу поправки?“

„У обавештењу стоји: деветнаестог марта. Је ли данас деветнаести?“ Шоба је отишла до уоквирене табле од плуте, која је висила на зиду поред фрижидера. На зиду није било ништа друго осим календара са узорцима за тапете Виљема Мориса. Погледала је календар као да га види први пут, проучавајући пажљиво узорак на горњој половини стране пре него што је спустила очи на умрежене бројеве при дну стране. Један пријатељ им је послао тај календар поштом као Божићни поклон иако Шоба и Шукумар нису славили Божић те године.

„Значи, то је данас“, рече Шоба. „Узгред, имаш заказано код зубара следећег петка.“

Прешао је језиком преко зуба; заборавио је да их опере тог јутра, што није било први пут. Није изашао из куће целог тог дана, као ни претходног. Што је Шоба више одсуствовала од куће, што је више радила прековремено на послу и прихватала додатне пројекте, то је он више желео да остаје код куће, не излазећи напоље чак ни да покупи пошту или да купи воће или вино у радњама поред трамвајске станице.

Шест месеци раније, у септембру, Шукумар је био на академској конференцији у Балтимору кад је Шоба добила порођајне болове, три недеље пре предвиђеног термина. Није хтео да иде на ту конференцију, али Шоба је на томе инсистирала; било је важно да склапа познанства, јер је следеће године требало да тражи посао. Рекла му је да има његов број телефона у хотелу, као и план

и бројеве лета и да се договорила са својом пријатељицом Џилијан да је одвезе у болницу у хитном случају. Кад је такси тог јутра кренуо према аеродрому, Шоба је стајала у кућном мантилу, махала и држала једну руку на набреклом стомаку, као да јој је то савршено природан део тела.

Сваки пут кад је размишљао о том тренутку, о тренутку кад је последњи пут видео Шобу трудну, сећао се највише таксија, црвеног каравана са плавим натписом. Ауто је био огроман у поређењу са њиховим. Иако је Шукумар био висок преко сто осамдесет центиметара и имао шаке сувише велике да би могле да стану у џепове фармерки, на задњем седишту таксија осећао се као патуљак. Док је такси јурио улицом Бикон, замишљао је дан када ће Шоба и он можда морати да купе караван да би развозили децу у музичку школу и код зубара. Замишљао је себе како чврсто држи волан док се Шоба окреће да пружи деци сок. Раније су такве слике родитељства мучиле Шукумара и доприносиле само још више његовој nelaгодности због тога што је имао тридесет пет година и био још увек студент. Међутим, тог јутра у рану јесен, док су се крошње још увек повијале под бронзаним лишћем, по први пут му је та слика била пријатна.

Неко од особља у хотелу га је некако нашао у низу истих конгресних просторија и пружио му круто парче папира. На папиру је стајао само један телефонски број, али Шукумар је знао да је то број болнице. Кад се вратио у Бостон било је свршено. Беба је била рођена мртва. Шоба је лежала у кревету и спавала у засебној соби која је била толико мала да је поред кревета било једва места за стајање. Соба се налазила у болничком крилу које нису обišли кад су им као будућим родитељима показивали породилиште. Шобина плацента је била попустила и обављен је царски рез, али не довољно брзо. Лекар је објаснио да се

такве ствари дешавају и насмешио се на најљубазнији могући начин којим је могуће смешити се људима које човек среће само професионално. Шоба ће за неколико недеља поново да буде на ногама. Ништа не указује на то да убудуће неће моћи да има децу.

Тих дана је Шоба увек одлазила пре него што би се Шукумар пробудио. Отворио би очи, видео би дуге црне длаке на њеном јастуку и мислио би на њу, како обучена испија своју већ трећу шољу кафе у канцеларији у граду, где је тражила штампарске грешке у уџбеницима и обележавала их по систему који му је једном објаснила, користећи мноштво оловака у разним бојама. Обећала му је да ће исто то да уради и са његовом дисертацијом чим буде завршена. Завидео јој је на специфичности њеног задатка, за разлику од неодређене природе његовог. Он је био један просечан студент са способношћу да без радозналости упија детаље. До септембра је макар радио марљиво, ако не и посвећено, резимирајући поглавља и извлачећи оно што је важно на блоку жутог папира на линије. Сад би, међутим, лежао у њиховом заједничком кревету док му не би постало досадно и пиљио у своје ормарско крило које је Шоба увек остављала полуотворено, у јакне од твида и сомотске панталоне, између којих неће морати да бира да би подучавао студенте тог семестра. Након што је беба умрла, било је сувише касно да прекине своје обавезе као предавач, али је његов саветник средио да Шукумар буде слободан за време пролећног семестра. Био је на шестој години студија. „Пролећни семестар и цело лето би требало да ти дају добар подстицај“, рекао му је саветник. „Требало би да си у стању да приведеш ствари крају до следећег септембра.“

Шукумар, међутим, није имао никакав подстицај. Уместо тога је размишљао како су он и Шоба постали експерти у међусобном избегавању у својој кући са три спаваће

собе и проводили што је више могуће времена на различитим справовима. Размишљао је о томе како се више не радује викендима, кад би Шоба седела сатима на софи са својим оловкама и фасциклама, а он се прибојавао да би можда било непристојно да пусти плочу у својој сопственој кући. Размишљао је о томе како га одавно није погледала у очи и насмешила се или шапнула његово име у оним ретким приликама кад су једно другом још увек додиривали тела пре спавања. У почетку је мислио да ће проћи, да ће Шоба и он све то некако да пребродити. Шоба је имала тек тридесет три године. Била је јака и поново на ногама. То, међутим, није била утеха. Шукумар би се често у време ручка ишчупао најзад из кревета и силазио да попије остатак кафе који му је Шоба остављала на кухињском креденцу заједно са празном шољом.

Шукумар је скупио у руку љуске од лука и пустио их да падну у канту за отпатке, поврх трака лоја које је скинуо са јагњетине. Пустио је воду да тече у судоперу, потопио нож и даску за сечење у воду и утрљао половину лимуна у врхове прстију да би се ослободио мириса белог лука. Био је то трик који је научио од Шобе. Било је пола осам. Кроз прозор је видео небо, црно као течна смола. Дуж ивичњака је и даље било неравномерних наноса снега иако је напољу било довољно топло да се хода без капе и рукавица. У последњој олуји је напао скоро метар снега, па су људи недељу дана морали да ходају кроз уске ровове у једној колони. То је недељу дана Шукумару био изговор да не излази напоље. Ровови су сад, међутим, постајали све шири и вода је стално отицала кроз сливнике на плочнику.

„Јагњетина неће бити готова до осам“, рече Шукумар. „Можда ћемо морати да једемо у мраку.“

„Можемо да запалимо свеће“, предложила је Шоба. Распустила је косу, преко дана уредно везану на

потиљку, и изула патике не одвезујући их. „Идем да се истуширам пре него што нестане струја“, рекла је пењући се уз степенице. „Доћи ћу доле.“

Шукумар је померио њену торбу и патике уз фрижидер. Није пре била оваква. Раније је остављала свој мантил на вешалици, своје патике у ормар и плаћала је рачуне чим би стигли. Сад се, међутим, понашала у кући као у хотелу. Чињеница да се жута платнена фотеља у дневној соби није слагала са плаво-кестењастим турским тепихом није јој више сметала. На затвореној веранди на зачељу куће је на плетеној столици још увек лежала нетакнута бела торба пуна чипке од које је једном намеравала да направи завесе.

Док се Шоба туширала, Шукумар је отишао у купатило на доњем спрату и нашао нову четкицу за зубе у кутији испод умиваоника. Јефтине оштре чекиње су му повредиле десни, па је испљунуо крв у умиваоник. Резервна четкица је била једна од многих које су држали у металној корпи. Шоба их је купила једном кад су биле на распродаји, у случају да неки посетилац у последњем тренутку одлучи да преспава код њих.

То је било типично за Шобу. Била је тип особе која се припрема за изненађења, било добра или лоша. Кад би нашла сукњу или новчаник који јој се свиђају, купила би по два комада. Додатну зараду од свог посла је држала на посебном рачуну на своје име. То му није сметало. Његова мајка је доживела слом кад му је отац умро, напустила кућу у којој је одрастао, вратила се у Калкуту и оставила Шукумара да се постара о свему. Њему се свиђало што је Шоба другачија. Запрепашћивала га је њена способност да размишља унапред. Кад је она ишла у куповину, остава је увек била препуна залиха маслиновог и кукурузног уља, зависно од тога да ли су спремали италијанску или индијску храну. Било је ту и безброј паковања тестенине свих облика и

Белешка о ауторки:

Џумпа Лахири (Jhumpa Lahiri) је америчка списатељица индијског порекла. Рођена је 1967. године у Лондону, а расла је на Роуд Ајленду. Прича *Привремена ствар* (*A Temporary Matter*) је преузета из њене прве збирке прича *Тумач болести* (*Interpreter of Maladies*, Houghton Mifflin Company, Boston–New York, 1999), за коју је добила Пулицерову награду 2000. године, награду часописа *The New Yorker* за дебитантско остварење исте године, као и Хемингвејеву награду ПЕН-а 1999. године. Џумпа Лахири је и ауторка романа *The Namesake* (2003), по коме је 2007. снимљен и филм, као и збирке прича *Unaccustomed Earth* (2008).

У својим причама ауторка најчешће тематизује живот индијских емиграната у Америци, сукоб различитих култура, међуљудске односе у браку и породици и отуђење између прве и друге генерације емиграната.

Џумпа Лахири је потпредседница америчког ПЕН клуба. Живи и ради у Њујорку.

боја, неотворених врећица басмати пиринча, читавих плећки јагњетине и козјег меса купљених код касапина муслимана са пијаце Хеј, исечених и замрзнутих у небројено пластичних кеса. Сваке друге суботе луњали су кроз лавиринт тезги које је Шукумар напоследку знао напамет. Посматрао ју је тад у неверици како купује све више хране и вукао се за њом са платненим торбама док се она пробијала кроз гомилу и препирала се на јутарњем сунцу са младичима, премладим да се брију, али већ без зуба, који су везивали браон папирне кесе са артичокама, шљивама, кореном ђумбира и слатким кромпиром, спуштали их на своје ваге и добацивали их Шоби једну по једну. Није марила што је гурају чак ни кад је била трудна. Била је висока и широких рамена и имала је кукове за које је њен лекар тврдио да су створени за рађање. Кад су се затим возили кући и ауто кривудао дуж улице Чарлс, увек су се чудили колико су хране накуповали.

Та храна се никад није бацала. Кад су навраћали пријатељи, Шоба је припремала јела за која се чинило да захтевају пола дана припреме, користећи све што је замрзнула или флаширала, и то не јефтине

ствари из конзерве, него паприке које је сама маринирала са рузмарином и туршију коју је кувала недељом мешајући у шерпама парадајз са сувим шљивама. Њене стаклене тегле означене етикетама су стајале нанизане на полицама у кухињи у виду бескрајних запечаћених пирамида, у количинама довољним да, како су сами признали, и њихови унуци од свега пробају. Све су то до сад појели. Шукумар је стално користио залихе спремајући оброке за њих двоје, одмеравао је шолице пиринча и из дана у дан одмрзавао кесе са месом. Свако поподне је прочешљавао њене куваре и следио њена упутства подвучена оловком, како треба да користи две кашичице млевеног семена коријандера уместо једне или црвено сочиво уместо жутог. Сваки рецепт је био обележен датумом, који је означавао кад су по први пут заједно пробали то јело. Други април, карфиол са коморачем. Четрнаести јануар, пилетина са бадемима и сувим грождем. Није се уопште сећао да је јео та јела, али ето, била су ту, евидентирана њеним уредним лекторским рукописом. Шукумар је сад уживао у кувању. Кување је била једина ствар која му је давала осећај

да је продуктиван. Знао је да би Шоба, да није било њега, јела зделу житарица за вечеру.

Вечерас ће нестати струја и мораће да једу заједно. Већ месецима су се послуживали са шпорета. Он би понео свој тањир у радну собу и пуштао да се јело охлади на радном столу пре него што би га стрпао у уста без паузе, док је Шоба носила свој тањир у дневну собу, где је гледала квизове или лекторисала фасцикле својим арсеналом оловака у боји.

Током вечери је долазила да га обиђе. Кад би је чуо да долази, одложио би свој роман и почињао да куца реченице. Она би спустила руке на његова рамена и пиљила заједно са њим у плавичастим одсјај компјутерског екрана. „Немој да радиш превише“, рекла би након минут или два и онда отишла у кревет. То је било једино време у току дана кад би дошла да га види, па ипак је почео да се ужасава тог тренутка. Знао је да је то нешто на шта је себе присиљавала. Осврнула би се на зидове собе које су прошлог лета заједно украсили траком са паткама које марширају и зечевима који свирају трубе и добоше. Испод прозора је крајем августа стајала колевка од трешњиног дрвета, сто за мењање пелена са зветло зеленим ивицама и столица за љуљање са карираним јастуцима. Шукумар је све то склонио пре него што је довезао Шобу из болнице, а патке и зечеве изгребао лопатицом. Из неког разлога њега та соба није прогањала као Шобу. Кад је у јануару престао да ради у свом одељку за читање у библиотеци, намерно је поставио радни сто баш ту, делимично зато што је соба на њега деловала умирујуће, а делимично зато што је то било место које је Шоба избегавала.

Шукумар се вратио у кухињу и почео да отвара фиоке. Покушавао је да пронађе свећу међу маказама, жицама за мућење и тучком и аваном које је Шоба купила на базару у Калкути и користила за

ситњење белог лука и махуна кардамона, раније док је још кувала. Нашао је цепну лампу без батерија, као и полупразну кутију рођенданских свећица. Шоба му је као изненађење приредила рођенданску забаву прошлог маја. Сто двадесет људи се било нагурало у кућу – све сами пријатељи и пријатељи пријатеља, које су сад систематски избегавали. Боце са португалским вином су лежале на леду у кади. Шоба је била у петом месецу трудноће и пила је пиво од ђумбира из чаше за мартини. Била је направила крем колач од ваниле са пудингом и ушпинованим шећером. Целе те вечери док су ходали између гостију на забави, држала је његове дуге прсте уплетене међу своје.

Од септембра је њихов једини гост била Шобина мајка. Дошла је из Аризоне и остала код њих два месеца након што се Шоба вратила из болнице. Спремала је вечеру сваки дан, возила се до супермаркета, прала им веш и одлагала га. Била је религиозна жена. На ноћном стоцићу у гостинској соби направила је мало светилиште са једном уоквиреном сликом богиње лица боје лаванде и једним тањиром са латицама невена, где се молила за здраве унуке у будућности. Према Шукумару је била љубазна, али не и пријатељски расположена. Склапала му је џемпере са умећем које је стекла радећи у робној кући. Заменила му је отпало дугме на капуту и исплела му шал у крем-браон боји, који му је предала без имало церемонијалности, као да је шал управо изгубио, а није приметио. Никад са њим није причала о Шоби; једном кад је поменуо бебину смрт подигла је поглед са свог плетива и рекла: „Али ти чак ниси ни био тамо“.

Изгледало му је чудно да није било правих свећа у кући, да се Шоба није припремила на такво уобичајено ванредно стање. Тражио је нешто у шта би могао да стави рођенданске свећице и одлучио се за земљу у саксији са бршљаном, која је обично стајала на про-

зору изнад судопере. Иако је биљка стајала само неколико центиметара удаљена од славине, земља је била тако сува да је морао прво да је залије да би свећице могле да стоје усправно. Одгурнуо је у страну све што је лежало на столу, хрпу поште и непочитане књиге из библиотеке. Сећао се њихових првих оброка за тим кухињским столом, кад су били толико усхићени што су у браку, што најзад живе заједно у истој кући, да би просто будаласто једно другом пружили руке, више жељни вођења љубави него хране. Поставио је два извезена подметача на сто, свадбени поклон једног ујака из Лукнова, и тањире и чаше за вино које су обично чували за госте. Ставио је бршљан на средину стола. Бело оивичени срцолики листови су били окружени са десет свећица. Укључио је дигитални радио-сат и нашао станицу са џез музиком.

„Шта све ово значи?“, упитала је Шоба кад је сишла низ степенице. Коса јој је била увијена у дебели бели пешкир. Скинула је пешкир са главе и пребацила га преко столице, пустивши да јој влажна црна коса падне низ леђа. Док је корачала одсутно према шпорету извукла је прстима неколико праменова косе. Имала је на себи чисту тренерку, мајицу и стари фланелски огртач. Стомак јој је био поново раван,

а струк узак у поређењу са широким куковима на којима је алкаво везала огртач у чвор.

Било је скоро осам. Шукумар је ставио пиринач на сто, а сочиво од претходне вечере гурнуо у микроталасну рерну и притиснуо бројеве на термостату.

„Направио си *rogan josh*!“, приметила је Шоба гледајући кроз стаклени поклопац у паприкаш светле боје.

Шукумар је извукао комад јагњетине и уштиную месо кратко прстима да се не би опекао. Кашиком за сервирање је пробао на већем комаду да ли се месо лако одваја од коске. „Готово је“, рекао је.

Микроталасна рерна је запиштала управо у тренутку кад је нестала струја и музика се изгубила. „Савршен осећај за време“, рекла је Шоба.

„Успео сам да нађем само рођенданске свећице.“ Осветлио је бршљан и ставио преостале свећице у кутију са шибицама поред свог тањира.

„Није важно“, рекла је кружећи прстом око постоља винске чаше. „Изгледа лепо.“ Знао је како седи у помрчини, мало нагнута напред, прекрштених глежњева на најнижој пречки столице, левим лактом ослоњена о сто. У потрази за свећицама Шукумар је нашао једну боцу

вина у картонској кутији за коју је мислио да је празна. Углавио је боцу између колена и угурао отварач. Бринуо је да ће вино да се проспе, па је узео чаше и принео их свом крилу да би сипао вино. Служили су се мешајући пиринач виљушкама и жмиркали очима кад год би извукли ловоров лист или чен белог лука из паприкаша. Сваких неколико минута Шукумар је палио по неколико нових рођенданских свећица и стављао их у земљу у саксији.

„Као у Индији“, казала је Шоба гледајући га како се труди око свог импровизованог свећњака. „Струје понекад нема сатима. Једном сам морала да присуствујем целој пиринчаној церемонији у мраку. Беба је плакала и плакала. Мора да јој је било страшно вруће.“

Њихова беба никад није заплакала, размишљао је Шукумар. Њихова беба никад неће имати пиринчану церемонију иако је Шоба већ била саставила списак гостију и донела одлуку кога ће од своја три брата да замоли да нахрани дете првим оброком чврсте хране, у шестом месецу ако је беба дечак, у седмом ако је девојчица.

„Је ли теби вруће?“ упитао је. Одгурнуо је пламтећу саксију са бршљаном на други крај стола, ближе хрпи књига и поште, након чега им је било још теже да виде једно друго. Одједном је био изнервиран што не може да се попне уз степенице и седне испред рачунара.

„Не. Изврсно је“, рекла је куцајући виљушком о тањир. „Стварно је изврсно.“

Досу јој је вино у чашу. Захватила му се.

Раније нису били овакви. Сад је морао да се бори да каже нешто што је занима, нешто што би је натерало да дигне поглед са тањира или са лекторских фасцикли. Напослетку је одустао од покушаја да је забави и навикао се на то да му ћутање не смета.

„Сећам се да смо за време нестанка струје у кући моје бабе сви морали нешто да кажемо“, наставила је

Шоба. Једва је могао да јој види лице, али је по боји њеног гласа знао да су јој очи по навици скупљене, као да покушава да се усредреди на неки удаљени предмет.

„Шта, на пример?“

„Не знам. Неку песмицу, шалу, чињеницу о свету. Из неког разлога су моји рођаци увек хтели да им набрајам имена мојих пријатеља у Америци. Не знам зашто их је то толико занимало. Кад сам прошли пут видела тетку, питала ме о четири девојчице са којима сам ишла у основну школу у Тусону. Данас једва да их се и сећам.“

Шукумар није провео толико времена у Индији као Шоба. Његови родитељи, који су се настанили у Њу Хемширу, обично су ишли у Индију без њега. Кад је први пут отишао у Индију као дете, замало је умро од амевне дизентерије. Његов отац је био нервозног карактера и плашио се да га поново поведе, у случају да се нешто деси, па га је остављао код тетке и тече у Конкорду. Као тинејџер је више волео да за време лета иде на камповање или да продаје сладолед него да иде у Калкуту. Индија је почела да га занима тек након што му је отац умро, на последњој години колеца, па је почео да изучава њену историју из учебника као било који други предмет. Волео би да је сад могао да има своју сопствену причу о Индији из детињства.

„Хајде то да радимо“, рече она изненада.

„Шта да радимо?“

„Да једно другом кажемо нешто у мраку.“

„Шта, на пример? Ја не знам ниједан виц.“

„Не, не вице.“ Размишљала је кратко. Шта кажеш на то да једно другом кажемо нешто што никад раније нисмо рекли?“

„Играо сам ту игру у средњој школи“, присећао се Шукумар. „Кад год сам био пијан.“

„Мислиш на игру истине. Ово је другачије. Океј, ја ћу да почнем.“ Отпила је гутљај вина. „Први пут кад

сам остала сама у твом стану погледала сам у твој адресар да видим да ли си унео моје име. Мислим да смо се познавали око две недеље.“

„Где сам ја био?“

Отишао си у другу собу да се јавиш на телефон. Била је то твоја мајка, па сам рачунала на то да ће разговор да буде дуг. Хтела сам да знам да ли сам унапредовала са ивице новина у адресар.“

„И, јеси ли?“

„Нисам. Али нисам дигла руке од тебе. Сад је на тебе ред.“

Није могао ничег да се сети, али Шоба је чекала на њега да нешто каже. Већ месецима није изгледала тако одлучно. Шта је још остало што је могао да јој каже? Размишљао је о њиховом првом сусрету пре четири године у сали за предавања у Кембриџу, где је група бенгалских песника говорила своју поезију. Сели су једно поред другог на дрвене столице на склапање. Шукумару је убрзо постало досадно; није био у стању да разазна књижевну дикцију, па није могао да се придружи остатку публике кад су уздисали и свечано климали главама после одређених фраза. Пиљио је у новине склопљене у крилу и проучавао температуру у градовима широм света. Тридесет осам степени јуче у Сингапуру, десет у Стокхолму. Кад је окренуо главу улево видео је поред себе жену како саставља списак за куповину на полеђини фасцикле и био је запањен кад је открио да је лепа.

„Океј“, рекао је, сетивши се. „Кад смо први пут изашли заједно на вечеру, у онај португалски ресторан, заборавио сам да дам напојницу конобару. Следећег јутра сам опет отишао тамо, сазнао како се конобар зове и оставио новац управнику ресторана.“

„Ишао си поново чак до Самервила само да би оставио напојницу конобару?“

„Узео сам такси.“

„Како то да си заборавио да оставиш напојницу?“

Рођенданске свећице су догореле, али је јасно замишљао њено

лице у мраку, крупне косе очи, пуне усне боје грожђа и ожиљак од пада са столице кад је имала две године, још увек видљив у облику зареза на њеној бради. Сваким даном, примећивао је Шукумар, изгледало је да њена лепота, која га је раније опчињавала, све више бледи. Козметика која је некад изгледала сувишна сад се чинила неопходном, не да би је улепшала него да би је на неки начин дефинисала.

„При крају вечере имао сам неки чудан осећај да бих можда могао да се оженим тобом“, рекао је, признајући то по први пут себи као и њој. „Мора да ми је то одвукло пању.“

Шоба је следеће вечери дошла кући раније него обично. Од претходне вечере је преостало јагњетине, коју је Шукумар подгрејао да би могли да вечерају у седам. Тог дана је изашао напоље кроз снег који се топио и купио у радњи на углу паковање зашиљених свећа и батерије за џепну лампу. Ставио је свеће у месингане свећњаке у облику лотоса на креденцу, али су јели под светлошћу лустера са бакарним ободом, који је висео изнад стола.

Кад су завршили са јелом, Шукумар је био изненађен кад је видео да Шоба ставља свој тањир на његов и носи их до судопере. Био је претпоставио да ће да се повуче у дневну собу и забарикадира се иза својих фасцикли.

„Не брине за судове“, рекао је и узео јој тањире из руку.

„Глупо је да не бринем за судове“, одговорила је сипајући мало детерџента на сунђер. „Скоро ће осам сати.“

Срце му је поскочило. Цео дан се унапред радовао нестанку струје. Размишљао је о ономе што је Шоба рекла претходне ноћи, о томе како је завирила у његов адресар. Пријало му је да је се сећа онакве каква је била тада, како је била смела, а опет нервозна кад су се први пут срели, и како пуна наде. Стајали су тик једно уз друго поред судопере, док су им се одрази стапали у прозор-

ском оквиру. То га је постидело, као онда кад су први пут стајали заједно у огледалу. Није могао да се сети кад су се последњи пут фотографисали. Престали су да иду на забаве и нигде више нису ишли заједно. На филму у његовом фото-апарату су још увек биле слике трудне Шобе у дворишту.

Након што су опрали судове, нагнули су се преко креденца и обрисали руке супротним крајевима крпе. У осам сати је у кући завладао мрак. Шукумар је упалио фитиљ на свећама задивљен њиховим дугим и постојаним пламеном.

„Хајде да седимо напољу“, рече Шоба. „Мислим да је још увек топло.“

Понели су по једну свећу и сели на степенице. Изгледало је чудно што седе напољу док су унаоколо још увек лежали остаци снега. Вечерас су, међутим, сви били ван куће, јер је ваздух био довољно свеж да људи живну. Врата су се отвараола и затварала. Једна мала поворка суседа је прошла поред њих носећи џепне лампе.

„Идемо у књижару да прелиставамо књиге“, довикнуо им је човек сребрне косе. Хођао је поред своје супруге, једне мршаве жене у винд-јакни, и држао пса на повоцу. Били су то Бредфордови, који су убацили карту са изјавом саучешћа у њихово поштанско сандуче прошлог септембра. „Чуо сам да имају своје сопствено напајање струјом.“

„Надам се да имају“, рекао је Шукумар. „Иначе ћете морати да прелиставате у мраку.“

Жена се насмејала и ухватила мужа под руку. „Хоћете да нам се придружите?“

„Не, хвала“, довикнули су Шоба и Шукумар углас. Шукумара је изненадило да су се њене речи поклопиле са његовим.

Питао се шта ће Шоба да му каже у мраку. Најгоре могућности су му пролазиле кроз главу: да га је преварила; да нема више поштовања за њега јер има тридесет пет година и још увек студира; да му

пребацује што живи у Балтимору као и њена мајка. Знао је ипак да све то није истина. Била му је верна, као и он њој. Веровала је у њега. Она је та која је инсистирала да он оде у Балтимор. Шта је то што нису знали једно о другом? Знао је да она чврсто скупуља прсте док спава и да се трза у сну кад ружно сања. Знао је да више воли жуте него зелене диње. Знао је да је прво што је урадила кад се вратила из болнице било то да је сакупила ствари и побацала их на гомилу у ходнику: књиге са полица, биљке са прозора, слике са зидова, фотографије са столова, лонце и тигање који су висили на кукама изнад шпорета. Шукумар јој се тад склонио с пута и посматарао је како систематски иде од собе до собе. Кад је најзад била задовољна застала је и осмотрила хрпу коју је направила, развукавши уста са таквим презиром да је Шукумар помислио да ће да пљуне. Затим је почела да плаче.

Постајало му је хладно док је седео на степеништу. Осећао је да она треба да проговори прва да би он могао да одговори.

„Онда кад нам је твоја мајка дошла у посету“, рекла је најзад. „Кад сам једне ноћи рекла да морам да останем на послу до касно, отишла сам са Џилијан да попијемо мартини.“

Посматрао је њен профил, узани нос и помало мушкобањасто извијену браву. Добро се сећао те ноћи; мајка и он су јели заједно, он је био уморан од држања спојених часова и желео је да је Шоба ту како би могла да каже више правих ствари пошто је он говорио само погрешне. Било је протекло дванаест година од смрти његовог оца, па је његова мајка дошла код њих на две недеље како би могли заједно да одају почаст успомени на оца. Сваке ноћи мајка је spremала нешто што је отац волео, али је била сувише узбуђена да би сама могла да једе, па би јој се очи напуниле сузама док ју је Шоба миловала по руци. „То је тако дирљиво“, рекла му је Шоба тада. Сад је

замишљао Шобу са Џилијан, у бару са плишаним пругастим софама, у оном истом бару у који су обично ишли након биоскопа, како тражи још једну маслинку за свој мартини и позајмљује цигарету од Џилијан. Замишљао ју је како се жали и како Џилијан саосећа са њом због посета мужевљеве фамилије. Џилијан је била та која је Шобу одвезла у болницу.

„На тебе је ред“, рекла је и прекинула му мисли.

На крају њихове улице Шукумар је чуо звук бушилице и електричаре како покушавају да је нагласају довикујући се. Посматрао је поцрнеле фасаде кућа дуж улице. У прозору једне куће су гореле свеће. Из димњака се, упркос топлоти, извијао дим.

„Преписивао сам на испиту из оријенталне цивилизације на колеџу“, рекао је. „Био ми је то последњи семестар, последња група испита. Отац ми је умро неколико месеци пре тога. Могао сам да видим плаву књигу типа који је седео поред мене. Био је Американац, неки манијак. Знао је Урду и Санскрит. Ја нисам могао да се сетим да ли је стих који је требало да препознамо био пример *ghazala*² или не. Погледао сам његов одговор и преписао га.“

Било је то пре петнаест година. Осетио је олакшање након што јој је рекао.

Окренула се према њему и погледала не у његово лице него у његове ципеле – у старе мокасине које је носио као папуче, са кожом стално спљоштеном позади. Питао се да ли је уопште дотиче то што је рекао. Узела га је за руку и стисла је. „Ниси морао да ми кажеш зашто си то урадио“, рекла је и привила се ближе уз њега.

Седали су заједно до девет сати, кад је струја поново дошла. Чули су неке људе на другој страни улице како корачају по веранди и како се укључују телевизори. Бредфорд-ви су се враћали кући уз улицу једећи сладолед у корнету и машући

им. Шоба и Шукумар су отпоздравили машући. Онда су устали, његова рука још увек у њеној, и ушли у кућу.

Некако се претворило у то, иако ништа нису рекли. У размену признања – како су на ситне начине повредили једно друго и себе саме. Шукумар је следећег дана сатима замишљао шта да јој каже. Био је растрзан између тога да јој каже како је једном исцепао слику једне жене из неког од женских модних часописа на које је била претплаћена, и носио је недељама међу својим књигама, и тога да јој каже како у ствари није изгубио плетени прслук који му је купила за трећу годишњицу брака, већ га је заменио за готовину у радњи код Филене и напио се сам у хотелском бару у сред бела дана. За прву годишњицу брака Шоба је само за њега спремила вечеру од десет јела. Прслук га је депримирао. „Жена ми је поклонила плетени прслук за годишњицу брака“, жалио се бармену главе отежале од коњака. „Шта очекујеш?“, одговорио је бармен. „Ожењен си.“

Што се тицало слике жене из часописа, није знао зашто ју је исцепао. Није била тако лепа као Шоба. Носила је белу хаљину са шљокицама, имала мрзовољно лице и мршаве мушкобањасте ноге. Голе руке је држала подигнуте, са песницама око главе, као да хоће да се удари по ушима. Била је то реклама за чарапе. Шоба је у то време била трудна и стомак јој је изненада постао толико огроман да Шукумар више није желео да је додирне. Први пут је видео ту слику док је лежао поред ње у кревету и посматрао је док чита. Кад је спазио часопис на гомили за рециклажу пронашао је у њему ту жену и исцепао страницу што је пажљивије могао. Око недељу дана је допуштао себи сваког дана да баци поглед на њу. Осећао је снажну пожуду према тој жени, али је то била пожуда која се после минут-два претварала у гађење. То је било највеће неверство до кога је одмакао.

Рекао је Шоби за прслук треће ноћи, четврте ноћи за слику. Није рекла ништа док је говорио, није показивала ни протест ни прекор. Просто је слушала, а потом га узела за руку, стискајући је као и пре тога. Треће ноћи му је рекла да га је једном након предавања које су заједно слушали пустила да разговара са шефом његове катедре, а није му рекла да има остатак паштете на бради. Био ју је изнервирао из неког разлога, па га је пустила да прича и прича о томе како је обезбедио стипендију за следећи семестар, а да му није показала прстом на своју браду као сигнал. Четврте ноћи му је при знала да јој се никад није свиђала песма коју је објавио у једном књижевном часопису у Јути, једина песма коју је објавио у свом животу. Написао је ту песму након што је упознао Шобу. Додала је како мисли да је песма сентиментална.

Нешто се догађало кад је кућа била у мраку. Били су у стању да поново разговарају једно с другим. Треће ноћи су након вечере седели заједно на софи и чим је постало мрачно почео је да је љуби неспретно по челу и по лицу и иако је био мрак склопио је очи знајући да их је склопила и она. Четврте ноћи су се пажљиво попели уз степенице до кревета, заједно опипавајући стопалима последњи степеник пре одморишта и водили љубав са неким очајем који су били заборавили. Плакала је без гласа, шапнула његово име и прстом му у мраку прешла преко обрва. Док су водили љубав замишљао је о томе шта да јој каже следеће ноћи и о томе шта ће она њему да каже и та мисао га је узбуђивала.

„Држи ме“, рекао је, „држи ме у свом наручју“. Кад су се светла на доњем спрату упалила већ су били заспали.

Петог дана ујутро Шукумар је нашао у поштанском сандучету још једно обавештење од електро компаније. Далековод је био поправљен пре рока, стајало је у обавештењу. Био је разочаран. Планирао је да

Шоби направи *malai*³ са шампи-ма, али кад је стигао до радње није му више било до кувања. Није више исто, размишљао је, сад кад зна да неће бити нестанка струје. Шкампи су у радњи изгледали сиви и танки. Конзерва са кокосовим млеком је била прашњава и прескупа. Свеједно их је купио, као и једну воштану свећу и боцу вина приде.

Дошла је кући у пола осам. „Претпостављам да је ово крај наше игре“, рекао је кад је видео како чита обавештење.

Погледала га је. „Можеш свеједно да запалиш свеће ако хоћеш.“ Вечерас није отишла у спортску дворану. Носила је одело испод кишног мантила. Шминка јој је у последње време изгледала свежије.

Кад је отишла уз степенице да се пресвуче, Шукумар је насуо себи вино и пустио плочу, албум Телонијуса Монка, који је знао да она воли.

Кад је сишла, јели су заједно. Није му се захвалила нити му уделила комплимент. Просто су јели у мрачној соби под сјајем воштане свеће. Преживели су један тежак период. Појели су шампе. Попили су прву боцу вина и начели другу. Седели су заједно све док свећа није скоро догорела. Она се врпољила на столицу и Шукумар је мислио да хоће нешто да каже, али је она уместо тога угасила свећу, устала, укључила светло и поново села.

„Зар нећемо да држимо светло искључено?“, упитао је Шукумар. Шоба је одгурнула тањир у страну и склопила руке на столу. „Хоћу да видиш моје лице кад ти ово будем рекла“, рекла је нежно.

Срце је почело да му лупа јаче. Оног дана кад му је рекла да је трудна употребила је потпуно исте речи и изговорила их на исти нежан начин, након што је искључила кошаркашку утакмицу коју је гледао на телевизији. Тада није био припремљен. Сад јесте.

Само што није желео да је опет трудна. Није желео да мора да се претвара да је срећан.

„Тражила сам стан и нашла сам га“, рекла је суживши очи на нешто, како се чинило, иза његовог левог рамена. Није била ничија кривица, наставила је. Довољно су тога прошли. Требало јој је да неко време буде сама. Имала је уштеђевину за сигурносни депозит. Стан је на Бикон Хилу, па ће моћи пешице да иде на посао. Потписала је уговор те ноћи пре него што је дошла кући.

Није хтела да га погледа, али је он пињо у њу. Било је очигледно да је увежбала шта да му каже. Све ово време је тражила стан, проверавала притисак воде у славинама и распитивала се у агенцији за некретнине да ли су грејање и топла вода укључени у станарину. Шукумару се смучило од сазнања да је све те претходне вечери провела припремајући се за живот без њега. Осетио је олакшање, а опет, било му је и мучно. То је оно што је покушавала да му каже претходне четири вечери. То је био смисао њене игре.

Сад је био на њега ред да нешто каже. Постојало је нешто што се за рекао да јој никад неће рећи и током шест месеци је дао све од себе да то блокира из својих мисли. Пре прегледа ултразвуком била је замолила лекара да јој не открије пол детета и Шукумар се са тим сложио. Хтела је да то буде изненађење.

Касније, у оних неколико прилика кад су говорили о свему што се десило, рекла му је да су макар били поштеђени тог сазнања. На неки начин је скоро била поносна на ту своју одлуку, јер јој је омогућила да нађе утеху у непознаници. Знао је да она полази од тога да је и за њега то била мистерија. Био се тад вратио прекасно из Балтимора – кад је све већ било готово и она лежала на болничком кревету. Али није се вратио прекасно. Вратио се довољно рано да види њихову бебу и да је узме у наручје пре него што су је кремирали. У први мах је устукнуо на тај предлог, али лекар је рекао да би то што ће бебу узети у наручје могло да му помогне да преброди процес жалости. Шоба је спавала.

Беба је била опрана, а њени надувени капци затворени заувек за спољни свет.

„Наша беба је била дечак“, рекао је. „Кожа му је била више црвена него браон. Имао је црну косу. Био је тежак скоро два килограма и двеста седамдесет грама. Прсти су му били чврсто скупљени, баш као твоји кад спаваш.“

Шоба га је тад погледала, лица згрченог од туге. Преписивао је на једном испиту на колеџу, истргнуо је слику жене из часописа. Вратио је прслук и зато се напио у сред дана. То су биле ствари које јој је рекао. У замраченој соби непознатог болничког крила држао је на грудима свог сина који је познавао живот само унутар ње. Држао га је све док сестра није покуцала и однела га, а он себи обећао тог дана да никад неће рећи Шоби, зато што ју је тада још увек волео и зато што је то била једина ствар у њеном животу за коју је желела да буде изненађење.

Шукумар је устао и ставио свој тањир на њен. Однео је тањире до судопере, али уместо да одврне славину погледао је кроз прозор. Напољу је вече још увек било топло и Бредфордски су ходали руку под руку. Док их је посматрао у соби је постало мрачно, па се окренуо. Шоба је искључила светло. Вратила се за сто и села, а после неког времена Шукумар јој се придружио. Плакали су заједно, због ствари које су сад знали.

Превела са енглеској:
Jelena Kuckler-Radovanović

НАПОМЕНЕ:

- ¹ Врста индијског јела са јагњетином
- ² Лирска поетска форма пореклом из Персије
- ³ Врста пикантног индијског јела

Светислав Стојановић

Први српско-малтешки речник

(Српско-малтешки речник = Dizzjunarju mali-serb, Светислав Л. Стојановић/
Associated News Group, Malta, 2005)

OF RECORDS and Firsts“ уврсти-ла информацију о *First Serbian – Maltese Dictionary*, прича о настанку поменуте књиге заокружила је целину.

А све је почело случајем. Нестрећним.

Маја 1999. г. непажљиви возач тешко ме је повредио на пешачком прелазу, те заврших у локалној болници. Прилично „кљокнут“, након пар недеља схватих да живот тече даље, те осмислих себи занимацију, превод малтешких речи на српски, уз помоћ енглеско-малтешког речника.

Пре удеса боравио сам на Малти три године, те иако је енглески званични језик на Малти, ја сам ипак користио прилику и посећивао курс малтешког за почетнике, тако да ми домаћи језик није био стран, те почех за своју душу, онако по градилиштима малтешким, од радника чији сам рад контролисао, сакупљати речи које су најчешће у дневној употреби, надограђујући га успут и фондом речи које интелектуални кругови на Малти употребљавају. Фонд речи је убрзо нарастао на пар хиљада, те полако стадох обликовати краће реченице које су истина, изазивале смех код колега Малтежана, али ја сам био упоран, а они посве коректни у кориговању.

Е, сад ми је, повређеном, тај постојећи фонд био захвална база од које се кренуло у наградњу ка ПРВОМ српско-малтешком речнику, који сам намерио да саста-

вим. Јесте да ме ништа за такав посао није препоручивало, но ипак је превагнула жеља за остваривањем говорне повезаности два по многу чему различита језика два народа, али блиских менталитета, с обзиром на то да је на Малти присутан приличан број радника из бивше Југославије.

Систематичан, какав јесам, уочио сам да је острвски језик мешавина семитског и романских језика и управо тај spoj је створио од малтешког посебан језик који је први у облику речника давне 1796. објединио Mikiel Anton Vassallo, знан као отац малтешког језика. Ја пак, нестручан да речником подучавам у малтешком језику, ограничих се само на обликовање скупа речи, који би за циљ имао да кориснику пружи информативни увид у језик толико различит од српског, па стога падежи и граматика малтешког језика нису били предмет овог штива, но детаљан указ на вокале (кратке и дуге), те акценат толико присутан на острву, нисам могао заобићи.

Оно што на моменат збуни кориснике речника је мноштво малтешких речи које су фонетски, а и појмовно, сличне српским. Па, зар и сама основа малтешке кованице *l-istess kelma* тј. *исте* речи (на српском) не указује (ин)директно на неку тајну везу два толико различита језика? Можда је треба тражити у бурној историји Балканског полуострва, те времену турских освајања, када се и постојећи језик на

тим просторима неминовно мешао са освајачким. Веза турског и арапског је позната, а арапски језик чини основу више од половине фонда малтешких речи.

Велики проблем су ми чиниле архаичне речи које се по острвима малтешког архипелага још користе, посебно од стране старије популације, а које код младих острвљана стварају недоумицу.

Уследила је потом трогодишња *сакуљачка* активност, уз свакодневне радне обавезе, тако да сам за то време успео да прикупим око 20000 речи, а што ми се учинило као посве задовољавајућа основа за публикавање речника.

Спонзор за штампање се нашао у лицу власника фирме у којој на Малти радим, па се издавачка кућа Associated News Group, Gzira са Малте прихватила посла, те је у 500 примерака одштампан речник чији су се примерци потом веома брзо нашли у излозима малтешких књижара, у лето 2005. године. С обзиром на то да је књига осмишљена тако да је пола садржаја – српско-малтешки (ћирилица), а друга половина малтешко-српски (латиница), евидентиран је примерен број купаца Малтежана, који у делатности

Проф. Алберт Борг,
Малтешки универзитет – Институт за лингвистику

О речнику... реч, две

У не тако далекој прошлости, када Малтежанин сретне странца на Малти, да би комуницирао, он аутоматски почиње да говори енглески. Но, наравно, не служе се сви странци који посећују Малту енглеским. Све више и више, у овој ери глобализације, наше су обале отворене за посетиоце из све различитијих држава. Стога Малтежани временом схватају да чак ни енглески језик није довољан да би се споразумевали са странцима. И они тада почињу да се користе малтешким, јер користећи се енглеским ионако ништа не постижу. Тако се неки странци који живе међу нама срећу са малтешким језиком у својим свакодневним контактима.

Због скорашњих међународних полничких догађања, међу нама на Малти живи и група Срба. Господин Светислав Стојановић, запос-

лен у овдашњој путоградњи, предузео се амбициозног задатка да сачини (обимом скроман) речник, те на тај начин покуша да успостави везу између Малтежана и Срба.

Овде су у питању два језика који припадају веома различитим језичким групама: заједно са бугарским, словеначким и македонским, српски језик спада у групу јужнословенских језика, док је малтешки језик по пореклу арапски дијалект и води порекло од семитских језика.

Иако ова два језика нису имала никакве међусобне везе кроз историју, постоји елемент који их повезује, а то је чињеница да је током Отоманске власти српски језик био изложен арапском утицају што се данас рефлектује тако да у српском језику наилазимо на речи као што су МАРОД (marid = болестан), СОКАК (sqaq = улицица), ХАПС

(ħabs = затвор), АСУРА (ħasira = простирка од уплетене трске), и друге. У животињском свету пак, наилазимо на пример: ГАЗЕЛА (għazziela).

Такође, чињеница је и да оба језика позајмљују модерне техничке изразе за одређене области из истог извора, па се ту јавља још сличности, нпр: АКВАДУКТ (akkwedott), АПОПЛЕКСИЈА (puplesija), АРХИТЕКТА (arkitett), ОЛТАР (altar), итд.

Међутим, не може се наћи много сличности. Око седамнаест милиона људи говори српски језик, док само око један милион (ако рачунамо и Малтежане који живе у другим земљама, широм света) говори малтешки језик.

Без обзира на разлику у броју, остаје чињеница да ако странац жели да има бољу услугу и да боље задовољи своје свакодневне потребе, потребно је да уме да се служи локалним језиком. Због тога посебно треба да ценимо једну овакву иницијативу.

(Из преговора)

којима се баве имају запослене из бивших југословенских република. Наши пак, овдашњи, буквално га разграбише. У Србији, пак, само кратка информација у новосадском Дневнику је евидентирала овај догађај, али тамошњи поклоници речничке лијтературе осташе нажалост ускраћени за могућност да овај речник и набаве.

У овом речнику уочене су неке ортографске грешке, но оне су неминовност сваког пионирског покушаја, како веле упућени.

Данас, након три године код истог издавача, на њредому њексиа налази се наставак поменутог речника, насловљен као Учимо Малтешки, намењен српском говорном подручју. Потрудио сам се да у 12 поглавља обрадим граматiku малтешког језика, род именица и придева,

множину, глаголска времена, заменичке додатке, те примерене задатке за вежбање – са одговорима, док у другом делу ове књиге, под насловом Малтешки око нас, наведено, уз превод, обиље сентенци на малтешком језику за већину адекватних ситуација у којима је могуће затећи се. А ево и примера читаоцима овог текста како српски на малтешки преведен изгледа. И обратно.

Судбина, шїа ли, усмери мене сїаросїи блискої, ка Малїи, їе изазов у форми књижевне їусїоловине їонуди, мада ме нишїа, као їрађевинца, за їакав їоухваїї їреїоручивало није.

Id-destin, jew xi ħaġa oħra, urietni t-triq għal Malta. Filwaqt li dejjem inżid fl-eta' gietni l-ħajra għall-kitba,

għalkemm xejn ma kien juri illi sejjer nagħamel dan ix-xogħol, minħabba l-fatt illi nahdem fis-singħa tal-bini u l-konstruzzjoni.

Уз ову књигу приложен је и CD како би се ономе који учи дочарао начин изговора малтешких речи, толико различитих од матерњег нам српског.

Мало ли је од мене, їуїшара? Јер, ћутати се може, али реч је изазов.

Кадрија Шаиновић

Из необјављене збирке

Хшела си да се иіраш
(Mangljan te khele tuke)

КАЈ КА НАШЕ

Mangljan te kheletuke

Tu mange čaro
me tuke suno
me tuke jag
tu mange give
tu mange ruvali sung
me tuke čirikljano dikhipе

Te našljan
so mange ačhel
te pučhavma

Čhudijan ko lafi
sar e akhoresi patrin
savi pusadilo
maškaral me kokala
sar luluđinalo kaš
tala mo koling
suno tar i kuna dikhel

Kaj ka naše
me da šaj
te kidav me devle
te phandav o araki
avgive em thara
ano kalo kombo
thaj tu pučtu

НАШТИ ТЕ НАШЕ

Araki
barustano ačaripe ane jakha
mangljan tutar te naše
avgive
sovljasa phande tut
sar kham ano giv
thara kadikhav sar
em ko ka putrel tut

ГДЕ ЋЕШ ДА ПОБЕГНЕШ

Хтела си да се играш

Ти мени тањир
ја теби сан
ја теби ватру
ти мени дан
ти мени вучје њушкање
ја теби птичји вид

Ако побегнеш
шта мени остаје
да се питам

Бацила си своју реч
као орахов лист
убола се
међу моје кости
као цветно дрво
под моје груди
сан о љуљци сања

Где ћеш да побегнеш
и ја могу
да скупим свога бога
да вежем јуче
данас и сутра
у црни чвор
па се ти питај

НЕ МОЖЕШ ДА ПОБЕГНЕШ

Јуче
камено сећање у очима
хтела си од себе да побегнеш
данас
клетвом се вежеш
као сунце за жито
сутра ћу да видим како
и ко ће да те одвеже

DŽUVDIPE

Jekto me
 Jekto me
 Jekto me
 Haljema e
 Kerme

Khanč palamande

HOLJALJAN PE MANDE

Araki akhardan
 te avel pe kiri rig
 golese kaj džangljan
 avgive našti bi lesa
 a
 ni džane savo
 horupe karanukoso
 an mo ogi sima

Kosav mi holjame čhuri
 te na dičhodol aradunipe
 kaj kerilo po drumo
 savesa geljem
 a tu
 pala mande
 phangljan o udar

čhinav o karanuko
 te šaj te resav tut

Tharin phenel mange
 polok po kan
 kaj kame ma

ISTARDEM KAJ SIMA ČAVE

Phus thaj čik
 vazdijan trujal mande
 ušandan man maškar kala
 štar phuvale plaina
 kaj rotenca čumidenpe
 đik phere me kale jakha
 kotormale
 aračutne hohaimasa

Phangljan man sar džukli
 avgive crdav
 tar jek đi ke dujto rig
 kozom mukel mange
 pusto kherutno šelo
 đik ehta trujal mande
 prasten
 thaj pijen kaja šuki

ЖИВОТ

Ја први
 Ја први
 Ја први
 Поједоше ме
 Црви

Ништа иза мене

НАЉУТИЛА СИ СЕ НА МЕНЕ

Јуче си позвала
 да буде на твојој страни
 зато што си знала
 да данас не можеш без њега
 а
 не знаш какву
 дубину мрака
 у својој утроби носим

Бришем свој љути нож
 да се не види ожиљак
 што се направи у друм
 којим сам отишао
 а ти
 за мном
 затворила си врата

сечем мрак
 да могу да те стигнем

Сутрашњица ми каже
 полако на уво
 да ме волиш

АКО ЗАБОРАВИМ ДА ИМАМ ДЕЦУ

Сламу и блато
 дигао си око мене
 засејао си ме између ове
 четири земљане планине
 што се са точковима љубе
 док ми пуниш очи
 шареним
 јучерашњим лажима

Везао си ме као кучку
 данас вучем
 са једне на другу страну
 колико ми допушта
 пусти кућни конопац
 док седморо око мене
 трче
 и испијају ову сасушену

čučı

Phangljan man sar džukli
tar i kapli
našti te dikhe
grastini por da
khere našti te ane
ni grastani gošni

ka ažučarav
gova thara tele dihkimasa
thaj te astardem
me dile godasa
vakti kana putrelpe o ilo
ka našav dur tutar

SOSE O DEL DIJATUT ŠORO

Balvaja te kide an leste

Araki amenge po dumo
avgive ane vungije garava
a tu
talal e pngre sa čhuve

Dileja ma gija
so gova rode
i tharin te garadol amenge
sar ka arakhodom maškar e najā

Kana mange
šaj te arakhe
bar savesa
gova dilo šoro te phage

KO PHENEL KAJ NAJSEM VAHTALO

Drumo drumosa čumidelpe
maškaral
duj palme kher
upral kham
čhunut
čeraina
akhora thaj phabaja
an leste resen
džamo luludin
udrrar čar
balvalin avlin šulavel
ko guglo asape
arakhel kava kher
tu san mo sastipe
kana ginav mo araki
crdav pe mande avgive
učharav man
thara polok mukav te ural

дојку

Везао си ме као кучку
од ракије
не можеш да видиш
ни коњски реп
кући не можеш да донесеш
ни коњску балегу

сачекаћу
то сутра доле погледом
и ако ухватим
мојом лудом памети
време када се отвара срце
побећи ћу далеко од тебе

ЗАШТО ТИ ЈЕ БОГ ДАО ГЛАВУ

Ветрове да скупљаш у њој

Јуче нам на леђима
данас у ноктима кријемо
а ти
под ноге све стављаш

Лудо немој тако
шта то тражиш
сутрашњица да нам се сакрије
како ћемо се наћи међу прстима

Када хоћеш
можеш да нађеш
камен којим ћеш
ту луду главу да разбијеш

КО КАЖЕ ДА НИСАМ СРЕЂАН

Друм се са друмом љуби
између
два длана кућа
изнад сунце
месец
звезде
ораси и јабуке
у њој сазревају
прозор цвет
врата трава
ветар авлију мете
твој сладак смех
чува ову кућу
ти си моје здравље
када бројим моје јуче
вучем на себе данас
покривам се
сутра полако пуштам да полети

a tu šukar džane
savo si nasvalipe
gola čara de

TE SI DILIPE

Bistaripe ane dake duda
dan sar crdipe kamlimaso
mo dikhipе an kale grasteso dikhipе
Savo dej
savo dan
Bikindem sa
o gad da
gole graste te ikljev
suno tutar te resav

PALE HOHADAN MAN

Pe jek palma plain
pi dujto bari len
po čikat voš
pherdi holjame ruvenca

Ani čirikli kerdiljan
maškar me naja naše

Zori giljako
suno pačarel an ko krlo
đik garado an mo kamlipe
savestar šerand kere
crde gova drumo an mande
andar me vunate duda
givalo milaj ikale
luluđali kuna phande
amare bibijande čhavese

Le tut ani gogi
džungalo gra ni tradel–pe
nit ikljodol

PUSESTAR ASTARDOL MANUŠ

Avgive
ratvalo
masalo
kokotale jakhenca
bare vuštengo
maškar amende
bikinel amenge dar
vulime ani bah
te phene kaj amen di džana

Phabar goja memeli
te ulja ano araki
te akakha gova than

a ти добро знаш
каква је болест
такве травке дајеш

АКО ЈЕ ЛУДИЛО

Заборав у мајчине зене
отац као почетак љубави
мој вид у црнини коња
Каква мајка
какав отац
Продао сам све
и кошуљу
тог коња да узашем
сан о теби да стигнем

ОПЕТ СИ МЕ ПРЕВАРИЛА

На мом длану планина
на другом велика река
на челу шума
пуна љутих вукова

У птицу си се претворила
између мојих прстију бежиш

Снага песме
сан повија у твом грлу
док се кријеш у моју љубав
од које узглавље чиниш
развлачиш тако друм у мени
кроз моје зелене зене
житно лето вадиш
цветну љуљку вежеш
за наше нерођено дете

Узми се у памет
зао коњ се не тера
нити се јаше

ЗА СЛАМКУ СЕ ХВАТА ЧОВЕК

Данас
крвав
меснат
буљавих очију
са великим уснама
између нас
продаје нам страх
увијен у срећу
као да ми не знамо

Упали ту свећу
да сиђемо у јуче
да нађемо то место

kaj holjaljan pe mande
te šaj te kosa le

Ano čikalipe
talal e pngre
khanč zuralo arakhadol

Sidar
so ažučare
mange i tharin
te ačhel palamende

SI SO INČAREL AMEN

Phene kaj dukhaltu o ilo
kaj hasajlo ko araki
nisar te arakhe-le

Me da but darav
kaj avgive mange našlo
garadilo
nisar te astarav-le

So te phena e tharinake
trujal late sar khure prasta

Dema ko va
šukar voj džanel
kaj si peripe
kotor uralimaso

где си се наљутила на мене
ако можемо да га обришемо

У заглибљивању
под ногама
нешто тврдо се нађе

Пожури
шта чекаш
хоћеш сутрашњица
да остане иза нас

ИМА ШТА НАС ДРЖИ

Кажеш да те боли срце
што ти се изгубило јуче
никако да га нађеш

И ја се много плашим
што ми је данас побегло
сакрило се
никако да га ухватим

Што да кажемо сутрашњици
око ње као ждребад трчимо

Дај ми руку
добро она зна
да је пад
део летења

Белешка о песнику

Кадрија Шаиновић је рођен 1949. године у Бору, где и данас живи. Поезијом се интензивно бави од 1969. године. Објављивао је у заједничким збиркама Књижевног клуба и Књижевне омладине Бора и Дома омладине у Зајечару (Младомајски сусрети песника), као и у листовима и часописима *Развиџак*, *Трибина младих*, *Баџала*, *Полиџика* и др. Његове песме објављене су и у зборницима *И би њрад Сеџиариус* (Тимок, Зајечар, 1991), *Књижевна крајина* (Тимок, Зајечар, 1991), *Lyrical pinus silvestris* (Штампа, радио и филм, Бор, 1994), *Теби с љубављу* (Музеј рударства и металургије, Бор, 1996) и *На истоку Србије* (Агена, Београд, 1997). Као припадник ромске националности, пише и на матерњем и на српском језику. Прву и једину самосталну збирку песама *Џианске инџиме* (Баџала, Крушевац) објавио је 1975. године. Још две збирке песама чекају објављивање: *Подземни свици* (*Supt romnt ljikuriši*) и *Хшела си да се иџраш* (*Mangljan te khele tuke*).

Павле Паја Станковић

Из заоставштине

Необјављене приче

Сан

Зна се одавно: сан је циљ који има граничну тачку. А научници и медицина тврде: сан се не памти и никада се сан не сања у – боји! Сан који се по буђењу лепо угнездио у мозгу као доживљај и нешто лепо, увек се накнадно и жељено ставља на одсудни испит – треба да се на јави и – испуни, а то је ретко. Уз то, ако сте склони сањарењу, а волите снове које сањате – али је за тумачење снова потребан и аналитичар –

а пријатељ да вам буде искрен тумач вачих снова. Сваки човек има визију, сваки човек има машту, сваки човек има ноћ и снове у њој... Сан је напор свести сваког човека, повратак у нешто несређено, врећање у несвесно, у необразовано, у животињу, још даље, иза животиње, повратак свим почецима – улазак у сан! А сан који се већим делом упамти настаје увек при крају спавања и ноћи....

Још од древне Месопотамије, од Марка Пола, од Шекспира наовамо, човек сања, милион жанрова и догађања! Сан је као одмор – окрепа!

Сан је само вео дневног живота..

Метафора

Не може се третирати као злурадост језика нити оног који у правом тренутку зна да користи пар метафора. Слично дрвцету, рашљи код трагача за воду и копање бунара, неко тражи и нађе – метафору. Најчешће – неочекивану, наивну и невину, утолико памтљивију.

Не могу једну, изузетну, заборавити. Једном, у рано, дивно сеоско росно јутро, усред лета, у селу Котража, испаван, висео сам на плоту окућнице моје тазбине, удицао тичину и чистоту ваздуха.

Кућа усред лепог села, сви из Котраже и око ње знају ту кућу Милосављевића која је и стара, вољена кафана „Код Јеле“...

Стојим окачен о здраву ограду, и низ дугу улицу, праву као лењир, од црне тачке ка средини, центру села, стиже сељак. Убрзо, ту је, пре да мном, чворноват старац, бркат и сед, румен, има година на претек. Стао је на пет-шест метара од мене. Извадио лагано кутију са исеченим дуваном, папирић и не гледајући ме, методично завија цигарету. То је окончао, а онда је извадио велики упалач, ручни рад од ратне чауре, креснуо из прве, припалио, усркнуо дуг дим и онда блажено издахнуо дим. Потом ми је назвао „добро јутро“. Опет удисај дувана, па издисај дима, па питање за мене:

- Гледаш, а?...

- Гледам – рекох.

Онда старац као да проверава шта ја то ту гледам његово село у лепо јутро, направи круг, окрете се на пеги као шестар и осмотри све... пућну нови дим и пошто је завршио круг тога што ја, за њега дођош, незнаца гледам, са полуосмехом ме погледа и изнедри своју метафору – лепоту:

- Гледаш, кажеш, а? ...Е па, гледај и знај да је лепо к'о у читанци! – Климну главом и оде.

То је, дакле, његов увид, све што зна, воли у свом селу – речено као дивна пресуда – а метафора, права и незаборавно лепа.

Стрина

Реч која означава најбуквалније, стричеву жену, а твој блиски род. Верује се у нашем народу, не знам зашто, да су крепосне стрине, баш тај род рођени, веома наклоње не синовцима. И, обратно...

Али, све ово није ређање слова о томе. Реч је о речи стрина – слово по слово.

Стрина!

Реч стрина – када се као нека конзерва псу – луталици, или мачки крадјивици, из обести, за штећу по комшилуку, о реп завеже лименка. Или, низ лименки, као звучни престрав по улици и двориштима. Дакле, реч стрина – реч залепљена на име, на леђа мушкарцу. И на образ – тако намењена!... Реч таква и у таквој намени и намери је опако подругљива, срамна: човек, ОН, а – стрина!? Тако изречена, као бичем фијукнула оштра, а мушкарцу прикачена сигурно је најгора могућа реч – погрда. То може многе да запањи, изненади, посрами, обезглави, уништи! Човек тако нагрђен речју – надимком – ознаком „стри-

на“, неретко, има увек и – пиштољ. Револвер! Увек уза се. Зашто? Ваљда зато што га то уз оно што носи као срамоту и белег нечије обести, чини наоружаним, мужевнијим и, бар у својим очима – мушкарчином! Као сапун који пиштољем треба да опере оно прво. Од надимка, погано. Никад не знаш онда кад ће човек – стрина да се на нешто помами, разгневи, претвори у прави мушки гнев и некеме, ако му прекипи задиркивање, саспе метак у главу! А онда, е, онда, то се такође зна да деси таквој стрини – мушкарцу – прасак! Зачују људи који лети седе пред кафаном – прасак! Као да је неко отворио боцу шампањца: пукло, а недовољно!... Ипак, поскоче на тај нагли праскави звук и погледају у фићу, паркираног тик уз кафану са друге стране нахереног плота, тарабе... А тамо, у фићи, са већ једном приспелом зеленом мувом – ОН! Забачене главе, стрина и непомичан!

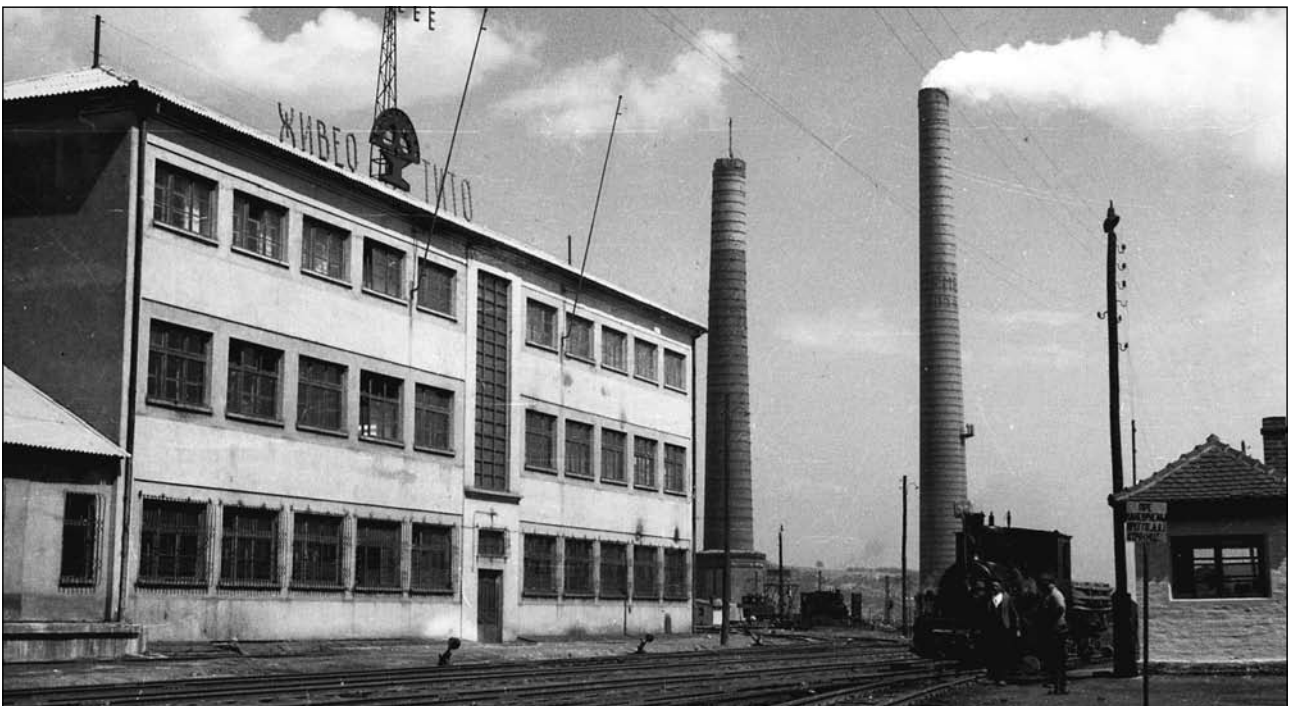
Зинуо, забачене главе. Непомичан!... Из оног свог пиштоља пуцао себи у уста! Убио се. Зачудио све

Паја Станковић, познати новинар и карикатуриста, у Бору је живео од 2000. године. Био је сарадник борске радио и телевизије, приредио је више изложби карикатура. Организовао је и школу карикатуре.

Након смрти, 2007. године, у његовом стану у Бору пронађено је пар десетина кратких прича и цртица у рукопису. Никада нису објављиване, па редакција *Бележнице* чини то сада, у знак сећања и поштовања.

Текстови су објављени у изворном облику, без лекторских захвата, онако како их је Паја Станковић записао.

тако крвав и мртав. А... стрина!... Био, ето, један секунд, опако храбра Стрина и прекратио заувек шенлучење са собом и својим приденутиим ружним надимком. Погодило га то ко зна кад! Како и – неизлечиво! чекао тренутак, изабрао, па пуцао у себе – у стрину!

Срећа

Срећа? Како то и чиме описати? Зар примером? Чији пример је онај прави? Нема тога! Сваки је на свој начин срећан или није. Живот, време то удеси, намести, утисне људима у памет.

Ево – једне јесени падала у Београду киша. Кишетина, бре! Лупала и тукла два пуна дана! Све на-квасила.

И баш, у та два мокра дана, у нашем комшилуку умре нека жена. Добра душа, кажу комшије. Сви је оплакаше, напатио се сав тај свет око те сахране, сви су нешто прионули да помогну, јер да умрла, до те свеће – била је сама, живела без иког свог. До гроба, у великој, спо-

рој пратњи, шљапкао ћутљиво свет, киснуо, а киша пада, кваси, лије као да никад више неће.

Сахранише је уз сво то глибање по гробљу и свет одгега на-траг, свак својој кући да се некако оцеди.

Сутрадан, свану сунчан дан! Сав београдски: ведар, насмејан, леп.

И у тај раскошно осветљен дан умре комшија Љуба из зграде на углу.

На то светло, пред нови поход свих комшија ка гробљу, зачу се, у колони црне одеће, на сунцу, гласно:

- Е, ала Љуба има среће; види какав дан!

Писање

Волим рад који усрећује. Мене цртање одувек, од раног детињства, радује. Никада, из пуког дечјег незнања да се то ради, ја нисам оловком прво правио скицу, а онда по њој дефинисао, као већина цртача, сликара, поготово портретиста, а то је мој хлеб и радост. Никада нисам скицирао – то је губљење времена и свежине ока и потежа! Јер ја, који све одмах цртам уживо, тушем, темпером, фломастерима, финализујем најбољом бојом на свету – црном – јер, само она даје живот и резултат – линију! А линија порађа одмах цртани лик! Црна! И – то је све о мом дару.

Моја рука годинама оставља добар траг кроз хиљаде и хиљаде портрета које сам објавио, поклонио, чинио сваком испуњење жеље: „Хоћу да имам карикатуру – портрет од Паје Станковића“. То је увек била та реченица коју су многи знали или сазнавали и моја сујета је то одмах узвратила џабалуком – ја сам ваљда једва 1% свог цртања других „што желе мој цртеж“ наплатио. Бесплатни забављач других много пута, на много места и прилика. Па, ако сам...

То је у ствари моје писање, мој први и најјачи, прави рукопис – верно цртање лица, људи, да увек личе и да су са мојим цртежом отишли – радосни! Зар је то мало?... Е, ово право питање текста је још један мој умни канал, ваљда се лако чита јер ја не лажем ни себе ни вас. Волим лепе, пусте речи...

Паја Станковић

ЈЕСЕН УЛАЗИ У ГРАД

уредио Горан Миленковић

Четири песника јесени,
два ловца на јесењу светлост,
четири члана уметничке групе „Црвенкапа“

Бојан Костић

КАКО ЗНАШ ДА ЈЕ ЈЕСЕН?

Чучнеш чучиш, станеш стојиш,
седнеш седиш, легнеш лежиш.
Како знаш да је јесен?
Немаш немаш календар, не знаш
не знаш шта је то.
Немаш немаш сат, не знаш
шта је то.
Немаш немаш, не знаш
не знаш шта је то дневник.
Како знаш да је јесен?
Лишће жуто, сеје се жито, сави се дрво.
Али има нешто прво – прво, шта је око
тебе?
Сети се, немаш немаш сат,
немаш немаш календар, немаш немаш
дневник.
Нико ти ништа није рекао.

Седиш стојиш лежиш мислиш.
Шта мислиш?
Шта сам мислиш?
Сети се, нико ти ништа није рекао.
Како ти се чини дрво, жито, жути
лист?
Откуд све то?

Милен Миливојевић

ЈЕСЕЊА

Цури време скупљено у глави
Штрчи висока гола шума
Црни се плод јабуке у трави
Око се пење и дуго силази с ума

Празне руке за гладним оком трче
У ногама увелико обрушава се вече
Ђути увело срце, небом се птице грче

Време им од песме прече

Берем закаснеле топле зраке
У празном оку сан се слама
Пуне су туђе младе шаке
Од заорава се чувам црним тракама

Фијуче лист у лету
Труне у памћењу драго име
Прошло се упутило другом свету
Дрхти зебња од слушене зиме

Облак прогутао сенке, непогода жури
Њили се стихови растачу под прстима
Маше грана зими на прагу, звер из
потаје жури
Свет ће прекрити земља и зима

Марко Војводић

ЈЕСЕН ДОЛАЗИ У ГРАД

Жути лист
Игра се на ветру
Пожутео је од времена
И већ је уморан
Бежећи да га ветрови
Не сагру
У меку дубодолину
Или међу солитерима
Опустело града
А ко му се већ нада
Где јада
Када га и деца газе
Почела и јесен да сузи
Долазе листови са брда борских
Преко димњака
И бањских извора
А град побелео у зимској тузи
Јесен није дошла

Коментари
уз песме
(Горан Миленковић)

Бојан Костић

КАКО ЗНАШ ДА ЈЕ ЈЕСЕН

Јесен да је не знам знам. Дрво је
дрвено млеко. Жито у јесен зарно
сунце хладно. Жути лист је оно
прво последње меко. Јесен да је не
знам знам.

Милен Миливојевић

ЈЕСЕЊА

Препоручујем да се што пре
поправи временска чесма.

Марко Војводић

ЈЕСЕН ДОЛАЗИ У ГРАД

„Јесен улази у град са оне стра-
не где је вода

...

То су једноставне ствари и оне
се понављају.“

(Стеван Раичковић, „Новем-
бар“, *Балада о њредвечерју*, 1955)

Бранислав Бане Димитријевић

ЈЕСЕЊА ПЕСМА (СРЕЋА):

Постоји човек пресечен ки-
шобраном на пола.

Само је прошла кроз град
Само је прошла

Бранислав Бане

Димитријевић

ЈЕСЕЊА ПЕСМА (СРЕЋА)

Стојимо под кишобраном
Дишемо
Сопствено парче неба
И то је све што нам треба

Средином улице

Трчи Циганчић

Полуго

Њему не треба

Чак ни то

Смеје се срећно

Док му се јесен слива

Низ гараво лице

Коментари уз фотографије
(Виолета Стојменовић)

Драган Стојменовић
2. НОВЕМБАР 2005.

Close bosom-friend of the maturing
sun...

John Keats, To Autumn

Драган Стојменовић 2. НОВЕМБАР 2005.

Владимир Радивојевић
ЈЕСЕН

Јесен, и живот без смисла.

*Милош Црњански, Дневник о
Чарнојевићу*

и можда слутња да је кишоб-
ран шарен и да зрак растаче црну
пену облака.

Владимир Радивојевић, ЈЕСЕН

© valdimer

Владимир Радивојевић,
ЈЕСЕН 1

Владимир Радивојевић
ЈЕСЕН 1

Le deuil de la nature

Convient à la douleur et plaît à mes regards.

Alphonse De Lamartine, L'Automne

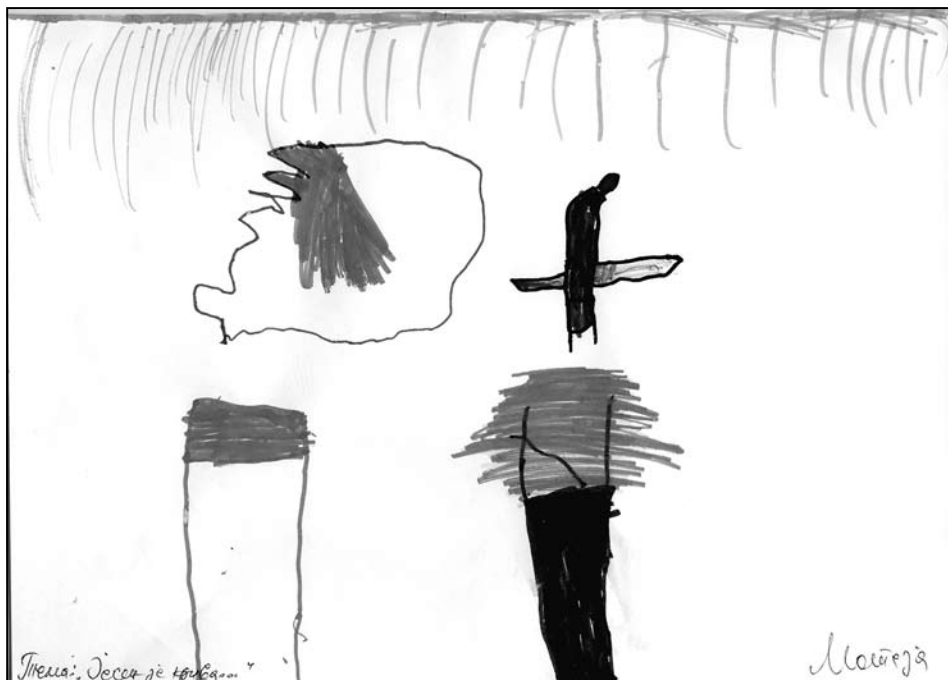
Волшебно око руке наднето над светом разграђује и „преуређује обресе туге“ (Леонид Губанов).

Владимир Радивојевић, ЈЕСЕН 2

Владимир
Радивојевић
ЈЕСЕН 2

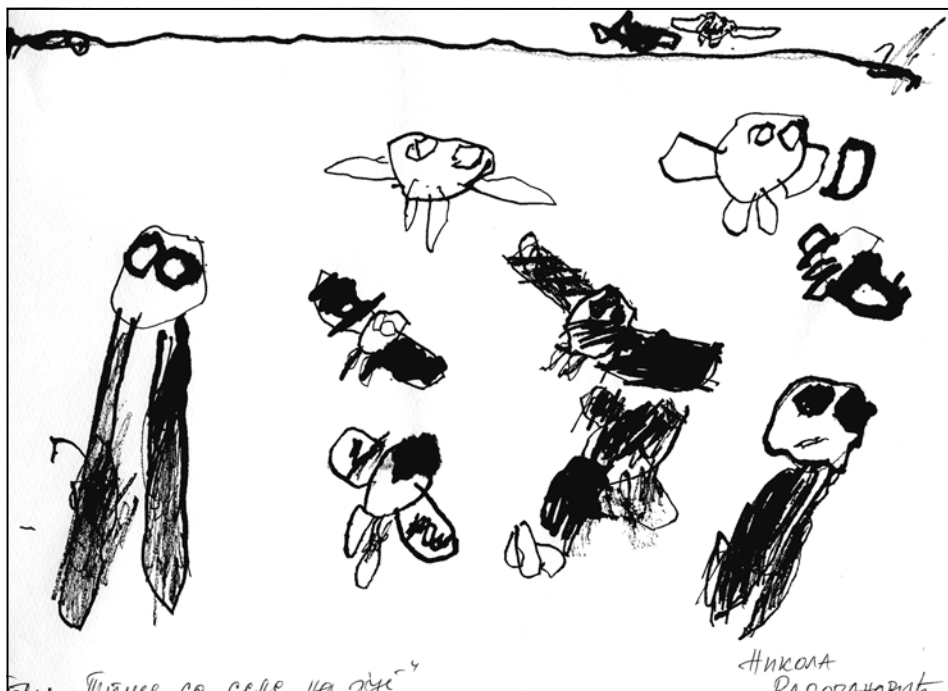
Узнемирујућа и застрашујућа несврховитост узвишеног које представу о реду чини склоном паду ...

Матеја Миленковић,
ЈЕСЕН ЈЕ КРИВА...

Матеја Миленковић
Јесен је крива

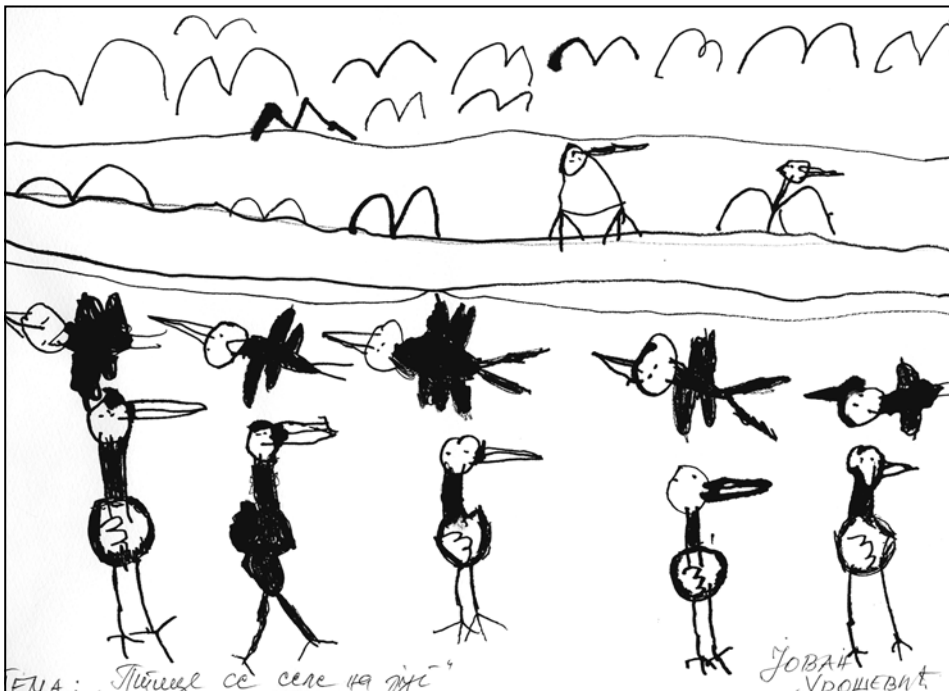
„Крива“ је боја која је између провидно магличасте и полукишовите која не падне коначно. Чује се као прљаво наранџаста и мирише на фломастере. Јесен је овде нацртана и постоји само као облак на тлу. Далеко је од слова С уместо Кр на почетку речи која описује ову боју јесени.

Никола Радовановић, ПТИЦЕ СЕ СЕЛЕ НА ЈУГ

Никола Радовановић
ПТИЦЕ СЕ
СЕЛЕ НА ЈУГ

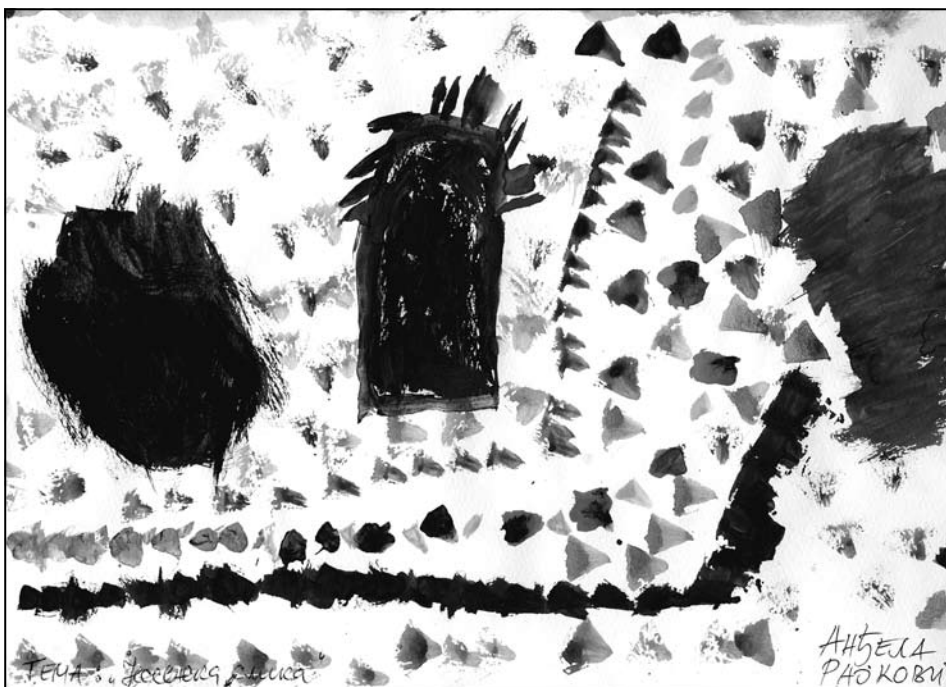
Земља је равна. Постоје само закривљења на очним јабучицама. Ако неко види да птице буље док лете, то је због ведрога неба у очишту југа. Ветар се вероватно нешто раније саплео на пола метра од цртежа па је оставио црту које су две птице већ прешле.

Јован Урошевић,
ПТИЦЕ СЕ СЕЛЕ НА ЈУГ

Јован Урошевић
ПТИЦЕ СЕ СЕЛЕ НА ЈУГ

Југ је овде већ густо намазан шкрипом фломастера на крилима птица. Можда је остао од прошле године. Сада кад зароне у југ поново, оне које су већ биле ту одлазе на другу страну севера која је опет југ зато што ситуацију посматрају из замршеног коментара.

Анђела Рајковић, ЈЕСЕНСКА СЛИКА

Анђела Рајковић

ПТИЦЕ СЕ СЕЛЕ НА ЈУГ

Опало лишће се помешало са птицама у две крошње које лебде. Разграната врата, односно оголели крти пролаз, води нас иза пегавог призора ведре јесени у селидбу која није процес већ чињенично стање ствари и времена.

Слађана Ђурђекановић Мирић,
Музеј рударства и металургије

Ружење града

О Парк музеју

Настао 1997. у циљу очувања репрезентативних предмета техничке културе, а поводом обележавања 100. годишњице рударских истражних радова и 50. годишњице проглашења Бора градом, Парк музеј рударске, металуршке и машинске опреме зашао је у другу деценију. Концепција музеја прати технологију и хронологију, па застаривањем у производном процесу, машине и опрема постају део сталне музејске поставке која се увећава и шири. Тако је захваљујући Рударско-топионичарском басену Бор, који је уступио и припремио експонате, Институту за бакар, који је урадио пројекат, Дирекцији за изградњу Бора, Електротимоку, Предузећу за путеве и ангажовању Одбора за формирање музеја на отвореном, ово постао атрактиван део града који се тих година селио у Нови градски центар.

Са јединственим садржајем који одражава специфичност Бора и борске привреде, показујући моћ и

богатство од руде до највећих и најбољих машина и опреме у рударству, овај простор представља и место за предах Борана, игру деце, фотографисање домаћина и борских гостију.

На простору од 4,5 хектара за сада су постављена 23 експоната. Уводна легенда пружа податке о најзначајнијим датумима из историје рударства у Бору, а сваки експонат има своју легенду на српском и енглеском језику. У музејски комплекс улази се кроз реконструисану јамску подграду и наилази на бушилицу, утоваривач и вагонет, а у непосредној близини су јамска локомотива и вагон за превоз рудара до удаљених места у рудничким јамама, као и утоваривач новије генерације. Лево од централне стазе је парна локомотива са површинског копа, а затим се наилази на флотациону машину. Топионица је представљена ватер-жакетном пећи, већим бројем вагонета намењених разним врстама топионичког материјала и атрактивним лонцем носивости десет тона. Електролиза је заступљена

Ватер-жакетна пећ (фојто: А. Јанковић)

са два експоната, машином и рамом за транспорт полазних катода. Целину пратеће делатности у рударству и металургији чине универзалне маказе, вертикални циркулар и машина за сечење таласастог лима. Најновији и највећи експонат је камион дампер носивости 170 и нето тежине 105 тона. Висином доминира читавим парковским простором бушилица за истражно бушење, поред које је постављена богата сулфидна руда, величине око два кубна метра, као симбол почетка и краја у рударству.

О урбанизму у Бору

или

Питања законитости, права и моћи

У простору Парк музеја, поред насловне легенде и одмах иза јамске подграде половином месеца септембра 2008. године почела је изградња спратног објекта са излазом на главну пешачку стазу, осветљен

Камион Дамјер (Lector Haul - 3600; фојто: А. Јанковић)

Бележница *На нашој сџази*

са два бочна (музејска) канделабра. Након реаговања Музеја рударства и металургије код надлежних органа, дошло се до информација да је 2002. године изменом Регулационог плана на делу површине КП бр. 846/1 БО Бор 1 проширен грађевински простор у односу на време настајања Парк музеја 1997. године и да су измене извршене у складу са законском процедуром. Основно питање је зашто је тада избегнуто да се Музеј рударства и металургије као корисник парковског простора не упозна са намерама о његовој пренамени и не позове на јавну расправу. Процедура је урађена на такав начин као да се ради о утрини, а не о уређеном јавном градском простору намењеном излагању и заштити баштине техничке културе. Упуштајући се у проблем, долазимо и до „Јавног огласа о давању у закуп на одређено време осталог неизграђеног грађевинског земљишта“, који је драгоцен извор информација о начину рада и плановима.

У закуп се даје на период од 99 година 16 грађевинских парцела, величине од 18 до 45 ари, за изградњу приземних и спратних објеката површине од 25 до 45 метара квадратних, лицима која обављају адвокатску делатност са почетним ценама од 4.890,00 до 12.123,00 динара. Оглас је објављен 20. априла 2007, а лицитација је заказана за

*Јамска дрвена подграда – улаз у парк музеј (иза подграда види се новоизграђени локал)
(фото: А. Јанковић)*

8. мај исте године, са роком за закључење Уговора о закупу земљишта од 30 дана и 12 месеци „за привођење земљишта намени“ од дана закључења Уговора. Одлука садржи и обавезу лица које је остварило право на закуп земљишта да у року од пет година не може пренети право закупа на друго лице или објекат давати у закуп.

Овај драгоцен документ отвара мноштво питања:

- Колико дуго и где је био истакнут оглас о давању у закуп земљишта на кп. бр.846/1 КО Бор 1 (Парк музеј у центру Бора!)?

- Ко од обичних грађана може под бројем катастарске парцеле да препозна који је то простор?

- Ко је био упознат са лицитацијом?

- Које цене су постигнуте?

- Да ли су на лицитацији учествовали само адвокати, ако је за објекат у изградњи уговор склопљен са СЗТР „Ресет“, чије име не асоцира на адвокатску канцеларију?

- Каква је функционалност спратних канцеларија?

- Како се у постојеће приземне полигоналне пословне објекте уклапају приземне и спратне зграде грађене од другог материјала?

- Када је издата грађевинска дозвола и зашто се гради након истека 12 месеци као рока за градњу?

О правди, свести и савести

Зелена површина у центру града која се налази уз зграду Дома културе – Музеја рударства и металургије постављањем музејских експоната добила је тематски садржај, а уређењем пешачких стаза, осветљавањем и оплемењивањем парковском галантеријом постала је ПАРК МУЗЕЈ. Овим чином Музеј је употпунио своју функцију заштите културно-историјских споменика и предметима који, због димензија, нису били обухваћени заштитом. Локална самоуправа и Рударско-топионичарски басен Бор показали су висок степен одговорности пре-

Последњи пример деваспирања сџарој градској језира - сџамбена зџрада у главној улици, грађена 30-их година прошлог века (фото: А. Јанковић)

ма културно-историјском наслеђу, а суграђани и гости Бора могућност упознавања са истим и уређен простор за нова сазнања, предах и забаву деце како експонатима, тако и на постојећем игралишту, које је у току конципирања Парк музеја сачувано.

Одлуке о изменама Регулационог плана 2002. и 2003. године отварају низ питања, од којих је основно: да ли су иницијатори и учесници у доношењу таквих одлука почели да се стиже рударског порекла овог града или су желели да добро ситуираној и моћној професији по багателним ценама дају у закуп уређени простор за који ће бити потребно мање додатних улагања? Објашњење и покушај стварања логичке конструкције опредељивања парковског простора за адвокатске канцеларије због изградње суда у истом парку своди се на таутологију. По тој логици, у Бору, а пре свега у Новом градском центру не постоје грађевинске парцеле (или неуређене, које су таквом одлуком могле да се пренамене), празни локали или празни објекти. Да ли су превидели чињеницу да су зелене површине „плућа града“, да су тампон зона између топионичког и стамбено-пословног простора, да је зеленило сађено на насипу са врло танким слојем земље и да са преко 30 година старости има ниво раста упола млађег истородног растиња у другим условима?

Да ли се водило рачуна о естетском моменту који је један од битних елемената за упис студија архитектонске и грађевинске струке и о потреби усклађивања новосаграђених са постојећим објектима? Да ли је занемарена чињеница да су то објекти у главној улици и најужем центру града? Сигурно је да „папир трпи све“, па се могу пртати и мењати разни планови, али када се цртежи претворе у тродимензионалне објекте, онда нелогичности постају очигледније. Спратна кућа у симулираној јами је нешто чега нема ни

у филмовима научно-фантастичног жанра.

Мало о савести. Ментални склопови богатих, који би уништили културно и природно наслеђе због своје сујете и минималних уштеда сигурно би били предмет анализа стручњака из области психологије. Музеалци претпостављају да је потреба изградње и поседовања имовине у музеју проистекла из жеље да се надокнади пропуштено. Наиме, са пар изузетака, већини адвоката биће то први улазак у музеј!

Такође зачуђује чињеница да се неколико десетина квадратних метара новокомпонованог приватног власништва ставља испред заштите културно-историјског наслеђа (које финансира држава) и градског зеленила у парку, а да право и правду управо мастрално избегавају они који би требало да је бране.

Парк музеј рударске, металуршке и машинске опреме добијаће на значају у наредном периоду, јер су укинута посете рудничком комплексу, а подразумева се да ће променом власништва то поготово бити немогуће. Тиме ће Парк музеј са експонатима све више добијати на вредности и значају, како због функције заштите, тако и због могућности изложбе у ентеријеру, где су изложене рударске алтке из праисторије, да одмах направе паралелу са рударском технологијом XX века.

Још о урбанизму

Девастација урбаних целина очигледна је и на примеру чесме на Тргу ослобођења, конципираном почетком осамдесетих година прошлог века постављањем споменика страдалим борцима Народноослободилачког рата на Стеванским ливадама, који су на том тргу вешани 1941. године. Бронзана скулптура, рад аутора Миљивоја Унковића, постављена је 1981. године, поводом четрдесетогодишњице страдања. Поред меморијалног и естет-

ског, споменик је значајан и јер је његовом реализацијом борска Ливница фазонских одливака показала способност да лије и уметничка дела монументалних димензија, што је био подстицај за оснивање и почетак рада Уметничке колоније „Бакар“, која је једина манифестација културе у Бору са традицијом од четврт века!

Поменута чесма потпуно је нарушила изглед трга са спомеником-скулптуром као централним визуелним дешавањем, који просторно тространо дефинишу објекат Робне куће „Београд“, продавница „Симпо“ и пословна зграда „Чешаљ“, концентришући поглед на споменик као средишње обележје трга. Иако зграда „Симпа“ није репрезентативног изгледа, њен положај је у функцији затварања и дефиниције простора. Да ништа не би нарушавало доминацију споменика, за уређење парковског простора коришћена је само трава и пар леја приземних сезонских цветница, као и чесма висине 80cm, што је била и висина канделабара. Тако је било. Године 2003, преко викенда, никла је на слободном углу уређеног платоа, у раскрсници – где је видокруг највећи, чесма висине преко три метра, полигоналне основе и вишеетажна, са врхом, који би, вероватно, требало да асоцира на буктињу, израђена у комбинацији белог и црног мермера. Чесма би по димензијама и намери да буде монументална могла сама да има функцију спомен-чесме, на за то наменски уређеном простору. Постављена на овом месту, осим што делује нелогично и наметнуто, у потпуности нарушава централну концепцију трга, заклањајући споменик познатог аутора, професора ликовне академије.

Коришћење воде у архитектури и оплемењивању амбијената веома је захвално и радо примењивано. Половином шездесетих са истог трга уклоњена је фонтана због изградње Робне куће „Београд“. Запуштене фонтане код Студентског

дома, Спортског центра и групације зграда у Улици 3. октобар (IV Месна заједница) већ су и заборављене од Борана и представљају пре ругло него украс града. Требало је да прође више од четрдесет година да би се поставила нова фонтана у центру града. Као локација изабран је плато Дома културе и ту настаје проблем. Уређен простор са зградом Дома културе као кулисом, централном лејом и неколико жардињера и постамената идентичне висине, у комбинацији белог и црвеног кулије бетона, осмишљене су тако да оживе монохромност сировог бетона, стакла и метала самог објекта. Фонтана би сигурно оплеменила овај простор да се водило рачуна о томе да вода буде доминантна. Међутим, десило се супротно.

Базен фонтане постављен је несиметрично у односу на постојећу жардињеру која дели плато на два дела и, иако десетак сантиметара изнад нивоа платоа, доминира читавом површином. Зидови базена високи су 0,70 метра, што у односу на висину постојећих жардињера и постамената скулптура (0,40) делује неусклађено. Доминантно архитектонско дешавање је крстолика конструкција од сивог мермера са квадричним перфорацијама у делу где се укрштају вертикале које се на врху завршавају кругом. Пошто читава ова масивна конструкција равних линија, које појачавају рефлексии фино брушеног мермера, није била довољно моћна и чврста, вероватно је из тог разлога на завршну кружну плочу постављена скулптура Милана Бесарабића „Мајка и дете“. Ова скулптура вајара, књижевника и музичара, стогодишњег аутора из Београда, у току свог полувековног битисања у Бору била је више пута дислоцирана, али се никада није „попела“ тако високо, јер није ни рађена за посматрање из жабље перспективе, о чему сведоче како пропорције тела, тако и облик ауторског постамената. Комбинација равних линија модернизма ре-

Фонтана исјред Дома културе (фото: А. Јанковић)

ализованих у мермеру, као симболу богатства и моћи, са неоромантичарском скулптуром рађеном за посматрање из друге визуре морала је да изазове реакцију борских урбаниста. Такође је било логично и да реагују на величину базена фонтане, која је предимензионирана у односу на површину платоа и неусклађена са постојећим урбанистичким елементима. Да је било среће да ова чудна еклектика буде сакривена слаповима воде, што је изостало, Борани би имали бар ту срећу да уживају у хуку и освежењу. Овако, добили су нешто што нису тражили, а што нема ни рационалну намену.

Реакцију урбаниста и грађевинске инспекције морао је да изазове и изражен проблем девастације приземних стамбених зграда у Улици Моше Пијаде, грађених тридесетих година прошлог века. Претварање стамбених у пословне просторе дало је овим објектима не само нову функцију већ и живот, али је проблем настао због непостојања строгих правила приликом њихове адаптације. Препуштање стихији у избору степеништа, гелендера, тенди као и отвора за прозоре и врата нарушава целину објеката и претва-

ра их у јефтине продавнице јефтине робе, привременог карактера. Тај утисак појачан је и различитим кречењем адаптираних локала бојама непримерним тој врсти архитектуре и времену њеног настајања, што још више визуелно смањује просторе, чиме се губи целина објекта. Зидови постају рекламни панои, писањем разних рекламних порука. Оваквим понашањем власника или купаца простора и нереаговањем надлежних инспекцијских служби чини се додатна штета, јер се не наплаћују порези, како се то иначе чини у другим срединама, што за последицу има смањење прихода у општинском буџету.

За разлику од објеката на парној страни Улице Моше Пијаде, на непарној страни су углавном добри примери адаптација објеката и понашања њихових корисника (нова „Асторија“).

Један од могућих начина решавања урбанистичких проблема у граду могао би да буде организационо осамостаљивање инспекцијских служби уз прецизније услове за градњу, као и повећање санкција за непоштовање истих.

Драгољуб Ђуровић – Ђуша

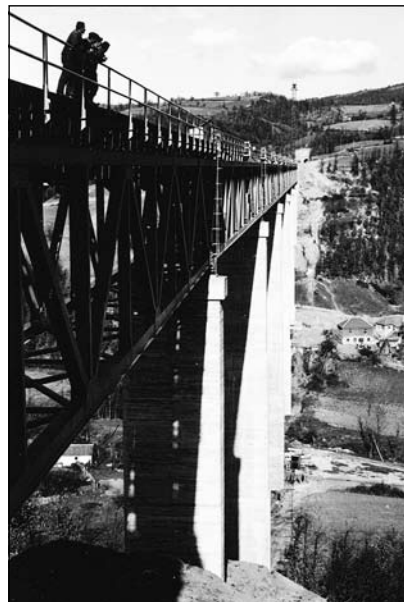
Стари Бор – сећања (одломак)

Стара колонија

Поменути доњи пут (улица), која иде од старог гробља, кроз Бор-село и Француску колонију, долази до железничке „рампе“. Ова улица се ту не завршава, већ наставља кроз „варош“ и иде до изласка из Бора. Од „рампе“ до изласка из Бора, овај пут се назива Нишка улица. Нишка улица дели Стару колонију и „варош“ и спаја их са Новом колонијом, након које се завршава „стари Бор“.

Полазећи од „рампе“ са десне стране Нишке улице, до књижаре „Броцић“, према западу, доменутих мостова – железничког и колског, смештена је Стара колонија. Нишка улица је раздваја од оног дела „старог Бора“, који се називао „варош“. Одмах после железничке рампе, са десне стране Нишке улице, наилазимо на две приземне куће са по осам станова у којима, углавном, живе железничари борске железнице и мајстори Француског друштва Борских рудника

(ФДБР) са породицама. Изнад овог низа кућа је још осам, истих таквих приземних, геометријски сложених кућа, такође са по осам једнособних станова. Све ове куће имале су своје помоћне зграде (шупа, WC) и мала дворишта. У овим кућама станује више породица – Јовановићи, Поповићи, Миленковићи, Дистерло, Росовљанићи, Стојановићи и др. Након ових приземних кућа, налази се једна већа спратна. Ова кућа, за разлику од претходних, има подруме изнад којих су кухиње, а за спаваће собе ишло се спољним стрмим степеницама. У овој једносратници станује више породица, такође железничара и рудничких мајстора. Ту живе породице разних националности (Јовановићи, Тирменштајни, Вајдингери, Нешићи, Ристићи, Росовљанићи, Живановићи, Хумери и др.). Даље изнад ове једносратне зграде су четири приземне куће са двориштима и помоћним зградама. У овим кућама станују по-

родице Дојчиновић, Пилко, Хаудек, Околовић и др. Поред ових приземних кућа пролази узани пут који иде од главне Нишке улице до малог мостића за пешаке, изнад пруге узаног колосека (описаног раније). Поново, након ове попречне улице, такође са десне стране Нишке улице, налазе се по две куће, приземне, са помоћним зградама, као претходно представљене. И у овим кућама живе по четири породице рудничких мајстора и железничара. Оваких кућа има још три низа, све до „руске“ школе, у којима такође, станују борски радници различитих струка. Ту живе: Ранчићи, Ђирковићи, Доновићи, Меркле, Италијан Рикардо, Ткаченко, Харабуси, Коловичи, Терзићи, Фуџијаши, Живановићи и др. После ових кућа је једна већа зграда са двориштем. Ту се налази „руска“ школа коју похађају деца руских емиграната, којих је у то време било доста у Бору. У овој школи ради као учитељица, у то време, једна Русиња коју су звали Ђоћа. После ове школе наилазимо, такође на једну већу кућу са верандама. У овој кући живе две породице – једна хрватска (Црнковић) и једна грчка (Фалцун). Овај низ

Бележница *На нашој стіази*

зграда одваја од следећих кућа једна коса улица која води од Нишке улице преко пешачког мостића до Болничке улице. Следећа кућа са десне стране Нишке улице је уздигнута изнад подрума. У овој кући живи више породица – Миловановићи, Марковићи и др. Из породице Миловановић, потребно је забележити да је било више деце – Момчило, Тома, Живорад, Љуба и Душанка. Од ове деце, двоје нису дочекали крај Другог светског рата. Тома је стрељан на Бањици у Београду (биста му је била постављена у некадашњем парку код ресторана „Бакар“ – данас је ту дисконт Махі). Љуба је погинуо у борбама са немачким окупатором у току рата. Посматрајући даље, објекте у Старој колонији, наилазимо на једну спратну кућу прко пута „руске“ школе. У овој кући, поред осталих, живе и породице Пиртушек, Политиковић, Николић. Домаћини ових породица раде у ФДБР-у као стручни радници. Идући даље, према западном делу Старе колоније, на пади-

ни, према путничком и железничком мосту је више кућа (сада су ту зграде Општинског суда, Општине Бор и музичке школе). У овом делу је било око петнаест кућа. (Потребно је истаћи да овај део „старог Бора“, иако је поред саме Нишке улице није припадао „вароши“, јер су те куће биле у власништву ФДБР-

а.) У њима живе породице Крстић, Виденовић, Павловић, Јовановић, Лугарић, Станојевић, Дилберовић, Младеновић, једна чешка породица, и др. Један број кућа је поред саме железничке пруге, почев од „пешачког мостића“ где је једна већа спратна кућа. У овој кући живе Вељковићи, Росовљанићи и др.

Уз текст су коришћене фотографије са сајта Народне библиотеке Бор, као и фотографије које су чиниле изложбу „Индустриски блуз“, као део богате фотодокументације радничког листа *Колектив*, која се чува на Завичајном одељењу Народне библиотеке Бор.

гог светског рата подигнути су нови стамбени објекти.

Тако је изгледала Стара колонија према мом сећању на „стари Бор“ и људе који су тада живели у њој. Вероватно је да сам некога или нешто пропустио, али ће те пропусти већ неко исправити, поготово они који су тада живели у Старој колонији.

(У следећем броју
Бележнице – Варош)

У овом делу „старог Бора“ живи најмањи број становника, али може се рећи – најреволуционарнији. То су бројне породице елитних мајстора ФДБР-а са много деце. Нека су већ поменута (Миловановићи), али треба поменути и друге, као Радомира Јовановића Чочета (погинуо пред сам крај рата као командант партизанског батаљона; биста му се налази у дну Болничке улице, испод зграде некадашњег „француског магацина“). Треба овде поменути и Шанета [Душана Петровића, прим. уредн.], који је био у сродству са Вељковићима, а погинуо је такође као партизан. Ту је и Љуба Вајдингер (по задатку КПЈ приступио „фолксдојчерима“ у току Другог светског рата). У његовој кући одржавани су илегални састанци КПЈ. На овој кући (преко пута СУП-а) постоји спомен плоча. Ту су и други, али да поменем још Миодрага Ђирковића (учествовао је, поред других, у саботажама у борској јами у Другом светском рату). После ослобођења, приступио је боксерском клубу „Партизан“ у Београду и постао првак Југославије у тешкој категорији. Ту је живео и Сергије Ранчић, познати борски сликар „наивац“ и бакрорезац. Има ту још људи вредних помена, али о њима неком другом приликом. Мислим да се у овом делу „старог Бора“ водио нај-

динамичнији живот до рата, а нарочито током Другог светског рата. Највећи део Старе колоније више не постоји. Старе куће су срушене и на њиховим местима, након Дру-

Милен Миливојевић

Поводом смрти Душана Јеленковића

Епидемиолог са клицом хумора

Највећи број Борана је Душана Јеленковића углавном познавао као угледног здравственог радника, а они старији и као сина вредног казанције Чеде Јеленковића (Чеде бакрачара), док је у свету цртаног (и писаног) хумора и сатире овај Боранин познатији као Дукан Јелен из Скопља.

Наиме, Душан Јеленковић је завршио медицински факултет у Скопљу, тамо се потом и запослио, засновао породицу, а после специјализације радио као епидемиолог до 1981. године када се враћа у родни Бор. Основао је хигијенско-епиде-

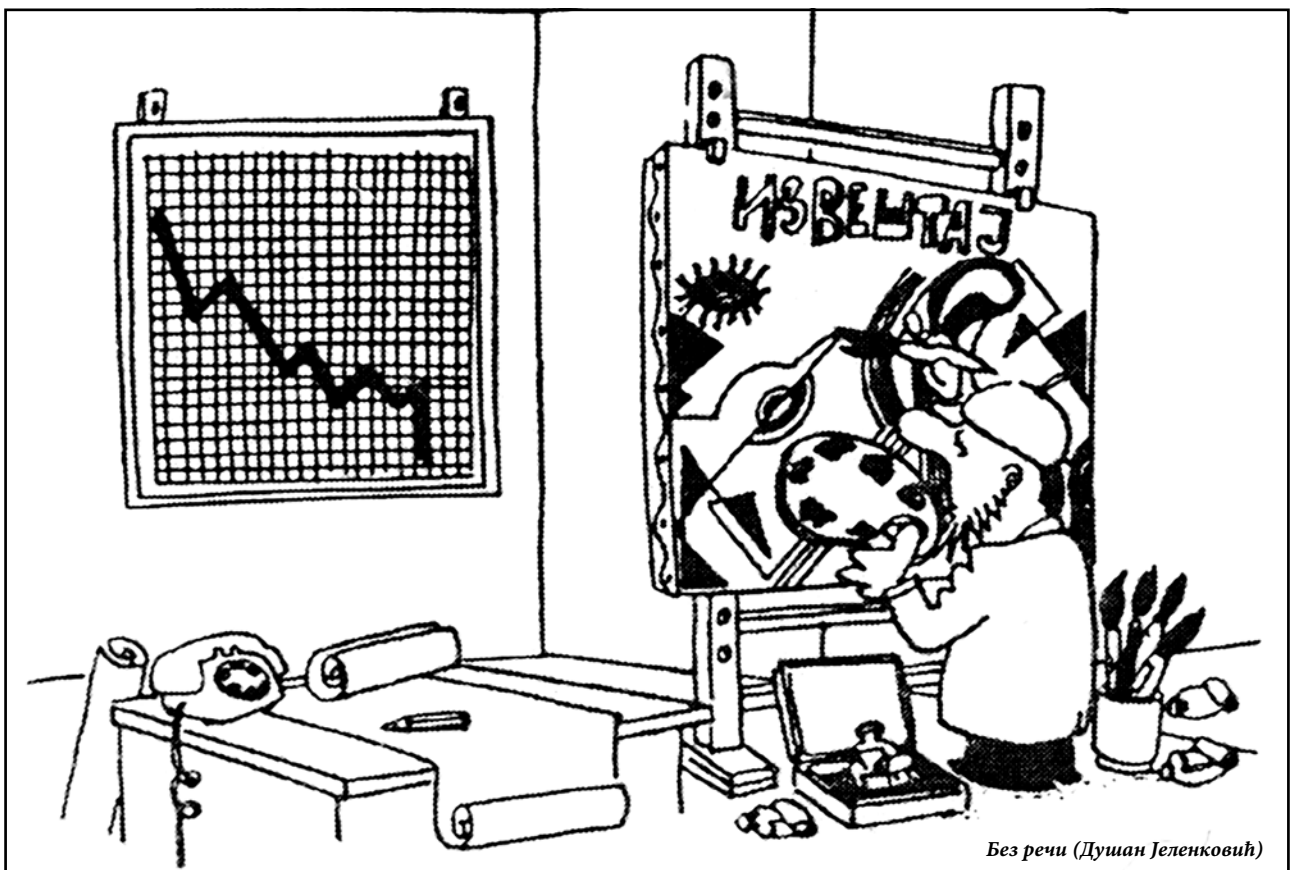
миолошку службу у Здравственом центру у Бору, а сан о оснивању завода за заштиту здравља у родном граду остао је неостварен. Припреме, скоро доведене до краја, прекинуте су бомбардовањем земље 1999. године. Од 2002. године Јеленковић је у пензији. Смрт га је 9. октобра 2008. године задесила у Скопљу, али је сахрањен на борском гробљу.

Од 1958. године почиње да црта карикатуре које потписује као Дукан Јелен и објављује их у земљи и иностранству. Са данас чувеним карикатуристом Дарком Марковићем покреће хумористично-са-

Душан Јеленковић, др Дукан

тирични лист *Осиен* и учествује на бројним фестивалима карикатуре. Његов лик у карикатурама „Трпе“

Без речи (Душан Јеленковић)

ДУКАН ЈЕЛЕН (1937–2008)

- Не врзувајте го човекот со синцир – ќе почне да каса!
 - Не везујте човека ланцем – почеће да уједа!
 - На слепиот Водач не можеш да му ја кажеш вистината во лице.
 - Слепом Вођи не можеш рећи истину у лице.
 - Излезете од бункерите – со дефанзива не се победува.
 - Изађите из бункера – дефанзивом се не побеђује.
 - Покрај толку гласачки машини избирачот станува вишок.
 - Поред толиких гласачких машина бирач постаје вишок.
 - Ако сакаш да загинеш за татковината, не барај и таа да го направи истото за тебе.
 - Ако хоћеш да погинеш за отаџбину, не тражи да и она уради исто то за тебе.
 - Колку си поситен, толку полесно поминуваш низ сито.
 - Што си ситнији, толико лакше пролазиш кроз сито.
 - И за свежа крв треба некој да се жртвува.
 - И за свежу крв неко треба да се жртвује.
 - Секој целат крваво го заработува својот леб.
 - Сваки целат крваво зарађује свој хлеб.
 - Лансиравме некои луѓе, а сега не можеме да ги спуштиме на земја.
 - Лансирали смо неке луѓе, а сада не можемо да их спустиме на земљу.
 - Увозен грав, увозна клозетска шоља, увозна тоалет хартија...
 - Увозни пасуљ, увозна клозетска шоља, увозни тоалет папир...
 - Не е лесно да си чесен.
- Последните денови нелојалната конкуренција е голема.
- Није лако бити поштен.
- Последних дана нелојална конкуренција постаје све већа.
- Претпријатието му е мало, но да видите колкав му е станот.
 - Предузеће му је мало, али да видите колики му је стан.
 - Пораснаа пилци – инкубатори, држете му се!
 - Порастоше пилићи – инкубатори, држете се!
 - Знаеме дека во виното е вистината, ама во интерес на истрагата почнавме од аперитив.
 - Знамо да је у вину истина, али у интересу истраге почели смо од аперитива.
 - Те знам пушко, кога беше другар топ.
 - Знам те пушко, још кад си била друг топ.
 - Не е тој така наивен – тој е така навиеен
 - Није он тако наиван – он је тако навиеен.
- (Из књије: Антологија македонског афоризма, *ип. Васил Толевски, Алма, Београд, 2007*)*

прославио га је и ван граница Македоније. Опремио је илустрацијама велики број књига, а у издању „Студентског збора“ у Скопљу објављена је 1972. године самостална књига карикатура Дукана Јелена под насловом *Није све џако смешно*.

За плодан и квалитетан рад добио је и више признања, међу којима и признање „Цицо“ Удружења карикатуриста Македоније, две дипломе Удружења новинара Македоније (1972. и 1979. године), захвалницу за посебан допринос у покретању и излажењу *Осјена* поводом 15. годишњице овог листа...

По повратку у Бор сарађује још краће време са *Осјеном*, али убрзо престаје да се бави овим послом, посветивши се само раду у Здравственом центру.

Објављујемо карикатуре из *Осјена* број 5 за новембар 2008. године, као део прилога којим је овај лист (под уредништвом Васила То-

левског) обележио растанак са својим сарадником, као и афоризме из *Антилоџије македонског афоризма*.

- Лако џи је сад да се џравиш поштен и да ми џребаујеш џијо сам му џревише најлајшпа, сад кад си завиео виекенџиу. (Душан Јеленковић)

Бранислав Бане Димитријевић

Улога и значај наратора у приповедању*

Једна од првих и најважнијих ствари коју приповедач чини када креће у авантуру писања приче је доношење одлуке уз чију помоћ ће то урадити? Ко ће бити посредник између њега и читаоца? Кроз чије ће очи прича бити виђена, кроз чија уста испричана? Укратко – **ко ће бити наратор?**

Избор наратора је од пресудног значаја за реализацију приче. Тим избором, писац многоме одређује и начин и стил приповедања, одлучује чију ће страну истине осветлити, који ће след догађаја испратити, са које стране ће прићи проблему који прича обрађује. Избор наратора, што је још важније, одређује и однос читаоца према причи и према самом аутору, одређује степен његовог поверења или сумње у истинитост написаног, емотивни однос према ликовима који се у причи појављују, сугерише закључке и ставове који ће на крају из свега проистећи. Виртуелна реалност приче је, у ствари, спој објективне и нараторове субјективне истине, те нарочито онога што он, вођен личним разлозима и мотивима, саопштава кроз наратив, тј, његовог субјективног исказа. Вештина којом приповедач уобличи ова три елемента (придодајући, поред вештине, и сопствено субјективно виђење истине) мери се поверењем читаоца у веродостојност приче.

У највећем броју догађаја (било да се ради о стварним или фиктивним) које приповедач жели да уобличи у причу, могућности за избор наратора су веома широке.

Најстандарднији и најстарији начин приповедања је онај у коме је наратор **неутралан**. Он нам све догађаје прича у трећем лицу, баш као

у традицији усменог приповедања - препричавања. Улога наратора овде најчешће није делегирана никоме, већ то обавља **сам аутор приче**, без посредника. Чини се на први поглед да овакав приступ обезбеђује неутралност и поверење читалаца, међутим, резултат најчешће није такав. Оваквим поступком, губе се две визуре - нараторова субјективна истина и његов субјективи исказ. Остаје нам само аутор, са својом вештином и сопственим виђењем догађаја, те је тако комплетна одговорност на њему. Задатак аутора тиме постаје неупоредиво тежи и захтева велику вештину приповедања. Читалац у старту има резерву према тако исказаној причи, он тражи учесника или сведока догађања. Да ли ви верујете безрезервно пријатељу који вам препричава нешто у чему није ни учествовао, нити присуствовао? Рекао бих да је овакав начин изношења приче најпогоднији за неке опште теме, историјске и друштвене контексте, где је лично сведочење ирелевантно.

Своју верзију неке приче може нам испричати и сам **главни лик** – носилац радње коју прати прича. Мање искусни аутори најчешће делегирају улогу наратора управо њему (или њој), с једне стране – јер се тако лакше крећу кроз радњу, а с друге – верујући да се тако постиже потпуна веродостојност. У овом је случају главни задатак писца да сагледа све мотиве главног јунака, све његове грешке и недостатке, као и да разграничи оне којих је јунак свестан од оних других, којих није. Такође је битно увидети шта главни јунак жели да каже ономе коме прича, а шта жели да сакрије. Чита-

лац, по дефиницији, не верује у потпуности главном јунаку (у највећем броју случајева), јер овај пречесто лаже и себе и друге. Вешт списатељ може паметно искористити све ове чињенице, али се такође може окренути и неком ко је довољно близу да има све податке о догађају, а довољно далеко да има већи одмак од њих, као и мање личних мотива да искривљује истину. У том случају, улога наратора предаје се **неком од споредних учесника**. Према њима читалац гаји довољно поверења, како у то да су довољно упознати са истином, тако и у то да желе да је тачно испричају.

Уколико желимо да постигнемо још већу неутралност, онда за наратора бирамо неког од **директних или индиректних сведока** догађаја. Цена за то је недостатак детаља из прве руке, али је зато могуће пратити посредне детаље, трагове и последице догађаја.

За наратора се може изабрати и **неко сасвим невезан за догађај**. Неко ко је причу и сам чуо из треће руке и сада је и сам прича, било тако што истражује и креће се по њеним траговима, било тек онако, као занимљивост. У овом случају, субјективност је у потпуности искључена, али је и истинитост испричаног потпуно релативизирана.

Уколико се за наратора изабере неко ко је довољно далеко од приче, писац се враћа на прву могућност – неутралног наратора, али га на овај начин персонализује, што причи даје на животности и појачава поверење читаоца.

Посебан сегмент у претходна два случаја представља коришћење деце као наратора. Дете које види ствари, али их не разуме, неко је

BlogOpen у Бору

BlogOpen је првенствено замишљен као низ догађаја на којима ће се блогери дружити у пријатној и опуштеној атмосфери, ради упознавања, размене искустава и идеја и успостављања сарадње. Нешто званичнији тон овим сусретима дају предавања о блогосфери, интернету, веб, информатици уопште, па и друштву на чији развој ИТ генерално утиче. Поред тога, организација округлих столова на теме битне за саму блогосферу би требало да постане препознатљиви

елементи BlogOpen догађаја, као и заједничке акције од ширег друштвеног значаја.

У складу са својим именом, BlogOpen је и манифестација отворена за идеје, предлоге и сарадњу. Отворена за све људе који би волели да се укључе у организацију, оне који сматрају да имају о чему да причају са блогосфером, као и оне који желе да чују нешто ново и занимљиво. BlogOpen је отворен и за оне који су највише жељни дружења са људима сличних и различитих идеја, али који имају једну заједничку ствар – воде свој блог.

У Бору је 4. и 5. октобра 2008. године у Дому културе одржан 2. јесењи BlogOpen, регионални радно-пријатељски сусрет блогера, који је од 2007. године у календару редовних годишњих сусрета свих учесника у стварању блогосфере – блогера.

Циљеви протеклог BlogOpenа у Бору били су: расправа о темама и проблемима који су специфични за овај начин јавне комуникације, конкретизовање виртуелне комуникације у јавном, стварном простору, побуђивање пажње шире јавности на овакав облик присутности и важности информатичког друштва, промоција информатичког друштва, електронске комуникације и употреба интернета као извора података, образовања, повезивања и развоја демократије, маркирање најважнијих и најуспешнијих

блог-креатора јавног мњења и извора информација.

Теме: „Blogs and The World Revolution“ (Oliver Gassner и Robert Basic из Немачке), „Blogging and Making Money“ (Oliver Gassner и Robert Basic), „What is the Social Networking Model for Developing Markets and Where Does Blogging Fit in“ (Neil Alphonso из Велике Британије), „Блог књижевност“ (Саша Радојчић, Бранислав Бане Димитријевић), „Школа Web новинарства“ (Даница Радовановић и Лидија Кујунџић), „Електронски надзор интернет комуникације у земљама ЕУ, као и земљама које намеравају да постану чланице“ (Слободан Марковић, Oliver Gasner) и радионице: „WordPress за почетнике“ (Дејан Весић), „Креативно писање“ (Бранислав Бане Димитријевић).

Читава манифестацију пратила је и акција донирања костне сржи, у сарадњи са Институтом за трансфузију крви Србије.

На BlogOpenу у Бору представљен је и други зборник *Блогопедија* (приредили Вероника Костадинова, Ана Јанковић, Сузана Јанаковић-Живковић, Бранислав Бане Димитријевић, издавач Борска интернет организација, 2008), резултат конкурса за најбољи блог-запис написан у периоду октобар 2007 – септембар 2008. године на српском, хрватском, бошњачком и македонском језику и који, што рече уредник ове књиге Бане Димитријевић у свом предговору, треба да буде „мали допринос суживоту људи на овим просторима, миру, толеранцији, сарадњи и пријатељству“, али и „суживоту блога и штампане књижевности“.

Уредник Бележнице
(Погаџи преузети са сајтова:
<http://blogopen.eu/> и
<http://kisobranblog.com/>)

коме у причи много чешће верујемо него у истинском животу.

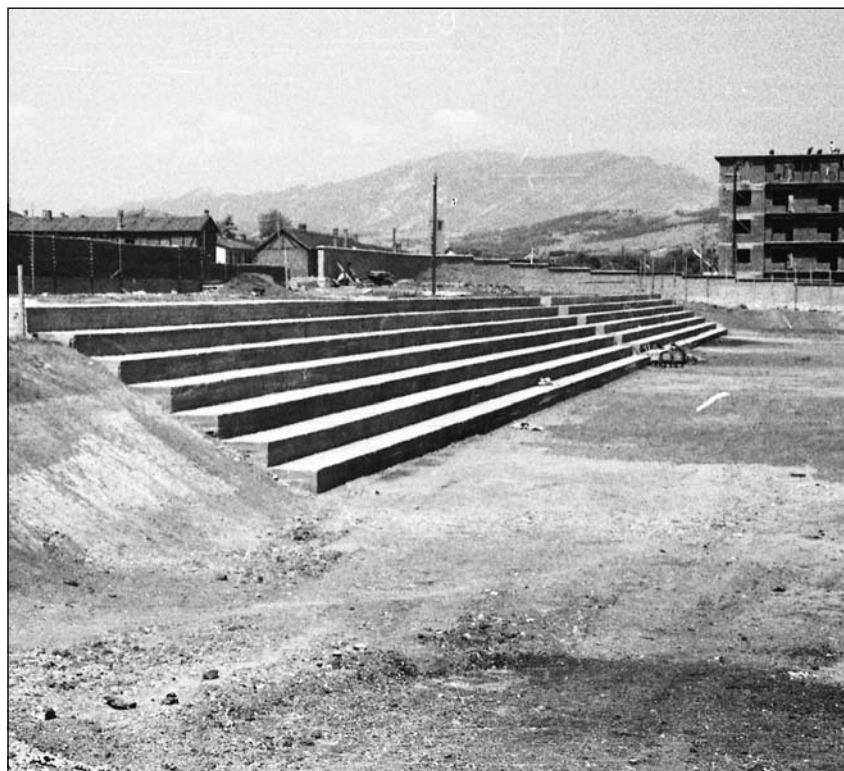
Прича се може испричати и пратећи ток докумената, књига, дневничких записа и других сведочанстава, чиме се улога наратора делегира **ауторима тих записа**. Овај поступак може да буде јако захваљан, јер се веродостојност постиже без много муке.

Наратори у причи могу бити и многи други, могућности су бројне. Писац у сваком случају мора најстроже да води рачуна шта наратор **може** знати о случају (*у ширину док ти саопштиш чистиоцу!*), **на који начин и када** је дошао или долази до информација, какав **став и мотиве** има према случају и према причању, односно према ономе коме прича. Вешт приповедач покушаће да се свом наратору увуче под кожу, да размишља као он, да би могао и да размишља и да прича попут њега.

Овде су могућа два пута: један је истраживачки – да покушамо да сазнамо што је више могуће о стварним личностима (уколико се прича базира на стварним догађајима), а други – да *улоје* ликова, учесника у догађају, доделимо људима које добро познајемо и да покушамо да за-

мислимо како би они реаговали у одређеним ситуацијама.

На крају, можда је и најважније рећи да није важно да убедимо читаоце да се догађај заиста одвијао онако како смо написали у причи. Није важно чак ни то да он поверује у нараторову верзију приче. Једино

је важно да читалац поверује у **саму причу**. Врло је често читалац свестан да се догађај **није** догодио тако како је написано, и да наратор у извесној мери, а понекад чак и у **потпуности лаже**, а ипак прочита причу са великим занимањем, ужива у њој и верује јој. То онда значи да је писац успео да усагласи све напред наведене елементе и створи причу конзистентне сопствене реалности.

НАПОМЕНА:

- * Текст је написан након радионице „Креативно писање“, у оквиру програма BlogOpena, одржаног 4. и 5. октобра 2008. године у Бору. На основу ње настала је и својеврсна „suber радионица“ на књижевном блогу „Кишобран“. У уводном тексту на блогу обрађујући се потенцијалним учесницима радионице, њен аутор каже: „Шта ће од свега овога испасти – не знам. Можда приручник. Можда збирка прича. Можда роман. Можда ништа. То ће зависити у највећој мери од вас. Од броја и квалитета ваших радова. Зато – само храбро напред, па макар било и лоше и глупо. Следите мој пример.“ © (напомена гл. и одг. уредн.)

Милен Миливојевић

Сатиричар који неће бити министар

(Срђан Динчић, *Кактус, маказе и ситне наказе*, Српска књига, Рума, 2007)

Млада издавачка кућа „Српска књига“ из Руме, под уредничким вођством Добрице Ерића и уредништвом Недељка Терзића, такође песника, који брине о библиотеци „Посебна издања“, имала је, вероватно, у виду и углед српског афоризма и код нас и у свету, па је, између осталог, објавила и књигу афоризама и хумористично-сатиричних песама младог аутора Срђана Динчића.

Наслов *Кактус, маказе и ситне наказе* упућује и на начин приступа темама и на главне „ликове“ свих књижевних дела у овој књизи, јер и сваки афоризам је самостално књижевно дело. И по томе је ова књига апсолутно српска и у потпуном је складу са називом свог издавача.

У мноштву афоризама који се код нас објављују, нису ретки ни они који се односе на сам афоризам. Тако и Динчић афоризмом дефинише ову најкраћу књижевну форму: „Атлетичарским речником, афоризам је маратонско размишљање на кратке стазе“.

Такође, не пропушта да се њиме позабави и у другом делу књиге, у коме су римовани афоризми, епиграми и кратке песме:

„Афоризам је писано дело
где су се речи и мисли
витешки пркосно и смело
пред људском глупости стисли“.

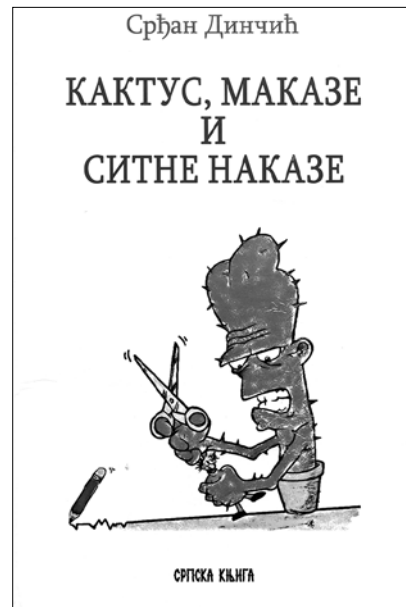
У тој тескоби, Динчићеве речи су веома издашне. Наше политичке расправе, рецимо, трају веома дуго,

а учесници као да имају циљ не да саговорника убеду у исправност свог става, него да га као противника сатру, да га униште. Динчић то овако сажима: „Расправа је завршена без велике буке. Коришћен је пригушивач“.

О неким одликама нашег менталитета могу се писати читаве социолошке и друге научне студије, а овај аутор даје само крај „Српске варијанте басне“: „...а онда су мрави све стечено потрошили на цврчку-музику“. На исти начин сажете су и све наше школске реформе и питање „одлива мозгова“: „Пронашли смо начин којим ћемо спречити да одавде одлазе школовани људи. Упропастићемо школство“.

Књижевно дело, звано афоризам: „Прошао сам сито и решето. Толико сам могао са српским пасошем“, сажетак је биографије многог Србина, а темељнијим испитивањем можда би се могло рећи и – сваког Србина. То је, у ствари, исти онај Србин чије је „Традиционално и омиљено јело – леба без мотике“, односно, то је оно људско биће које може рећи: „Такво је време дошло да је једино просјак увек спреман да ти пружи руку“. А у просјацима се, у овом времену, не оскудева. Зато Динчићев пензионер и може да каже: „Нормално је да су и контејнери празни кад је ђубре на власти“.

Наравно да не може Србин без Албанца, без обзира што Албанац мисли да би могао без Србина:

„Прича Албанац о лепотама Србије (и каже): „...а посебно бих издвојио Косово““.

Економски гледано, за Србина је, од свих облика штрајкова, најисплаивији штрајк глађу, а Динчић примећује и друге ефекте оваквих поступака: „Његов штрајк глађу одјекнуће као динамит. За сада је само уфитиљило...“

У ствари, „Већина нас је на ивици пропасти. Али гурамо...“, зато што „Кад кола крену низбрдо, оптимисти то гледају као уштеду горива“.

Добар део књиге посвећен је и љубави – и у афоризмима, и устиховима: „Сваки пут када прође поред мене, помислим како је лепота пролазна“, а нису запостављени ни мушкарци: „У старомодном браку било је могуће да жена затекне мужа у кревету са другом. У данашњем модерном браку могуће је и са најбољим другом“. Једну, пак, још непожељнију појаву, аутор је овако дефинисао: „Импотенција – од тога не може горе!“

Ако обећам да ћу ову шетњу кроз књигу Срђана Динчића завршити стиховима, нисам сигуран да

Срђан Динчић

РЕЧ-ДВЕ, ПА ТАЧКА

Афоризми

- ✦ Историју пишу победници. Срби негују усмена предања.
- ✦ Гласачка кутија је магична. Убациш листић, а испаднеш будала.
- ✦ Данас млади живе наврат-на-нос. Родитељима су на врату, а на нос се дрогирају.
- ✦ Фали му даска у глави. Користи је као одскочну.
- ✦ Продали смо душу ђаволу. Накнадне рекламације не примамо.
- ✦ Био је оригиналан аутор. Крао је од оних од којих нико није крао.
- ✦ За свет постајемо и модно неприхватљиви. Лако пуцамо по шавовима.
- ✦ Кад дођу шугава времена, народ то осети на својој кожи.
- ✦ Јако нам је стало да нам крене.
- ✦ Опијени љубављу мање хватају кривине.
- ✦ Код нас се често води љубав. За сад се води као нестала.

ли ће то бити леп или ружан завршетак. Ево зашто:

„Руку на срце,
Срба јесте мало,
‘ал на ово земље
више не би ни стало“.

За такву ситуацију одговор се може наћи и у једном другом епиграму:

„Нисам поштен,
ни превише бистар,
једном речју –
рођени министар“.

Срећа је Динчићева што министри не читају књиге, иначе, иако је још млад, никад не би постао министар. А како пише сатиру, боље је и да не иде у министре. У интересу сатире, наравно.

Недељко Терзић о Срђану Динчићу

Недељко Терзић, Милен Миливојевић, Весна Тешовић и Срђан Динчић на предсјављању књиге у Народној библиотеци Бор

Своје размишљање о његовој књизи насловио сам „Чекаоница страшног суда“. Своју прву књигу афоризама и четири кратке сатиричне песме Срђан Динчић је насловио као „Нешто невешто“. С тим насловом доспео је овог пута ни мање ни више него директно у велику чекаоницу Страшног суда у којој је тренутно потпуно сам. А ко му је и крив кад уме да запажа све оно што други не виде, не желе да виде или знају, па се праве луди. Ту дакле лежи зец, рећи ће први који после њега уђе у велику чекаоницу и примети га да је потпуно сам.

„Донео си забележено све оно што си видео, доживео или ниси доживео, а мислиш да ћеш доживети гледајући онако визионарски. Па лепо од тебе, откривај карте, па да гледамо своја посла, да гледамо шта ћемо и како ћемо.“

А на страницама које је забележио има се шта и видети. Срђан Динчић, млади аутор, своје моћи запажања и доживљавања чак и недоживљеног, све што је младалачки, преточио је и материјализовао тако да све то може да буде доступно сваком. Људи искривљене нарави, сумњиви односи, руке испод жита и плесњиви мозгови, шта још. Па и ово је довољно за обичну људску душу која тражи само комад неба и парче своје земље, али му се не да. Обичан човек је највећи страдалник. Не зато што хоће или нема куда, већ зато што то неко други хоће. Правда и неправда, памет и лудило, црно и бело, старе добре теме одавно исписиване али недовољно оцрњене, опет се јављају у овом веку, на почетку трећег миленијума. Динчић све то запажа, чак се неке, благо речено, лоше ствари брзо и муњевито одвијају да не стиже ни да их побележи. Иако заслужују да имају свој дебели плави штамбиљ или бар суви жиг за сва времена.

Точак историје се окреће и томе слично и томе слично. А ево да млађани Динчић још седи на дрвеној клупи од храстових дасака, сам, у чекаоници страшног суда и чека шта ће бити са његовим афоризмима, кратким песмама и епиграмима. Ко му је крив, нек размишља кад је тако хтео.

Па ништа, признао је да су то само кактус, маказе и ситне наказе.

Весна Тешовић

Писање као лек за самоћу

(Бојан Димитријевић, *Бела мачка*, Imprimé, Ниш, 2008)

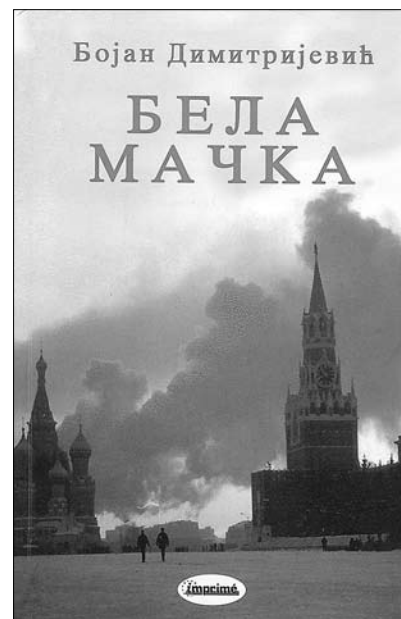
После књиге приповедака *Ми-Прис енглеској чаја* (Културно-просветна заједница, Зајечар, 2001), Бојан Димитријевић се у књижевној јавности по други пут огласио кратким романом *Бела мачка*. Сем развијеније приповедне форме, све што смо упознали у његовом првенцу остало је у најбољим својим видовима препознатљиво и у овом делу: чврста композиција коју многобројни ретроспективни меандри не нарушавају, већ је само чине занимљивијом; развијена фабула и порука која може бити вишезначна, у зависности од значењског слоја до ког се читањем стиже; негована, стилски избрушена реченица; галерија ликова преузетих из наше свакодневице који, иако дати као кроки, одишу животношћу.

Време, у коме се дешава основни ток радње, смештено је у 1993. а flash back нас води у седамдесете и осамдесете да бисмо јасније сагледали корене и догађаје који су обликовали главног јунака. Догађаји се локацијом селе из паланачке средине у престоницу, у зависности од потребе, да би се на крају романа главни јунак обрео у Москви. Али те географске промене не мењају ништа у атмосфери коју, како то аутор сугестивно дочарава, човек свуда носи са собом, јер ма где да се нашао он стварност посматра кроз сопствену, искуством и природом створену, визуру.

Главни јунак, Филип Рашета, приповеда сопствени „живот и прикљученија“ искрено, отворено до огољености, и представља нам се

у свој својој збуњености до запрешћења, усамљености и неостварености. Епизодни ликови само још више наглашавају драматику беде, како материјалне тако и још више моралне, и одлучну Филипову борбу да живи у најелементарнијим оквирима достојанства. И психолошка трансформација коју доживљава у служби је те борбе. Од збуњеног, уплашеног, апсолутно неконфликтног човека, Рашета прво постаје убица из нехата, да би свој еволутивни помак завршио као плаћени убица. Занимљиво је да је Бојан Димитријевић својим приповедачким умећем постигао да овакав развојни пут јунака код читаоца не изазива моралну осуду. Морална драма се одвија унутар самог лика, који поприма шизоидне особине, и који се од себе самог, другачијег, брани писањем: „Била је то једина права терапија, лек за самоћу и бесмисао. Желео сам да се у будућности моја прича реализује, претвори у стварност и мом животу донесе смисао, животу који је измичући ми, текао петом деценијом.“

Уколико овај роман не доживимо као још једно од многих виђења о томе како је 1993. година утицала на посрнуће људскости, можемо га доживети и као манифестацију „кризе средње доби“. Роман почиње реченицом преузетом од Меше Селимовића (*Дервиш и смрт*): „Четрдесет ми је година, ружно доба: човек је још млад да би имао жеља, а већ стар да их остварује“. Примарна, свеприсутна жеља Филипа Рашете је да се оствари на љубавном

плану, да пронађе жену са којом ће у љубави делити живот. Потрага за љубављу некад је комична, а некад трагична, благодарећи типовима жена са којима аутор упознаје главног јунака. Међутим, и поред праве „женске разноврсности“, та најснажнија жеља остаје неиспуњена. Самим тим, Филип Рашета остаје болно неостварен, терет „средње доби“ безмерно тежак, а утеха у писању као стваралачком чину врло танка.

Али, било како да оцењујемо начињен избор јунака *Беле мачке*, оно што је несумњиво, јесте задовољство читања које пружа роман Бојана Димитријевића.

Избор Бележнице

Приредиле:
Драгица Радевић
Ана Јанковић

ЏУЛИЈАН БАРНС,
Није то ништа страшно,
Геопоетика, Београд,
2008.

Не верујем у Боја, али ми недо-
стијаје, реченица је којом по-
чиње последња књига Џулијана Бар-
нса. Сигурна сам да пажљиви чита-
лац не може тек тако очима преле-
тети преко ње. Пажњу читаоца за-
држаће значење реченог, или отво-
реност и директност са којом се ау-
тор обраћа читаоцу, као да управо
њему поверава дуго чувану тајну, и
у вези са њом подстиче га на сопс-
твено преиспитивање.

Књига је намењена смрти, теми
о којој се нерадо прича, пише и чита.
Иако тема није омиљена, о смрти се
писало увек, од античких до модер-
них времена, због актуелности и не-
избежности које је одликују, људс-

ке свести о пролазности и страха
којим нас заокупља.

Од Монтења почињу савреме-
на размишљања о смрти и Барнс се
позива на мисли овог чувеног фи-
лозофа, у којима можемо наћи зре-
ло, нерелигиозно прихватање сопс-
твеног краја. Потребна за религијом,
ако је није било раније, најчешће се
јавља у поодмаклој доби као после-
дица страха од смрти. Ако је ово-
земаљски живот само припрема за
неки други онострани свет, онда је
он и мање вредан, осиромашен и ту-
робан, што потврђује и Монтењ ре-
ченицом *најсијурнији шемељ рели-
гије је презир према животи.* Ипак,
подела људи на религиозне и не-
религиозне, сматра Барнс, није толи-
ко важна као подела на оне који се
плаше и оне који се не плаше смр-
ти.

Џ. Барнс помиње многе пис-
це и композиторе у контексту раз-
мишљања о смрти и страха од ње.
У хелсиншком ресторану „Кемп“
двадесетих година прошлог века
окупљали су се интелектуалци око
„стола од лимуновог дрвета“ како
би расправљали о смрти (лимун је
кинески симбол смрти). У Паризу
су се састајали писци Флобер, Тур-
гењев, Едмон де Гонкур, Доде и Зола
и размењивали мисли о смрти.

Разговор или писање о смр-
ти не умањује нити увећава страх
од ње, каже Барнс, који признаје
да је смртохоличар. Страх од смр-
ти је присутан у његовом животу
од четрнаесте године. О смрти раз-
мишља кроз сећања на умрле ро-
дитеље, бабу и деду, које памти из
времена када су били већ стари
људи. Заједно са братом, професо-
ром филозофије, присећа се епизо-
да из породичног живота. Њихова
сећања су често различита. Свако је
на свој начин доживљавао и сачувао
у сећању догађаје, ликове, међусоб-
не односе. Зато о сећањима говори
као о нечему што није поуздано и
прецизно, што се јавља у фрагмен-
тима или временом потпуно ишчи-
ли. Иако се стиче утисак да је књи-
га аутобиографска, сам Барнс је пре-

назива породичним споменаром
него аутобиографијом.

Наслов књиге настао је за-
хваљујући белешци коју је Барнс
као млад записао у свој дневник го-
ворећи о страху од смрти: *Није то
ништа страшно! Страшнији страх
је од умирања, од немоћи, од проја-
вања шела и окошћавања мозга, од
лајаној осрамоћивања и йонижења.*

Иако је суморна тема, Џулијан
Барнс нас задивљује изненађујућим
обртима, духовитим коментарима,
занимљивим анегдотама, на један
диван, скоро забаван начин, живо-
тан, људски и, природан као што је
и сама смрт. Природна и неминов-
на. Можда нисмо сигурни да Бог
постоји, али код смрти нема диле-
ме. Барнс ће нас насмејати причом
која је стара хиљаду година, под на-
зивом *locus classicus*: *Један шривоац
у Багдаду йошаље свој слују у набав-
ку. На йијацу, једна жена ја грубо
одјурне. Осврнувши се за њом, слуја
схватила да је то Смрти. Ошрци кући
сав блед и у шоку, и замоли йосјодара
да му йосуди свој коња: сместила мора
да оде у Самару и сакрије се тамо
иде ја Смрти неће никада наћи. Госјо-
дар се сложи; слуја одјаше. Госјодар
онда оде на йијацу, йресрејине Смрти
и изјрди је шйио засйрашује њејовој
слују. „Ох“, одјовара Смрти, „али ја ја
уојшйије нисам засйрашивала, само
сам била зайрејашћена. Изненадила
сам се шйио срећем йиој момка јујирс
овде, у Багдаду, кад знам да имам за-
казано с њим вечерас у Самари.“*

Смејемо се, иако и ми имамо за-
казано.

Чесћийамо
15 йодина
Геойоейике
Захвални
библиошекари

**ЛАШ ФР.
СВЕНСЕН,
Филозофија сираха,
Геопоетика, Београд,
2008.**

Већ смо упознати са делима норвешког доктора филозофије Лаша Свенсена, која је Геопоетика објавила у едицији „Теорија” у последње четири године. После књига у којима аутор са филозофског аспекта разматра досаду, моду и зло, као одлике савременог друштва, појављује се књига, у којој разматра још један феномен наше стварности, *Филозофија сираха*.

Нема човека коме је осећај страха непознат. Постоји доста оправданих разлога за страх у данашње време у којем расту и вребају разноврсне опасности, на пример у саобраћају, на послу или код куће, страх од могућих незгода, непријатних и нежељених појава, од егзистенцијалне несигурности и од свега што може угрозити или уништити оно што нам је вредно у животу, као што је здравље, слобода, достојанство, друштвени статус или сâм живот.

Мада већина потенцијалних опасности никада не постане актуелна, као што су терористички напади, природне катастрофе или појаве смртоносних вируса, људи ипак страхују од њих. Томе у великој мери доприносе масовни медији за које је страх несумњиво најважнија роба коју износи на продају. Такође, страх се користи и у друштвеној контроли, јер држава захваљујући страху може да обезбеди послушност грађана.

Живимо у „друштву ризика”, како данашњи свет назива социолог Ентони Гиденс, и наша настојања да избегнемо ризик, подстичу преживљавање ирационалних страхова.

Укратко, страх све више постаје наш поглед на свет или нека врста „културне лупе” кроз коју посматрамо свет. У корист ове тезе Свенсен подсећа на речи Монтења: *Наша људска крхкост чини да има више онога од чега бежимо, него онога чему њежимо*.

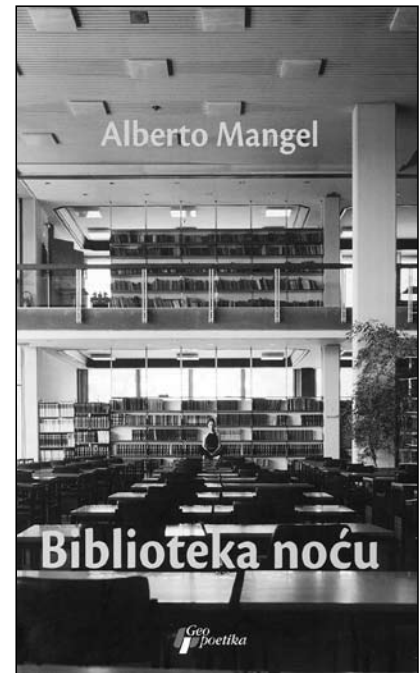
Тезе које је заступао у књигама *Филозофија досаде* и *Филозофија зланису* у супротности са овом тезом, него су тематски сродне и могу се надограђивати.

Савремени човек због досаде чак добровољно трага за изворима страха, те бира неке екстремне спортове и забаве као што су гледање хорор филмова или играње застрашујућих компјутерских игрица.

Свет без страха у потпуности, не само да не би био занимљив, него би нас лишио способности да избегавамо опасности и спремности да јој се одупремо. Зато страх има два лица, може бити конструктиван и деструктиван.

Завршно поглавље књиге Свенсен посвећује начину ослобађања уплашеног човека данашњице од осећаја прекомерног страха, наводећи све лоше стране тог осећања. Неконтролисана моћ страха може бити тако велика да паралише разум и да нам одузме способност деблања. Не смемо дозволити да нам

страх загорчава живот, да нам ограничава слободу, да нас изолије од остатка света због подозрења и неповерења, јер тако и сами можемо угрозити оно до чега нам је стало у животу, па и сам живот.

**АЛБЕРТО
МАНГЕЛ, Библиотека
ноћу, Геопоетика,
Београд 2008.**

Пред нама је још једно изврсно дело аутора Алберта Мангела кога смо раније упознали као есејисту, књижевног критичара, приређивача антологија, преводиоца и изнад свега страственог заљубљеника у књигу и читање. Своју љубав према књизи најпре је исказао кроз дело *Историја читања* (Нови Сад, Светови, 2005), а у *Библиотеци ноћу* потврдио као непролазну љубав и незаменљиву потребу за књигом у било којој форми, на свитку, папиру или екрану.

Иако је током живота много путовао и живео на различитим местима, одувек је његов дом био тамо где су његове књиге. Њихово последње заједничко станиште је у

француској провинцији, у реновираној средњовековној кући (*библиотека као идентитет и као дом*).

Своју младалачку жељу да простору своје личне библиотеке, ређа и премешта књиге на полицама по свом избору, ужива у њиховом присуству, у осами посвећује се читању и препушта сећању и машти (*библиотека као њосиор и ред, као радионица и као сен*).

Неодустајање од сна да се окупе сви језици и сакупе све књиге људска је чежња ка бесмртности и универзалном знању, коју симболизује Вавилонска кула у простору и Александријска библиотека у времену (*библиотека као мид*). Са нескривеним жаљењем Мангел помиње књиге које су током историје забрањиване, уништаване, крадене, нестале у пепелу и које се никада неће наћи на нашим полицама (*библиотека као моћ*).

Упкос трагичном усуду многих књига и библиотека које су страдале кроз своју дугу историју, људска настојања, истрајна и упорна, да се складишти све што је забележено, да се спаја расуто и групише раздвојено, да се сачува прошлост, да се трага за истином и за смислом, за А. Мангела су зачуђујуће дирљива у овом нашем свету чије су главне одлике „мањак смисла и недостатак очевидне сврхе”.

Ипак не одустајемо од настојања да оваквом свету дамо макар привид смисла и реда, што је према речима аутора „жалосно осуђено на неуспех”. На питање зашто онда то и даље чинимо, не даје одговор, али трага за одговором. Књига *Библиотека ноћу* приповеда о том трагању.

Кроз текст писан мајсторском руком аутора и сам читалац учествује у потрази и покушава да одгнетне парадоксалну природу библиотеке. Ипак, аутор на крају књиге открива читаоцу да га потрага није довела до откривања и знања, нити до просветљења и новог искуства, али до утехе можда јесте.

Библиотека као ум

Слично Макијавелију, и ја често међу својим књигама седим ноћу. Док више волим да пишем ујутро, ноћу уживам да читам у беспрекорној тишини, кад троуглови светлости од лампи за читање поделе полице моје библиотеке на два дела. У горњем, виши редови књига нестају у тами; а у доњем је привилегована скупина осветљених наслова. Над овом произвољном поделом, која одређеним књигама дозвољава обасјано присуство, а друге баца у засенак, предност има један другачији поредак, заснован искључиво на мом сећању. Моја библиотека није каталогизована; будући да сам лично сместио све књиге на полице, отприлике знам где се налазе у распореду целе библиотеке, тако да осветљени и неосветљени делови немају никаквог значаја у потрази за књигама. Распоред књига памтим према одређеном обрасцу, облику и подели библиотеке, као што астролог положај звезда повезује у наративни образац; с друге стране, међутим, и библиотека одражава конфигурацију мог ума, свог удаљеног астролога. Хотимичан, а ипак насумичан поредак на полицама, избор тема, интимна историја опстанка сваке књиге, трагови појединих времена и појединих места заостали на страницама – сви они указују на одређеног читаоца. Проницљиви посматрач може да закључи ко сам ја на основу раскупсане књиге песама Бласа де Отера, количине стваралаштва Роберта Луиса Стивенсона, великог одељка посвећеног детективским причама, малецког одељка посвећеног књижевној теорији, чињенице да на полицама има много Платона, а мало Аристотела. Свака библиотека је аутобиографска...

(*Библиотека ноћу*, стр. 160–161)

Библиотека као острво

...Библиотеке нису користили нити ће је користити сви. У Месопотамији као и у Грчкој, у Буенос Ајресу, баш као у Торонту, читаоци и не-читаоци стоје раме уз раме, не-читаоци одувек чине већину. Било да је реч о ексклузивним писарницама старих Сумера или средњовековној Европи, грађанском Лондону из осамнаестог века, или народном Паризу из двадесет првог, број оних којима је читање веома значајно врло је мали. Оно што варира није величина те две групе људи, него начин на који различита друштва поимају књигу и уметност читања. А овде поново ступа на сцену разлика између устоличене књиге и оне прочитане.

Ако би посетилац из прошлости стигао у наше цивилизоване градове, један од аспеката који би можда изненадио тог давнашњег Гуливера свакако би биле наше читалачке навике. Шта би могао да види? Видео би огромне трговачке храмове у којима се продаје на хиљаде књига, голема издања у којима се одштампана реч дели и сортира у уредне категорије за навећену потрошњу верника. Видео би библиотеке у којима читаоци зверују наоколо као што то већ раде вековима. Видео би их како истражују виртуелне збирке у које су поједине књиге мутирале и сада воде крхак живот електронских духова. Напољу би, времепловац, такође наишао на мноштво читалаца: на клупама у парку, у метроу, у аутобусима, трамвајима и возовима, у становима и кућама, свугде. Нашем посетиоцу би се могло опростити ако би помислио да је наше друштво друштво књижевно образованих.

Напротив. Наше друштво прихвата књигу као нешто дато, али сам чин читања – некад сматран корисним и важним, као и потенцијално опасним и превратничким – сада је снисходљиво прихваћен као разбрига, споро пролажење времена коме недостаје ефикасност и које не доприноси заједничком добру. Наш би посетилац, коначно, схватио да је у нашем друштву читање тек потчињени чин, а да се огромно спремиште нашег сећања и искуства, библиотека, не сматра ништа више живим бићем од неког незграпног складишног простора.

(*Библиотека ноћу*, сџр. 182–183)

Ова књига се није случајно појавила у едицији „Интимна историја“, јер приватна библиотека одражава идентитет власника, избор књига говори о интелектуалној и духовној привржености читаоца, а сам чин читања је дубоко интиман, јер обликује и преображава наше биће. Кроз читање наше искуство се на слања на искуство других, наставак нових књига надограђује и обогаћује старе књиге, а разговор започет у прошлости наставља се и помаже нам у разумевању садашњости (*библиотека као ојштанак*).

Библиотека ноћу сјајна је књига коју је аутор посветио богатству, разноврсности и отворености људског знања, с љубављу.

ЏЕК КЕРУАК, *На њујорку*, Геопоетика, Београд, 2008.

Као и све што је везано за Џека Керуака, и прича о томе како је написао свој роман *На њујорку* постава је права легенда. Овај роман Керуак је написао у једном даху, за 20 дана (од 2. до 22. априла 1951. године), на ролни телеграфског папира, на зарђалој писаћој машини, без прореда и без пасуса. То је прича о

томе како је са својим пријатељима ишао с краја на крај Америке, те прича о цезу, пићу, девојкама, дрогама, слободи. Керуак дуго није могао да пронађе издавача вољног да објави роман, па је и сам, а касније и уз помоћ разних уредника, знатно изменио првобитну верзију романа. Прошле су године пре него што је њујоршки „Викинг“ одлучио да откупи права за овај роман. Када је 1957. године коначно објављен, Керуаков пријатељ, писац Ален Гинзберг, изјавио је да објављени роман није нимало налик дивљој књизи коју је Керуак откуцао 1951. године. Додао је и то да ће једнога дана, када „сви буду мртви“, та „првобитна луда“ књига бити објављена онаква каква јесте. Тако је и било. Тачно пола века касније, иста издавачка кућа објавила је интегралну верзију, изворну причу о отуђеним младим људима који се боре да пронађу своје место у послератној Америци, без скраћивања и разних уредничких интервенција.

Након цензурисане верзије објављене и на српском језику, београдска издавачка кућа „Геопоетика“ је само годину дана након „Викинга“, објавила роман *На њујорку: изворни свитак*, далеко суровији,

еротичнији, онакав каквог га је Керуак замислио и написао, са правим именима пријатеља који су са њим путовали – Ален Гинзберг, Нил Кесиди и Вилијам С. Бароуз. У роман су враћени делови посвећени хомосексуалности, као и „уплитању“ са малолетницама, и многи други пасажии, који у првобитној верзији нису били по вољи ондашњим издавачима, јер нису одговарали пуританским мерилима онога времена.

Керуакова прва верзија (другачија, дужа од претходних преведених на српском језику) опремљена је са још четири додатна, студиозна и веома корисна текста познавалаца историје овог романа – Хауард Канел, „Овог пута брзо: Џек Керуак и писање *На њујорку*“, Пени Влагопулос, „Прерађивање Америке: Керуакова нација *Њодземних чудовишта*“, Џорџ Муратидис, „У саму срж ствари: Нил Кесиди и потрага за аутентичним“ и Џошуа Кирес, „Права линија одвешће те само у смрт: Рукопис на свитку и теорија савремене књижевности“.

Шта треба избегавати у књижевности

Једне вечери 1939. Године у Буенос Ајресу, Борхес и његових двоје пријатеља, писци Адолфо Бјој Касарес и Силвина Окампо, одлучили су да тог ускогрудог цензора учине бесмртним. Њих троје су библи веома еклектични читаоци. У библиотеци Бјоја Касареса и Силвине Окампо (огромном, оронулом ходнику у стану из деветнаестог века који гледа на један од најдражеснијих паркова у граду) разговарали су о књигама, састављали антологије, покушавали да преводe на шпански, страствено бранили лични избор и исмевали с истим жаром ауторе који им се нису допадали. Делили су комплименте једни другима: Борхес је био љубитељ епског жанра и филозофске фантастичне приче; Касарес прихолошког романа и друштвене сатире; Силвина Окампо лирске поезије и књижевности апсурда. Посматрани заједно, њихови читалачки укуси обухватили су све стилове и све жанрове.

Понекад су се играли измишљања прича. Једна таква креација (која је остала недовршена) говорила је о младом заљубљенику у књижевност у потрази за делима једног старијег писца који је за живота заслужио репутацију некога ко поседује непревазиђену финоћу и стилско савршенство. Пошто не проналази ништа сем неколико недопадљивих

текстова, тај одушевљени литерата одлази у пишећу кућу и међу покојниковим папирима проналази необичну листу „Шта треба избегавати у књижевности“:

- психолошке необичности и парадоксе: убиства због претеране добротe, самоубиства због претераног задовољства;
- изненађујућа тумачења појединих књига и ликова: Дон Жуан као женомрзац итд;
- лик који је пандан другом а који је више него очигледно различит: Дон Кихот и Санчо Панса, Шерлок Холмс и Доктор Вотсон;
- романе с идентичним ликовима, попут *Бувара и Пекиншиа*. Ако писац измисли карактерну црту код једног, приморан је да исту измисли и код другог;
- ликове осликане њиховим особеностима, као што је то случај код Дикенса;
- било шта што је ново или зачуђујуће. Цивилизоване читаоце не забавља неучитовост изненађења;
- доконо поигравање с временом и простором: Фокнер, Борхес итд;
- сазнање да је у роману прави херој заправо прерија, дунгла, море, киша, берза;

- песме, ситуације, ликове с којима се читалац може, не дај боже, поистоветити;
- изразе који могу постати пословице или цитати; они нису у складу с целивитим делом;
- ликове који имају приличне изгледе да постану митски;
- збркана набрајања;
- богат вокабулар. Синониме. *Le mot juste*. Било какав покушај прецизирања;
- сликовите описе, свет пун богатих физичких детаља, као што је то случај код Фокнера;
- позадину, амбијент, атмосферу. Тропске врућине, пијанство, глас са радија, фразе које се понављају попут рефрена;
- метеоролошки почетак и крај. Патетичне заблуде. „*Le vent se lève! Il faut tenter de vivre!*“;
- било какве врсте метафора. Посебно визуелних. Још прецизније, метафора заснованих на појмовима из агркултуре, поморства, банкарства. Као код Пруста;
- антропоморфизам;
- књиге које се посматрају као паралеле другим. *Уликс* и *Одисеја*.
- књиге које се претварају да су менији, фото-албуми, ауто-карте, концертни програми;
- било шта што може инспирисати стварање илустрације. Било шта што може инспирисати стварање филма;
- непримено: породичне сцене у детективским романима. Драмске сцене у филозофским дијалозима;
- предвидљивост: патос и еротске сцене у љубавним причама. Загонетке и злочине у детективским романима. Духове у причама о натприродном;
- таштину, скромност, педерастичност, неимање педерастичности, самоубиство.

На крају листе захтева овог читаоца налази се, несумњиво, одсуство било какве књижевности.

(из књиге Алберта Мангела
Библиотека ноћу,
Геопоетика, Београд, 2008)

Летопис библиотеке

1. август: Изложба књига и текстова из фонда библиотеке „Препоручујемо за летње дане”; излог: In memoiam: Александар Солжењин;

5. август: Трибина „Глобализација и контрола ума”; модератор: Миодраг Живковић; организација: Народна библиотека Бор и Радионица за поправку града;

1. септембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „8. септембар, Међународни дан писмености”;

4. септембар: Представљање Специјалног издања листа *Бележница*: антологија најлепших блог прича „Кишобран: the best of 2007”;

15. септембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „27. септембар, Светски дан туризма”;

18. септембар: Први састанак Клуба књигољубаца;

29. септембар – 10. октобар: Дечја недеља у библиотеци;

29. септембар: луткарска представа „Шумска бајка”; учествовали ученици другог и трећег разреда ОШ „Душан Радовић” (представа је добитник прве награде у категорији лутака на фестивалу у Новом Саду 2008. године)

30. септембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „Иво Андрић”; филмски програм за децу посвећен делима Жила Верна;

1. октобар: Представљање књиге песама *Поздрав њролећу*; учествовали аутори књиге – ученици ОШ „Душан Радовић”;

2. октобар: Отварање изложбе репродукција радова Вана Бора *ИЗНАДРЕАЛИЗМА*, које је обезбедио Музеј савремене уметности из Београда; такмичење у енигматици за децу: гост Крста Иванов, енигматичар;

3. октобар: филмски програм за децу посвећен делима Жила Верна;

3–31. октобар: Приказивање филмова у оквиру едукативног програма *ИЗНАДРЕАЛИЗМА*;

6. октобар: Представа „Форум позоришта“ на тему насиља у школи: модератори Славица Роговић и Данијела Девић; промоција Фестивала хумора за децу из Лазаревца: гост Милица Матијевић, библиотекар;

9. октобар: У оквиру едукативног програма упознавања са најзначајнијим завичајним личностима „Ване Бор – 100 година од рођења” предавање „Фотографски експерименти Вана Бора“ Миланке Тодић, проф. Факултета примењених уметности у Београду и „Лични контакт“ Милете Продановића, проф. Факултета ликовних уметности у Београду; такмичење у енигматици за децу: гост Крста Иванов, енигматичар;

10. октобар: Завршно вече Дечје недеље: додела награда ауторима најбољих ликовних радова и победницима у решавању енигматских задатака;

15. октобар: Представљање 18. броја *Бележнице*, листа Народне библиотеке Бор; радионица: „Сан је други живот” – мотив сна у књижевности и култури: модератор Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор;

16. октобар: Презентација кратке електронске форме (КЕФ), гост Небојша Миликић; дочек учесника манифестације „Златна свадба“ и додела бесплатних годишњих чланарина; обедавање Светског дана хране у организацији ЗЗЈЗ „Тимок” Зајечар, Одељења за промоцију здравља, Дома здравља Бор, Службе превентивне медицине и Санитарне инспекције Бор;

20. октобар: У оквиру едукативног програма „Ване Бор – 100 година од рођења” предавање Зорана Тодоровића, професора Факултета ликовних уметности: „Постконцептуална и контекстуална уметност”;

23. октобар: У оквиру едукативног програма „Ване Бор – 100 година од рођења” предавање Дејана Грбе, доцента Факултета ликовних уметности у Београду: „Стварности – Свести – Наративи”;

31. октобар: Представљање књиге *Куд се девошке Румуни Тихомира Ђорђевића и Од Римљана и латинској до Румуна Тимочана и румунској*, аутора др Славољуба Гацовића;

1. новембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „Рођени у новембру”;

3. новембар: Гост библиотеке Марко Брецељ, контекстуални уметник, музичар, песник, активиста и творац „меког тероризма”, руководилац Омладинског културног центра у Копру и Друштва пријатеља умереног напретка у границама закона;

6. новембар: Представљање романа *Бела мачка*, аутора Бојана Димитријевића; о књизи говорили издавач Славољуб Милојковић (Imprimé – Ниш), Весна Тешовић, директор НБ Бор и аутор; радионица „Сан је други живот” – мотив сна у књижевности и култури: модератор Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор;

13. новембар: У оквиру едукативног програма „Ване Бор – 100 година од рођења” предавање Гојка Тешића, историчара књижевности, проф. Филозофског факултета у Новом Саду: „Скрајнути надреалистички писац – Ване Бор”;

18. новембар: Радионица: „Сан је други живот” – мотив сна у књижевности и култури: модератор Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор;

19. новембар: Други састанак Клуба књигољубаца;

20. новембар: Завршно вече Месеца књиге и подела награда најревноснијим читаоцима и сарадницима библиотеке у 2008. години; резултати Конкурса за необјављену кратку причу у 2008. години;

28. новембар: Представљање романа *Чарайанке са Звездаре и Београд за њокојнике* Предрага Црнковића, писца и преводиоца, рођеног у Бору;

1. децембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „1. децембар, Светски дан борбе против сиде”; 3. састанак БДС-а Подружнице тимочког региона;

8. децембар: Књижевно вече поводом 200 година од рођења Жерара де Нервала;

9–11. децембар: Циклус филмова посвећених животу и делу Франца Кафке;

10. децембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „10. децембар, Светски дан људских права”;

11. децембар: Представљање тротомне *Антилопије руске лирике*, о књигама говорио приређивач, проф. др Миодраг Сибинић; стихове говорио глумац Иван Јагодић;

16. децембар: Аки Каурисмаки „Злочин и казна”

Припремила: Љиљана Стојчић

Одједи

Култура припада свима

У низу значајних питања које је покренуо 11. конгрес Савеза комуниста Југославије истакнуто место припада културној проблематици. И раније, а особито у претконгресним данима, било је много разговора о начину, путевима и садржајима подруштљавања културе, како је популарно означен читав процес преображаја у овој делатности.

Пресудно питање процеса подруштљавања културе је – ко одлучује о културном развоју, ко формулише и води културну политику? У условима нашег друштва, на овом степену развоја социјалистичких самоуправних односа, култура има шансу да постане ствар читавог друштва, а не само једног његовог (интелектуалног) сегмента. Још има оних који културу виде као делатност „изабраних“, готову, преживану творевину појединца и институција, која се онда нуди (или намеће!) радном човеку. Дошло је, међутим, време када се култура мора гледати као саставни део свакодневнице тог човека, као део његовог рада и живота, који није туђи, већ његов, прихваћен, и усвојен без

наметања. Култура није „украш за тешку и прозаичну свакидашњицу. Она није свечани чин, недоступан радном човеку“ – речено је на Конгресу.

Али, култура, на другој страни, није пука, испразна забава. Веома је раширена пракса која овако приступа култури – као примитивној забави, тренутку за ослобођење (неизграђених) потреба за културним садржајима, који се, стога, свде на вашарске манифестације неукуса. Затрпани смо, истакнуто је, бомбастичним приредбама и фестивалчићима, који као „прашина у очи“ замагљују праву културну делатност. Зато и не изненађује чуђење оних који кажу: код нас се пуно тога на пољу културе дешава, и под тим подразумевају меценашке подухвате забавног чина, пуне ЕПП елемената. И – некултуре!

Комунисте и остале радне људе у нашим радним организацијама на

Дом културе и бина за извођење естрадне програма снимљени „кроз“ једну од скулптура насталих у Уметничкој колонији „Бакар“ (фото: Г. Миленковић)

пољу културе, онакве каква је замишљена и једино потребна нашем друштву, очекују многобројни задаци. То није уобичајена фраза нити најједноставнији закључак. Свуда, у свим срединама, треба изградити такав приступ који ће култура видети, до краја и у потпуности, као део свакодневног рада и живота, као делатност за коју су задужени сви и која припада свима. Културу ваља учинити више радном, а мање парадном – речено је на Конгресу.

М. Јовановић

(Колектив:

лист Рударско-топионичарског басена, иштак 25. август 1978)

Горан Миленковић

Ripley's Believe It or Not!

Тачно 50736 људи прошло је кроз главни улаз у јавну библиотеку у граду Бору (Србија), а да им на главу ниједном није пала бетонска плоча тешка око 2 тоне, која „виси“ изнад самог улаза!

Од тога је, у размаку од 400 дана колико је пролажење досад трајало, кроз улаз библиотеке прошло 12937 деце... Ове бројеве треба помножити са два, јер свако ко у библиотеку уђе, мора из ње и да изађе.

У овај број не рачунају се свакодневни уласци и изласци радни-

ка библиотеке и оних који су у њу долазили и из ње одлазили, а нису чланови и не користе је: мама и тата, бака и дека, бата и сека, другова и другарица, уметника, музичара, представника страних амбасада, малих конобара, малих играча, малих манекена, љубитеља животиња, филмова, књига, и других разних и многобројних драгих гостију библиотеке...

Још неколико бројева...

Људима који ради посла долазе у зграду познату под називом Дом

културе требало је 20 минута да, након пријема хитног обавезујућег налога од стране надлежне градске инспекције, опашу зграду заштитним упозоравајућим тракама...

Тачно 3 недеље требало је извесним грађанима града, охрабреним вишегодишњим непостојањем осећаја за заједничко добро, да покидају заштитне траке које су чувале људе и упозоравале да нешто ипак није у реду... У међувремену се ништа није десило... Траке су после изнова постављене, па опет по-

кидане... Све време траје исписивање званичног епистоларног молитвеника упућеног градским оцима, са узалудним порукама да се нешто учини...

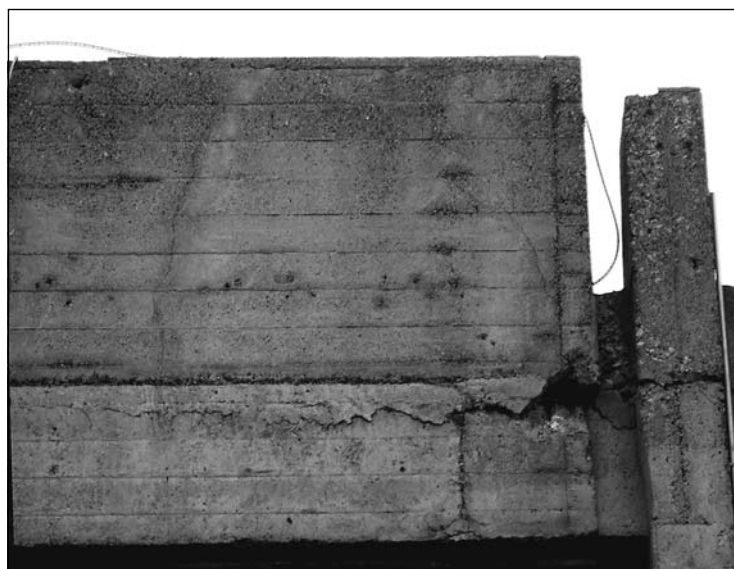
Након јасног и формалног упозорења од стране инспекције да је зграда Дома културе у очајном стању те да је њено коришћење због огромних и тешких бетонских таблица које тек што се нису одвојиле од несигурних лежишта врло опасно за људе, градским оцима требало је око 400 дана начувечанског труда да не ураде ништа тим поводом... На крају су у томе и успели...

(Пре тачно деведесет година, Роберт Рили је зајочео чувени поухвај заснован на бележењу чудних, невероватних и бизарних појава, чињеница и догађаја. Зашто данас када чујемо за нешто јако чудно и интересантно обично кажемо: Ово није ни за Рилија... Ово је наш начин да честитимо рођендан.)

Срећан рођендан, Рили! Твоји библиотекар из града Бора

Улаз у Народну библиотеку Бор (фото: А. Јанковић)

Најрсла кровна ограда изнад улаза у Народну библиотеку Бор (фото: А. Јанковић)

СР - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02

БЕЛЕЖНИЦА : лист Народне библиотеке
Бор / Главни и одговорни уредник Ана
Јанковић. – Год. 1, бр. 1 (пролеће 1999) – .
– Бор : Народна библиотека Бор, 1999–. –
29 cm

Полугодишње.

ISSN 1451-2378 = Бележница

COBISS.SR - ID 24403471